

Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík

Vypracovali:

- prof. PhD. Jana Plichtová,
- PhD., Mgr. Anna Šestáková, PhD.

Názov výstupu: Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík

Názov výstupu z opisu: **Analýza dát I. Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík**

Zadávateľ: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti,

Národný projekt: PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK

ITMS kód projektu: 314011M298

Operačný program: OP Efektívna verejná správa

Zdroj financovania: Európsky sociálny fond

Obdobie vyhotovenia/spracovania: december 2019

Obsah

1 Úvod	4
2 Metódy	8
2.1 Základné informácie o prieskume.....	8
2.2 Prehľad sledovaných premenných.....	8
2.3 Výskumné otázky	10
3 Empirické dáta	11
3.1 Hodnotenie kvality vládnutia.....	11
3.1.1 Kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy	11
3.1.2 Kvalita vládnutia na úrovni samospráv	12
3.1.3 Porovnanie kvality vládnutia na úrovni štátnej správy a samosprávy.....	13
3.1.4 Kvalita administratívy	13
3.1.5 Ochota vlády viesť dialóg	14
3.1.6 Rešpekt vlády voči demokratickým princípom.....	16
3.1.7 Kvalita zákonov.....	17
3.1.8 Ponuka riadenej participácie zo strany samospráv	18
3.1.9 Porovnanie povedomia občanov o možnostiach riadenej participácie	20
3.1.10 Oblasti, do ktorých samosprávy pozývajú občanov participovať.....	21
3.2 Miera účasti na rôznych formách participácie.....	23
3.2.1 Účasť na tradičných formách politickej participácie	23
3.2.2 Účasť na formách politickej participácie mimo formálnych politických inštitúcií.....	24
3.2.3 Účasť na riadených formách participácie.....	25
3.2.4 Účasť na spoločenských formách participácie	26
3.2.5 Porovnanie účasti na rôznych formách participácie	27
3.3 Hodnotenie občianskej spoločnosti	28
3.3.1 Hodnotenie občianskej spoločnosti	28
3.3.2 Dôvera občanov voči inštitúciám	30
3.3.3 Všeobecná dôvera voči ľuďom	32
3.3.4 Dôvera voči jednotlivým skupinám ľudí	33
3.3.5 Členstvo v organizáciách	36
3.3.6 Dôvody neparticipácie.....	37
3.3.7 Podmienky participácie	37
3.3.8 Prehľad o politickom dianí	38
3.3.9 Politická gramotnosť	39
3.3.10 Porovnanie politickej gramotnosti	41
3.3.11 Záujem o politické dianie	42
3.3.12 Záujem o rôzne úrovne politiky.....	43
3.3.13 Sledovanie politiky (porovnanie).....	43
3.3.14 Typ a počet sledovaných zdrojov	45
3.4 Charakteristiky občianskej spoločnosti	46
3.4.1 Princípy demokratického štátu	46
3.4.2 Dôležitosť prisudzovaná občianskej spoločnosti.....	48
3.4.3 Dôležitosť občianskej spoločnosti (porovnanie 2008-2018)	50
3.4.4 Hodnoty preferované občianskou spoločnosťou	51
3.4.5 Zásady, na ktorých by mala fungovať spoločnosť	53
3.4.6 Preferované vlastnosti pri voľbe politických predstaviteľov	55
4 Zhrnutie základných zistení a odporúčania	57
4.1 Zhrnutie základných zistení.....	57
4.2 Odporúčania	61
5 Prílohy	65
5.1 Príloha A – Prieskum participácie 2018 (dotazník a základné výsledky).....	65

Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík predstavuje praktickú časť projektu. Zastrešuje dvanásť pilotných projektov, ktoré testujú rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politík na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikroregionálna, lokálna). Zameranie verejných politík predstavuje témy ako sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie. Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej v Novembri 2015. Na základe dvanástich memoránd o spolupráci medzi ÚSV ROS, konkrétnym subjektom verejnej správy (VS) a vybranou mimovládnu organizáciou, ktorá vznik projektu iniciovala, vznikne dvanásť verejných politík, pripravených na zavedenie do praxe. Pilotná schéma je súčasne cenným zdrojom dát pre analytickú činnosť, ktorá predstavuje druhú časť projektu.

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe predstavuje teoretickú časť projektu, ktorá je zameraná na analytickú, metodickú, legislatívnu činnosť. Na základe analytickej, metodickej a legislatívnej činnosti bude priebežne budovaná verejne elektronicky dostupná znalostná databáza. Výsledkom bude *Analýza stavu a možností participácie v SR*, ako aj návrhy na legislatívne zmeny, zvyšujúce účasť verejnosti v procese prípravy, tvorby, implementácie, monitoringu a revízie verejných politík. Budovanie kapacít v prostredí VS predstavuje samostatný blok činností. Jeho cieľom je identifikovať príčiny nedostatočnej aplikácie inovatívnych a participatívnych metód v praxi verejnej správy. Bude navrhnutý profil absolventa, architektúra a sylaby špecializovaného vzdelávacieho programu, ako aj metodiky pre nový vzdelávací program s názvom "Participatívna tvorba politík v prostredí verejnej správy". Súčasťou je pilotné testovanie programu vzdelávania na 3 skupinách účastníkov z prostredia VS (štátna správa, regionálna územná samospráva, miestna územná samospráva).

Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík

Materiál analýza dát I. Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík, ktorý je sumarizáciou zistení z reprezentatívneho prieskumu. Materiál predstavuje základnú logiku konštrukcie dotazníka pre zber dát, metódy a spôsob zberu dát, prehľad sledovaných premenných, deskriptívny popis získaných dát pomocou grafov a ďalších charakteristík, vizuálnu prezentáciu odpovedí respondentov na jednotlivé otázky, konštrukciu indexov, meranie spoľahlivosti merania, redukciu odpovedí na základe faktorovej analýzy, porovnanie základných výsledkov s výsledkami iných prieskumov realizovaných na Slovensku, diskusiu o zistených výsledkoch, formuláciu záverov a základných odporúčaní. Analýza prezentuje existujúce možnosti/spôsoby a poukazuje na reálnu mieru participácie verejnosti na tvorbe verejných politík na všetkých úrovniach riadenia verejnej správy. Zisťuje frekvenciu praktizovaných druhov participácie na Slovensku, identifikuje faktory, ktoré ovplyvňujú ochotu občanov participovať na tvorbe verejných politík, mieru participácie v jednotlivých obdobiach, analyzuje mieru spokojnosti občanov vo vzťahu k spôsobom participácie, ktoré sú zo strany VS občanom ponúkané. Analyzuje faktory, ktoré ovplyvňujú mieru participácie občanov (napr. vzdelanie, politická informovanosť, sociálny a kultúrny kapitál, schopnosť organizovať sa, dostupné zdroje, kontakty, téma verejnej politiky, cieľové skupiny - napr. ohrozené, vylúčené, marginalizované skupiny, a i.).

1 Úvod

Systém zastupiteľskej liberálnej demokracie sa opiera o kolektívne rozhodovanie, ktoré má korigovať, či vyvažovať autokratické rozhodnutia. Najznámejšou procedúrou kolektívneho rozhodovania je hlasovanie, ktorého výsledkom je súčet individuálnych preferencií z konečného počtu možností (typicky politických strán, kandidátov, návrhov). Druhou bežnou procedúrou je vyjednávanie medzi politickými aktérmi samotnými, politickými aktérmi s podnikateľmi, so zástupcami odborov a mimovládneho sektora. Cieľom vyjednávania je dohovor, ktorý umožní koexistenciu rôznorodých záujmov. Vyjednávacie pozície aktérov však obvykle nie sú rovnocenné, a tak o výsledku rozhodujú menej vecné argumenty ako moc zainteresovaných aktérov presadiť vlastné záujmy, ich odhodlanie využiť všetky disponibilné prostriedky, vrátane manipulácie, zavádzania a koercie. Hranica, kde končí vyjednávanie a začína vydieranie nie je a priori jasná.

Tretím prostriedkom kolektívneho rozhodovania je deliberácia, ktorá sa praktizuje aj na Slovensku, hoci sa procesy a komunikačné akty s ňou späté takto nezvyknú nazývať. Z toho dôvodu treba tento pojem vysvetliť. Deliberácia je verejná rozprava (diskusia) o verejných záležitostiach s cieľom navrhnúť možné riešenia a kolektívne posúdiť, ktoré návrhy sú najvhodnejšie. Má ísť o vecnú, na problém orientovanú racionálnu komunikáciu s cieľom dosiahnuť dohodu o riešení problému, o postupe jeho implementácie, kontroly a vyhodnotenia jeho dopadov. Cieľom deliberácie teda nie je položiť oponenta na lopatky, čo je typické pre súťaživú demokraciu (napr. debata medzi súperiacimi politickými elitami v parlamente). Cieľom je rozhodnutie, ktoré je prijateľné pre všetkých, nikoho nepoškodzuje, nediskriminuje.

Deliberácia v pravom slova zmysle sa odohráva medzi občanmi samotnými ako rovnocennými partnermi, ktorí zdieľajú zodpovednosť za správu vecí verejných. Je otvorená každému, kto je ochotný rešpektovať dohodnuté pravidlá komunikácie, teda záväzok počúvať sa navzájom, predkladať a akceptovať relevantné argumenty bez ohľadu na to, kto ich predkladá, brať do úvahy záujmy druhých, atď. Za deliberáciu v širšom slova zmysle sa považuje komunikácia medzi občanmi na jednej strane a zvolenými reprezentantmi na druhej. Nie je to však komunikácia jednostranná a založená na príkazoch. Ide o dialogickú formu vecnej rozpravy. V širšom slova zmysle za deliberáciu považujeme aj vecnú rozpravu medzi elitami, ktorá je zameraná na riešenie problému, ak elity dodržiavajú deliberatívne záväzky. V takom prípade deliberácia medzi elitami prináša viacero benefitov aj z pohľadu verejnosti. V deliberácii v pravom slova zmysle zainteresovaná verejnosť reflektuje aktuálne spoločenské problémy a formuluje návrhy ich riešenia. Táto „hlasná“ forma demokracie umožňuje verejnosti zapojiť sa do spravovania krajiny aj medzi voľbami a poskytnúť svoje skúsenosti a vedomosti v prospech verejného záujmu. Deliberácia v pravom slova zmysle mení spoločnosť na tvorivú dielňu, na fórum, kde sa občania slobodne stretávajú a verejne rozprávajú o záležitostiach spoločného záujmu.

Deliberácia vyživuje občiansky aktivizmus, je procesom, v ktorom si občania uvedomia svoj potenciál a moc. Len zmocnení občania a slobodné médiá sa dokážu zorganizovať a dožadovať nápravy, pokiaľ elity rozhodujú nezodpovedne a v rozpore s verejným záujmom.

Hoci na prvý pohľad sa môže zdať, že deliberácia je utopická idea a navyše v rozpore s reprezentatívnou pluralitnou demokraciou, lebo obmedzuje moc zvolených reprezentantov, nie je to tak. Metaanalýza empirických výskumov ukazuje, že zvolení reprezentanti z vlastnej iniciatívy prizývajú občanov participovať a deliberovať. Vedú ich k tomu pragmatické dôvody. Jednak musia 1. dodržať záväzky vyplývajúce zo zákona a na druhej strane v ich vlastnom záujme je 2. získať súhlas verejnosti, a tak zvýšiť efektívnosť svojho vládnutia a predchádzať mareniu svojej moci. Okrem toho chcú 3. podporiť spoluprácu verejnej správy s občianskou spoločnosťou a využiť jej znalosti a skúsenosti, 4. odstrániť nespravodlivosť a diskrimináciu (napr. posilnením vplyvu marginalizovaných skupín pri plánovaní a prijímaní rozhodnutí) a 5. prehĺbiť demokraciu, teda podporiť samoorganizáciu a sebareguláciu komunity, čo šetrí v konečnom dôsledku verejné zdroje.

Deliberáciu možno považovať za lakmusový papierik kvality demokracie. Bez nej klesá aktivita občanov a občianok, účasť na voľbách, spokojnosť s reprezentatívnou vládou a naopak, rastie počet protestných a anti-systémových hnutí (Rosenberg, 2003; Sulkin, Simon, 2001). Bez nahlas mysliacej občianskej spoločnosti ochabuje osobná iniciatíva, vytráca sa odvaha k inováciám a adaptabilita na nové podmienky. Bez verejnej rozpravy chýba nenásilný prostriedok transformácie individuálnych a skupinových záujmy na záujmy spoločné (Fine, Harrington, 2004), chýba priestor, v ktorom dochádza k porozumeniu iným, odlišným subjektivitám, priestor, kde vzniká vzájomná dôvera, uznanie a úcta. Pokiaľ zvolení reprezentanti vôbec nevyužívajú hlasnú formu kolektívneho rozhodovania a riadia sa len pravidlami tichej formy demokracie so štvorročným cyklom spätnej väzby, využívajúc byrokratické a manažérske techniky vládnutia, nerobia demokracii dobrú službu, lebo zvyšujú pravdepodobnosť, že elity budú zverenú moc zneužívať vo svoj osobný prospech, že budú konať v rozpore s pravidlami demokracie a ústavnosti, že vytvoria oligarchické spojenectvá schopné korumpovať a deštruovať celý systém demokratického vládnutia. Kriminalizácia mimovládneho sektora, zosmiešňovanie občianskych aktivistov, odstraňovanie investigatívnych žurnalistov, atď. – to sú prejavy iných ako prodemokratických intencií.

Kvalita výsledku veľmi úzko súvisí s kvalitou priebehu deliberácie a s podmienkami, v ktorých prebieha. Zásadný význam a súčasne najťažšie dosiahnuteľná je podmienka rovnocennosti účastníkov a dodržiavanie pravidiel rozpravy, ktorá všetkým zúčastneným umožní rovnakú možnosť participácie (napr. z hľadiska času a počtu vstupov). Dodržiavanie záväzkov dialogickej, otvorenej a vecnej rozpravy (pozri podrobnejšie heslá v Slovníku, 2020) je rovnako dôležité. Podľa výsledkov viacerých terénnych výskumov v krajinách západnej Európy a v Kanade (Ryfe 2006; Rockloff, Moore 2006; Andersen, Hansen 2007; Webler, Tuler 2000; Petts 2001) kvalita výsledkov procesu deliberácie závisí aj od jej

kontextu a cieľov, od charakteristík deliberujúcej skupiny, hodnotovej orientácie, motivácie a kognitívnych charakteristík deliberujúcich, ako aj od prípravy, postupov a praktík moderovania diskusných skupín a fór (Dryzek, 2000; Carpini et al., 2004; Pellizzoni 2001; Ryfe, 2005; van Mill 1996; Warren 1993; Gastil 2004; Gastil, Dillard 1999; Reykowski 2006; Hamlett, Cobb 2006). Nazbierané skúsenosti s prípravou, moderovaním a facilitovaním deliberačných fór prispelo k tomu, že v niektorých demokraciách západného typu sa deliberačné fóra a konzultácie s občanmi stali zabehanou a niekedy aj inštitucionalizovanou praxou (pozri napr. prehľad Gastil, Levine 2005). Všetky opísané typy kolektívneho rozhodovania majú v demokratickom systéme svoje opodstatnenie a nezastupiteľné miesto. Ako ideálne typy sa v bežnej praxi často nevyskytujú izolovane, ale dochádza k ich miešaniu a prelínaniu.

Deliberatívny typ je kritizovaný aj z pozície participatívnej demokracie, pričom hlavné námietky sa týkajú 1. splniteľnosti podmienky rovnocennosti účastníkov a 2. kompatibility s liberálnou demokraciou. Podľa Wintera (1996; 2003) liberálno-demokratické spoločenské podmienky síce umožňujú názorovú a politickú heterogenitu, otvorenú rozpravu, avšak na druhej strane oveľa viac podporujú presadzovanie individualistických a súťaživých cieľov ako verejný záujem, kooperatívne konanie a dialóg. Druhá skupina výhrad sa týka nerovnomernej distribúcie vzdelania, informácií a možností participovať, takže deliberatívnych fór sa zúčastňujú prevažne ľudia z vyššej sociálno-ekonomickej kategórie. Nepochádza tak k žiaducemu efektu vyrovnávania, ale k prehĺbeniu rozdielov medzi triedami (Elster, 1989). Praktické skúsenosti však hovoria, že pokiaľ je deliberatívny proces vhodne vedený a moderovaný, pokiaľ ho sprevádza relevantné vzdelávanie a informácie sú k dispozícii všetkým, vyrovnávajú sa rozdiely medzi účastníkmi (podrobnejšie pozri Nylén, 2003).

Z uvedeného je zrejmé, že deliberatívne kolektívne rozhodovanie prináša mnoho benefitov a k tomu, aby sa viac udománilo na Slovensku, sú potrebné tak empirické výskumy ako aj praktické skúsenosti a ich cielená popularizácia. Ide o vysoko aktuálnu výzvu, a to nielen vzhľadom na budúci vývoj demokratického systému na Slovensku, ale aj vzhľadom na záväzky Slovenskej republiky, ktoré vyplývajú z členstva v EÚ. Konkrétne ide o *Aarhurský dohovor* (1998) a Európsku smernicu (2003/35/EC).

Aarhurský dohovor (1998) definuje tri kľúčové pojmy: dobré vládnutie, verejný záujem a zainteresovaná verejnosť¹. Myslia sa ňou všetky subjekty (jedinci, skupiny alebo organizácie), ktorých sa politické rozhodnutie týka alebo ktorých záujmy sú ohrozené (pozri podrobne Hooghe, Marks, 2003). Dobré vládnutie je charakterizované ako otvorené, kooperatívne a viacúrovňové. Je to vládnutie založené na spolupráci a partnerstve inštitúcií (*collaborative governance*), na neformálnych sieťach (*network governance*) a na viac úrovňovom rozhodovaní (*multi-level governance*). Ide o

¹ Ide o tú časť verejnosti, ktorá má osobitný vzťah k rozhodovaciemu procesu.

prepojenie centrálnej autority EÚ s jednotlivými členskými štátmi (horizontálna úroveň) a o prepojenie s neštátnymi aktérmi (vertikálna úroveň). Smernica hovorí, že participácia verejnosti je obligatórna, pokiaľ sa vzťahuje k politike alebo ku kolektívne záväznému rozhodnutiu, ktoré ochraňuje verejný záujem. Participácia verejnosti má byť súčasťou procesu tvorby politík, má byť financovaná z verejných zdrojov, pričom zodpovednosť za výsledky a implementáciu nesú reprezentanti politických inštitúcií.

Pre plánovanie systémových intervencií, ktoré by vytvorili vhodné podmienky pre účasť verejnosti, iniciovali inštitucionálne zmeny a zmeny v postojoch verejnosti, je potrebné popísať východiskový stav. Na Slovensku túto úlohu plnia najmä mimovládne organizácie – najmä Inštitút pre verejné otázky (IVO), spoločenskovedné ústavy SAV a univerzitné výskumné inštitúcie. Projekt Centra excelentnosti Ústavu sociálnej komunikácie SAV pod vedením J. Plichtovej (2008-2010) vytvoril podmienky pre spoluprácu viacerých akademických a mimovládnych inštitúcií a v rámci neho sa realizoval aj reprezentatívny výskum o formách a podobách participácie a deliberácie na Slovensku.

Podobne ako v predchádzajúcom výskume si aj tento reprezentatívny výskum kladie za cieľ zodpovedať na základné otázky: Ako hodnotia samotní občania svoje možnosti ovplyvňovať kolektívne rozhodovanie? Do akej miery občania dôverujú demokratickým inštitúciám a zvoleným reprezentantom? Ako posudzujú občania svoju reálnu možnosť ovplyvniť kolektívne rozhodovanie? Nakoľko sa občania zaujímajú o politiku, sledujú médiá a zapájajú sa do politických diskusií? Veria si, že rozumejú politike a že politické rozhodnutia vedia ovplyvniť? V čom vidia najväčšie problémy fungovania demokratického systému? Podľa akých kritérií si vyberajú z ponuky strán a osobností? Aký spôsob politickej socializácie dominuje?

Na rozdiel od reprezentatívneho výskumu v roku 2009 bolo cieľom reprezentatívneho výskumu 2019 aj zistiť, do akej miery a akými spôsobmi štátna a verejná správa zapája verejnosť do tvorby verejných politík, aké spôsoby zapájania dominujú a aké faktory zvyšujú alebo znižujú motiváciu občanov participovať. Zaujímala nás aj miera spokojnosti občanov s možnosťami participácie, ktoré verejná a štátna správa ponúka. Následne sa zamýšľame nad možnosťami ako zlepšiť daný stav, čo urobiť pre zlepšenie kvality demokracie, pre jej prehĺbenie a rozšírenie v zmysle možností verejnosti participovať na tvorbe politík.

2 Metódy

2.1 Základné informácie o prieskume

Reprezentatívny prieskum participácie nadväzuje na starší prieskum z roku 2008, ktorý realizovalo Centrum excelentnosti pre výskum občianstva a participácie na Slovensku (Plichtová, 2010; Gyárfášová, Bútorová, 2010). Zber údajov bol realizovaný v spolupráci s agentúrou Focus a prebehol v časovom období od 30.11. do 11.12. 2018. Reprezentatívnu vzorku tvorilo 1212 respondentov vo veku od 18 do 86 rokov. Konštrukcii dotazníka predchádzalo štúdium teoretickej literatúry a analýza faktorov, u ktorých existuje predpoklad, že ovplyvňujú mieru a spôsoby participácie. Celý dotazník s plným znením všetkých otázok a hodnotiacich škál sa nachádza v prílohách. Pri každom grafe v texte uvádzame číslo, pod ktorým možno danú otázku nájsť v dotazníku v prílohe. Kompletný zoznam všetkých sledovaných premenných je uvedený nižšie.

2.2 Prehľad sledovaných premenných

Sociodemografické premenné

- Pohlavie (R1)
- Vek (R2)
- Vzdelanie (R4)
- Národnosť (R5)
- Veľkosť sídla (R12)
- Kraj (R13)
- Príslušnosť k cirkvi (o29)

Socioekonomické premenné

- Typ pracovnej činnosti (o25)
- Spoločenská vrstva (o30)
- Mesačný príjem (o31)

Kultúrny kapitál

- Znalosť cudzích jazykov (o27)
- Využívanie internetu (o28)

Prehľad o politickom dianí

- Zdroje informácií (o3)
- Politická gramotnosť (o8)
- Sledovanie politického diania (o9)
- Záujem o politické dianie (o10)

Hodnotenie kvality vládnutia

Hodnotenie kvality vládnutia na úrovni štátnej správy

- Kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy (o11)
- Kvalita zákonov (o6)
- Ochota vlády viesť dialóg (o19)
- Rešpekt vlády voči demokratickým princípom (o20)

Hodnotenie kvality vládnutia na úrovni samosprávy

- Kvalita vládnutia na úrovni samosprávy (o12)
- Kvalita administratívy (o13)
- Ponuka participácie v obci, meste a mestskej časti (o15)
- Oblasti, do ktorých samosprávy pozývajú občanov participovať (o16)

Hodnotenie občianskej spoločnosti

- Hodnotenie občianskej spoločnosti z hľadiska zmien za posledných 10 rokov (o22)
- Všeobecná dôvera k ľuďom (o4)
- Dôvera voči rôznym skupinám ľudí (o5)
- Dôvera občanov voči inštitúciám (o2)
- Dôvody neparticipácie (o23)
- Podmienky participácie (o24)
- Členstvo v organizáciách (o26)

Charakteristiky občianskej spoločnosti

- Preferované vlastnosti pri voľbe starostu, primátora a poslancov (o14)
- Princípy demokratického štátu (o1)
- Dôležitosť prisudzovaná občianskej spoločnosti (o18)
- Hodnoty preferované občianskou spoločnosťou (o21)
- Zásady, na ktorých by mala fungovať spoločnosť (o7)

Miera participácie

- Účasť na rôznych formách participácie (o17)

2.3 Výskumné otázky

- ✓ Ako občania a občianky hodnotia kvalitu vládnutia na úrovni štátnej správy a samosprávy?
- ✓ Rešpektuje súčasná vláda demokratické pravidlá?
- ✓ Vedie vláda rovnocenný dialóg s rôznymi skupinami občanov?
- ✓ Ako posudzujú občania a občianky kvalitu zákonov SR?
- ✓ Nakoľko dôveruje verejnosť politickému systému a jeho inštitúciám?
- ✓ Nakoľko si dôverujú občania a občianky navzájom?
- ✓ Ako reflektujú stav občianskej spoločnosti?
- ✓ Zaujímajú sa o politiku?
- ✓ Aké zdroje informácií sledujú?
- ✓ Majú občania pocit, že politike rozumejú?
- ✓ Nakoľko sa občania a občianky združujú do spolkov a združení?
- ✓ Aké formy participácie občania využívajú?
- ✓ Aké prekážky participácie vidia?
- ✓ Za akých podmienok by sa zapájali viac?

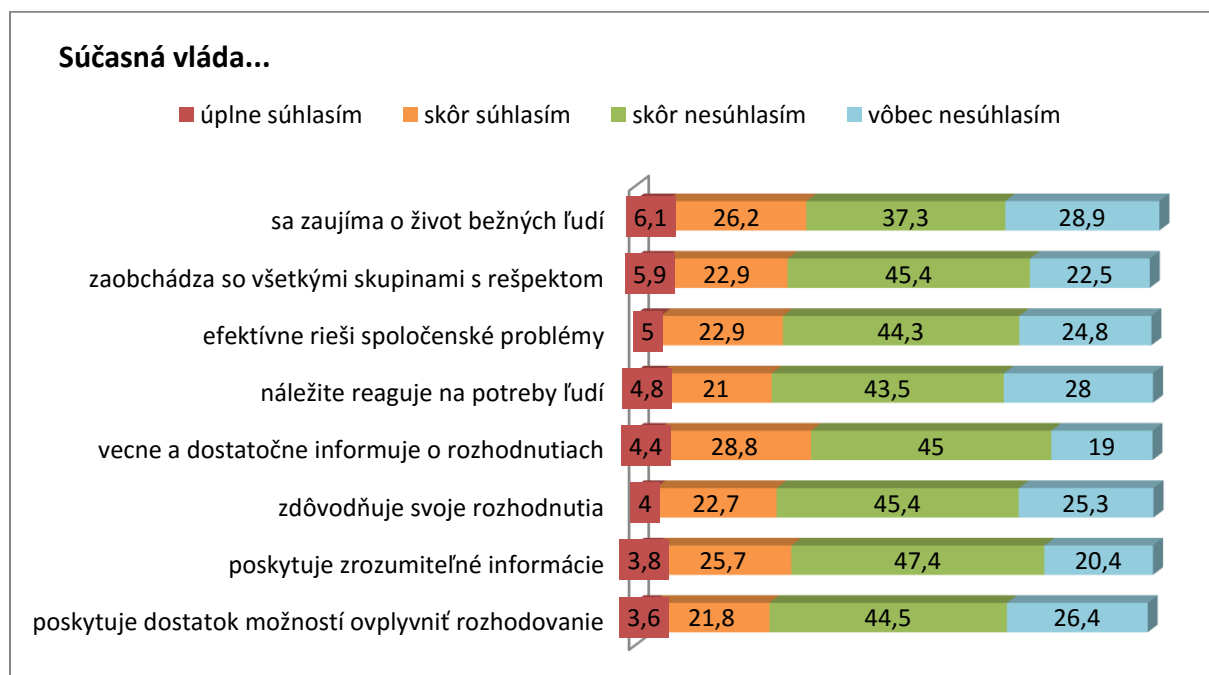
3 Empirické dáta

3.1 Hodnotenie kvality vládnutia

3.1.1 Kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy (o11)²

Kvalitu vládnutia respondenti posudzovali na úrovni štátnej správy a na úrovni samospráv. Ako ukazuje **graf č. 1**, kvalitu vládnutia na úrovni štátnej správy hodnotia respondenti obzvlášť kriticky – súčet silného a slabého súhlasu poukazuje na to, že väčšina respondentov je presvedčená o tom, že vláda sa nezaujíma o život bežných ľudí (66%), nereaguje náležite na ich potreby (72%), nezaobchádza so všetkými skupinami obyvateľov s rešpektom (68%) a nerieši spoločenské problémy (69%). Najväčšie rezervy podľa respondentov existujú v zdôvodňovaní rozhodnutí zo strany vládnych predstaviteľov, poskytovaní zrozumiteľných informácií a možnostiach, ako ovplyvniť rozhodovanie vlády.

Graf č. 1 – Kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy

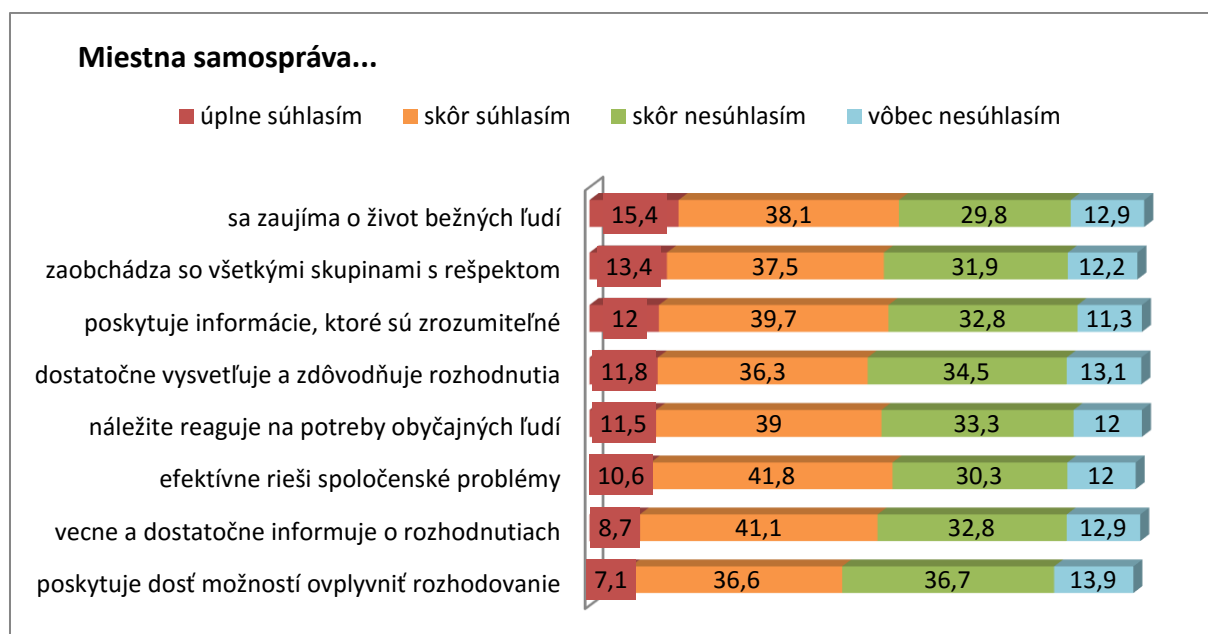

3.1.2 Kvalita vládnutia na úrovni samospráv (o12)

² Číslo sa vzťahuje k príslušnému číslu otázky v dotazníku, ktorý sa v plnom znení nachádza v prílohách.

Lepšie hodnotenie si vyslúžila miestna samospráva (**graf č. 2**). Podobne ako v prípade štátnej správy, respondenti najkritickejšie hodnotili nedostatočné informovanie a nedostatok možností ovplyvniť rozhodovanie.

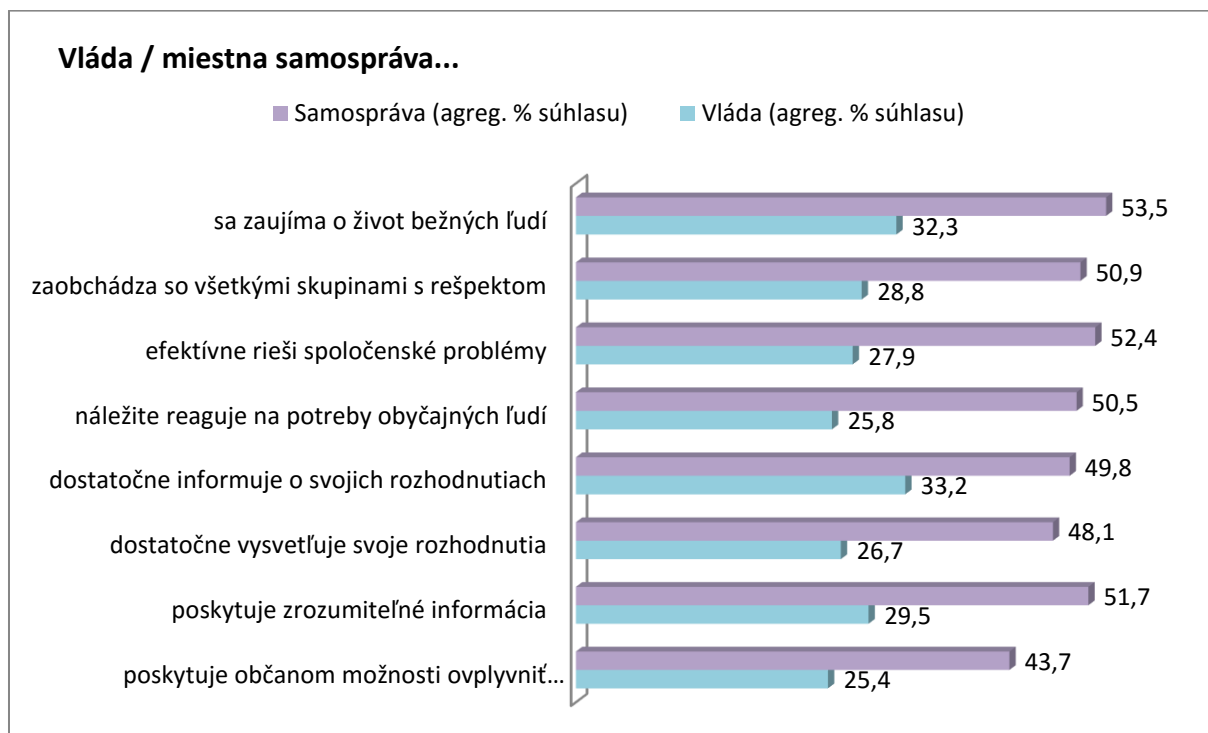
Graf č. 2 – Kvalita vládnutie na úrovni samospráv

3.1.3 Porovnanie kvality vládnutia na úrovni štátnej správy a samosprávy

Graf č. 3 zobrazuje porovnanie hodnotenia kvality vládnutia na úrovni štátnej správy a samospráv na základe súčtu silného a slabého súhlasu. Najväčší rozdiel sme zaznamenali práve v položke, ktorá sa týka miery, v akej štátna správa a samospráva reaguje na potreby bežných ľudí – štátnu správu respondenti hodnotili slabšie až o 25 percentuálnych bodov (PB). Pomerne veľký rozdiel existoval aj v hodnotení efektívnosti riešenia spoločenských problémov – samosprávy boli v tomto ohľade hodnotené vyššie o 24 PB. Respondenti boli tiež presvedčení o tom, že samosprávy poskytujú zrozumiteľnejšie informácie ako štátna správa, zaobchádzajú so všetkými s väčším rešpektom a viac sa zaujímajú o život bežných ľudí. Rozdiel v hodnotení samosprávy a štátnej správy bol naopak najnižší v položke, ktorá sa týkala dostatočného informovania občanov (17PB) a poskytovania možností ovplyvniť rozhodovanie (19). Fakt, že kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy aj samospráv dosiahla najnižšie hodnotenie práve v možnosti ovplyvniť rozhodovanie poukazuje na nízku ochotu verejných inštitúcií vzdať sa moci a pripustiť občanov k rozhodovaniu. Participácia na Slovensku je teda v lepšom prípade konzultatívna a zriedka má povahu spolurozhodovania alebo priameho vplyvu na rozhodnutie. Tento výsledok môže naznačovať aj negatívnu skúsenosť respondentov s participáciou a presvedčenie o tom, že sa neoplatí investovať do nej úsilie, keďže nevedie k reálnym výsledkom.

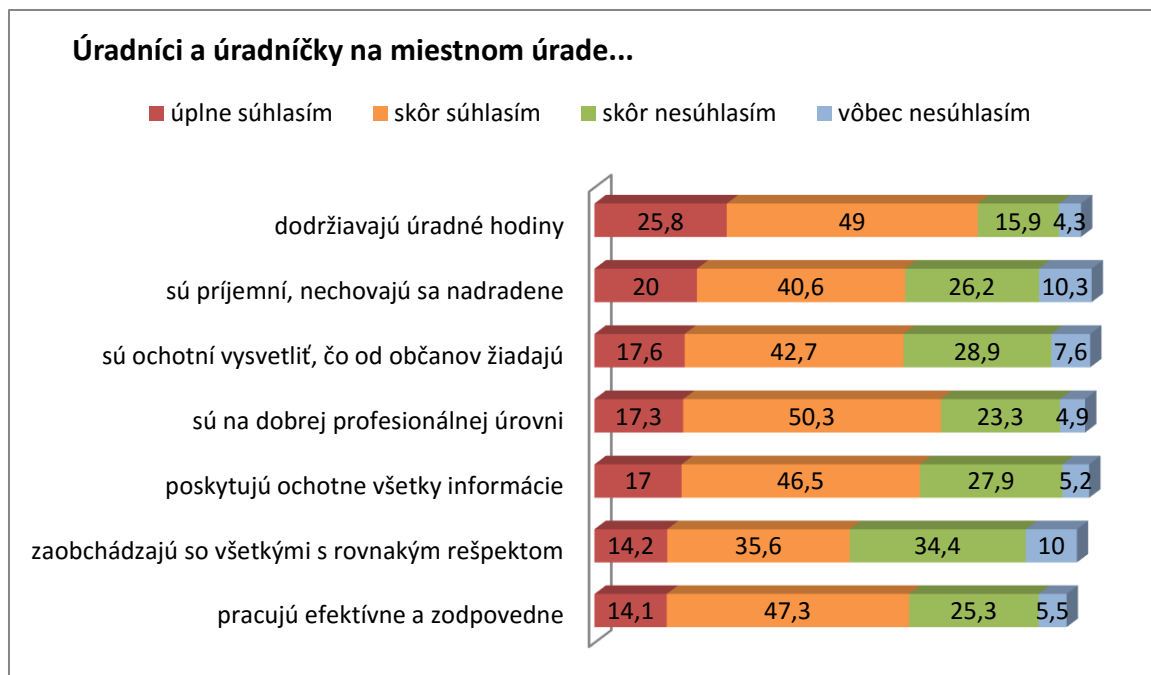
Graf č. 3 – Porovnanie kvality vládnutia na úrovni štátnej správy a samosprávy

3.1.4 Kvalita administratívy (o13)

Najpriaznivejšie hodnotili respondenti kvalitu administratívy v obci či meste (**graf č. 4**). Ak vezmeme do úvahy súčet slabého a silného súhlasu, môžeme konštatovať, že 75 % respondentov má skúsenosť s tým, že úradníci dodržiavajú úradné hodiny, 68% kladne hodnotí ich profesionálnu úroveň, 64% je presvedčených o tom, že ochotne poskytujú všetky informácie, 61% považuje ich vystupovanie za príjemné. Väčšina je tiež presvedčená o tom, že úradníci pracujú zodpovedne a efektívne (61%) a sú ochotní vysvetliť, čo od občanov žiadajú (60%). Za najväčší nedostatok kvality administratívy respondenti považovali nedostatok rešpektu úradníkov voči rôznym skupinám občanov – o tom, že úradníci rešpektujú všetky skupiny obyvateľov rovnako bolo presvedčených 50% respondentov.

Graf č. 4 – Kvalita administratívy

3.1.5 Ochota vlády viesť dialóg (o19)

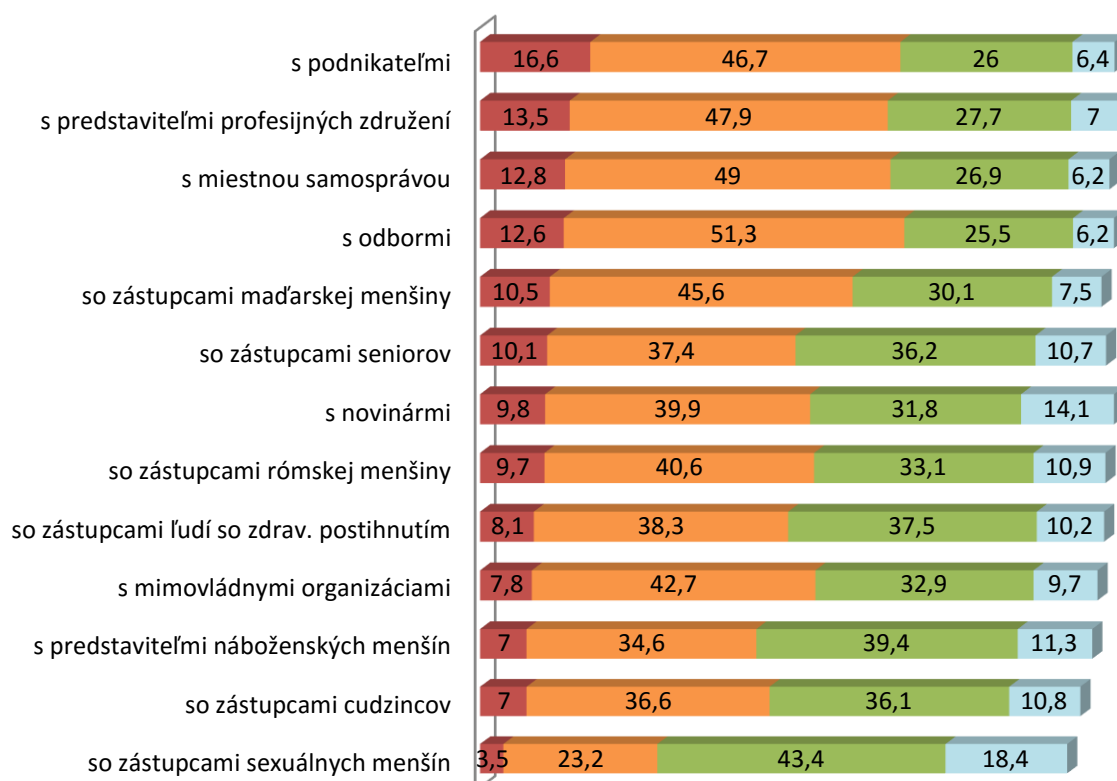
Kvalita demokracie závisí aj od toho, do akej miery vláda vedie korektný a vyvážený dialóg s predstaviteľmi rôznych záujmových skupín. Dôležité pritom je, aby neuprednostňovala iba silné záujmové skupiny, ale aby jej predstavitelia boli ochotní viesť dialóg aj so zástupcami menšinových, či zraniteľných skupín. **Graf č. 5** poukazuje na to, že z pohľadu respondentov má slovenská vláda v tomto ohľade veľké rezervy. Najväčšia ochota vlády k dialógu existuje v prípade silných záujmových skupín, ako sú podnikatelia (63%), profesijné združenia (61%), samospráva (62%) a odbory (64%). Naopak, na chvoste záujmu sa ocitajú náboženské menšiny (42%), cudzinci (44%) a sexuálne menšiny (27%). Tieto výsledky indikujú, že vláda pristupuje k rôznym skupinám občanov ako k nerovnocenným a porušuje tak princíp politickej rovnosti³.

Graf č. 5 – Ochota vlády viesť dialóg

³ O význame princípu politickej rovnosti diskutuje Plichtová (pozri: Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

Má vláda záujem viesť dialóg s nasledovnými skupinami?

■ rozhodne má záujem ■ skôr má záujem ■ skôr nemá záujem ■ rozhodne nemá záujem

Metóda faktorová analýzy⁴ poukázala na to, že položky sa zoskupujú do dvoch komponentov (t.j. skupín položiek, ktorým respondenti prisudzujú podobný význam). Prvý komponent, ktorý sme označili ako silne etablované skupiny tvorili odbory, podnikatelia, mimovládne organizácie, novinári, profesijné združenia, ľudia so zdravotným poskytnutím a seniori. Druhú skupinu položiek tvorili zástupcovia etnických menšín - rómskej a maďarskej menšiny, zástupcovia sexuálnych a náboženských menšín a zástupcovia cudzincov. Tento komponent sme označili ako mocensky slabšie skupiny. Priemerná odpoveď na škále od 1 po 4 (vyššie hodnoty indikujú vyšší záujem k dialógu) pre prvý komponent predstavovala 2,6 a 2,4 pre druhý komponent. Domnievame sa, že zatiaľ čo prvá skupina má v dialógu s vládou už relatívne etablovanú pozíciu (hoci to v žiadnom prípade neznamená, že by s nimi vláda za každých okolností diskutovala dostatočne a partnersky), výsledky indikujú, že práve

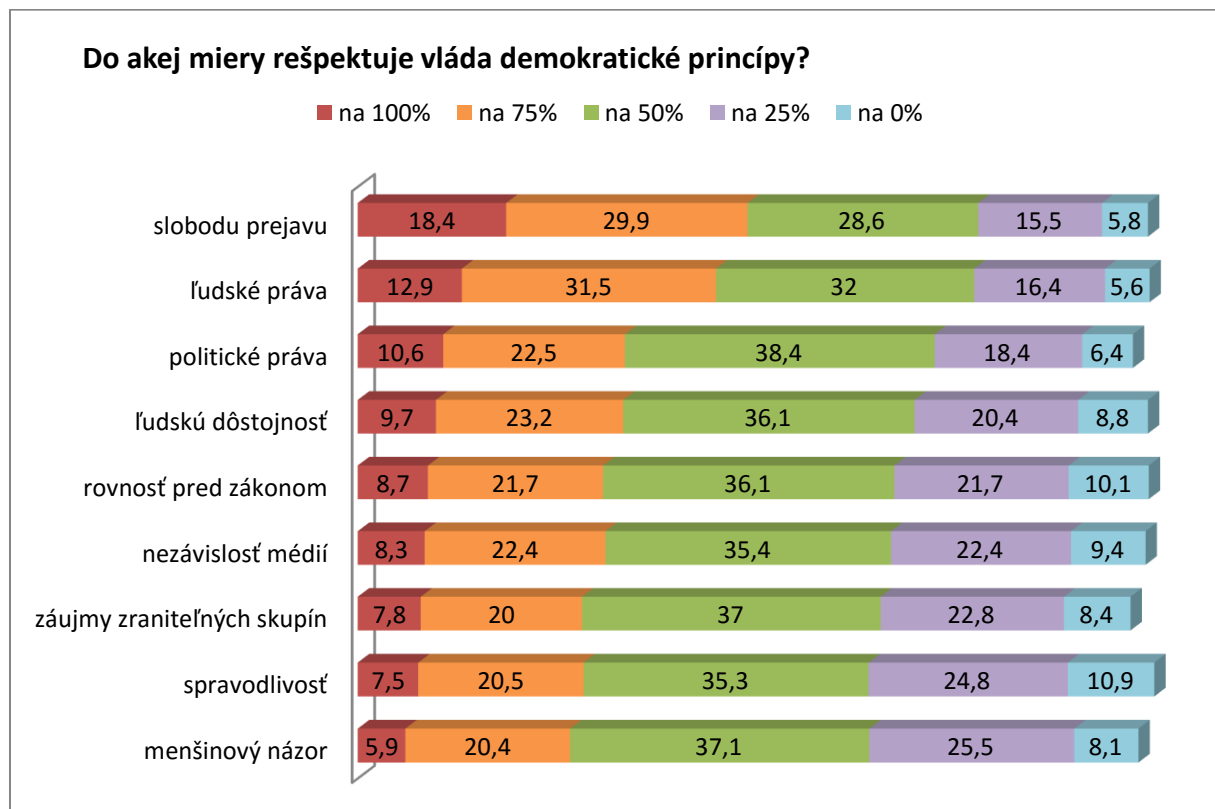
⁴ Faktorová analýza je štatistická metóda, ktorá redukuje pozorované dáta na tzv. faktory alebo komponenty. Zmyslom FA je nájsť pokiaľ možno čo najmenší počet prijateľných faktorov, ktoré najlepšie vysvetľujú variabilitu dát a súvislosti medzi jednotlivými položkami.

predstavitelia etnických, sexuálnych, náboženských menšín a cudzincov budú z tohto hľadiska skôr znevýhodnení.

3.1.6 Rešpekt vlády voči demokratickým princípom (o20)

Krížová kontrola výsledku, ktorý indikuje nízku ochotu vlády k diskusii s menšinovými skupinami (**graf č. 6**) potvrdzuje aj graf rešpektu vlády voči demokratickým princípom. Zatiaľ čo sloboda prejavu, ľudské či politické práva sú relatívne rešpektované (hoci ani tu nie sú hodnotenia vysoké), najmenej podľa respondentov vláda rešpektuje záujmy zraniteľných skupín, spravodlivosť a menšinový názor. Rešpekt voči ľudskej dôstojnosti, rovnosti pred zákonom a nezávislosti médií sa nachádzajú približne uprostred. Tieto výsledky poukazujú na to, že zatiaľ čo dodržiavanie demokratických princíпов týkajúcich sa slobody je relatívne vyššie, Slovensko výrazne zaostáva v dodržiavaní princíпов, ktoré sa vzťahujú k rovnosti a spravodlivosti (porovnaj Plichtová, 2010⁵).

Graf č. 6 – Rešpekt vlády voči demokratickým princípom

⁵ Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

Celkové skóre rešpektu vlády voči demokratickým princípom sme rátali ako sumu všetkých odpovedí (keďže faktorová analýza preukázala, že položky tvoria jeden komponent). Priemerné dosiahnuté skóre predstavovalo 27,3 (čím vyššie hodnotenie, tým vyšší rešpekt vlády voči demokratickým princípom). Vzhľadom k tomu, že maximálne možné skóre predstavovalo 45, ide o pomerne nízke hodnotenie. Tomu zodpovedá aj fakt, že kumulovaný súhlas s najviac dodržiavaným princípom slobody prejavu nepresiahol ani hodnotu 50%.

3.1.7 Kvalita zákonov (o6)

Vláda zákona je základnou podmienkou demokracie a zabezpečenie spravodlivosti je jednou zo základných funkcií štátu. Ide o také nastavenie zákonov, ktoré neumožňuje nikomu – ani vládnym predstaviteľom – ich obchádzanie či beztretné porušovanie. Kvalita a dodržiavanie regulačného systému je taktiež základom dôvery občanov vo verejné inštitúcie a v ich predstaviteľov.

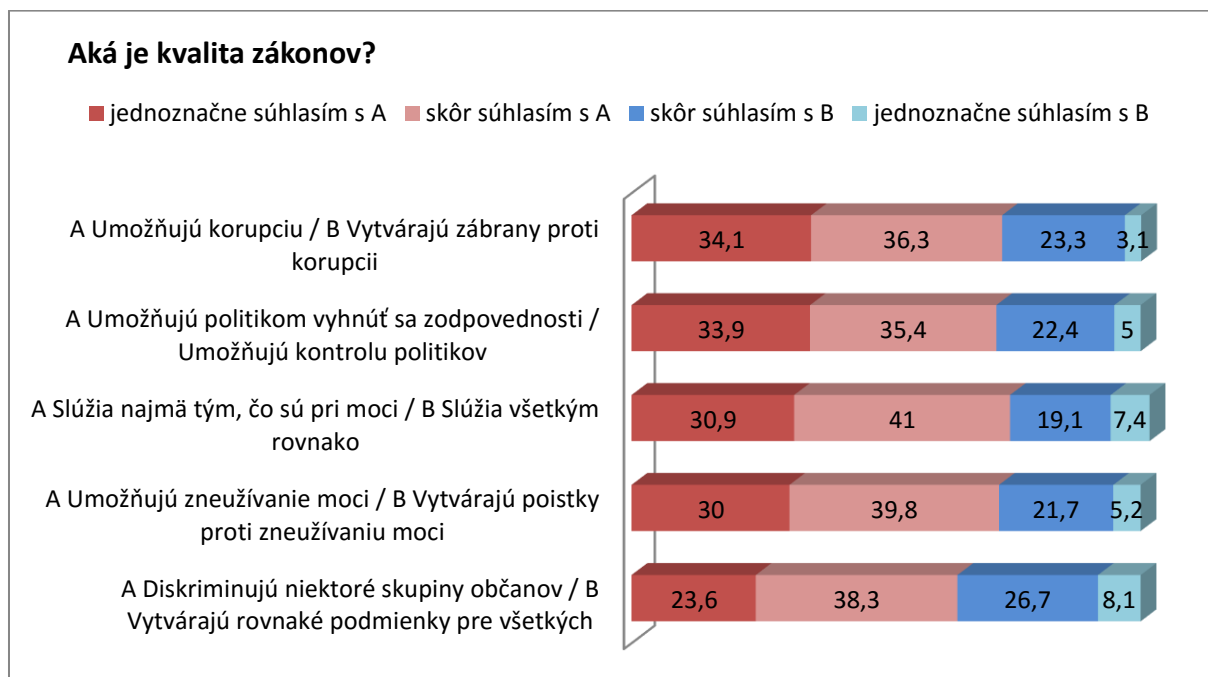
Pri hodnotení kvality zákonov sme využili tzv. metódu nútenej voľby medzi výrokmi A a B. Hodnotenie zodpovedá štvorbodovej škále, keďže s každým s týchto výrokov má respondent možnosť vyjadriť silný alebo slabý súhlas. Výhodou tejto metódy, ktorej užitočnosť sa osvedčila už v predošlých prieskumoch na Slovensku (napr. Bútorová, Gyárfášová, 2010⁶; Plichtová, 2010⁷) je predovšetkým jednoznačnosť výberu medzi dvoma odlišnými alternatívami.

Hodnotenie zo strany občanov (**graf č. 7**) poukazuje na to, že kvalita zákonov je vnímaná ako kriticky nízka – väčšina občanov je presvedčených o tom, že zákony umožňujú korupciu (70%) a vyhýbanie sa zodpovednosti (69%), pričom slúžia najmä tým, čo sú pri moci (73%), umožňujú zneužívanie moci (70%) a diskriminujú niektoré skupiny obyvateľov (62%). Negatívne hodnotenie kvality zákonov odráža aj priemer celkového skóre (na škále od 1 po 4), ktorý predstavoval 14,5 (maximálne skóre predstavovalo 20, pričom čím vyššia hodnota, tým negatívnejšie hodnotenie). Dáta jednoznačne indikujú, že z hľadiska občanov je nedodržiavanie princípu spravodlivosti a rovnosti pred zákonom a obchádzanie zákonov zo strany mocných zásadným problémom na Slovensku.

⁶ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. (2010). Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

⁷ Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

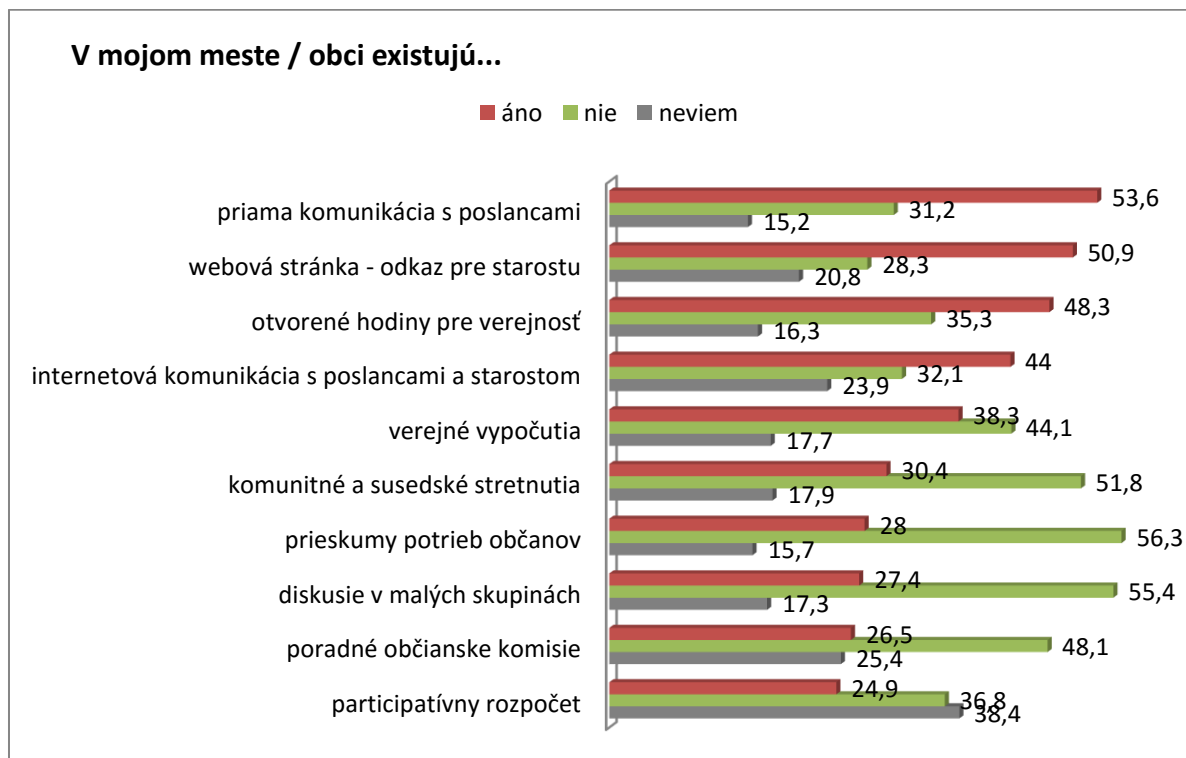
Graf č. 7 – Kvalita zákonov

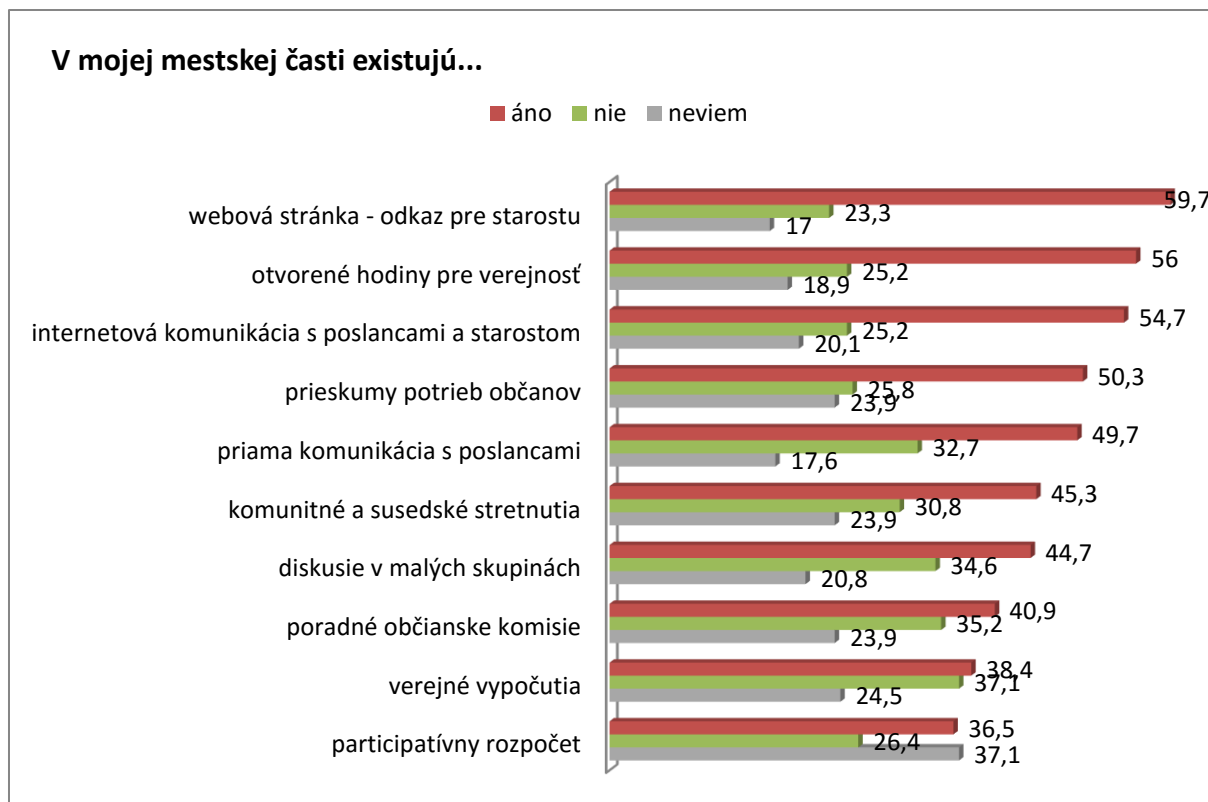
3.1.8 Ponuka riadenej participácie zo strany samospráv (o15 - A, B)

Grafy č. 8 a 9 vypovedajú o tom, v akých formách participácie občania participujú v meste a v mestskej časti. Respondenti mali možnosť výberu medzi odpoveďou áno, nie a neviem na otázku, či v danom meste, obci, či mestskej časti existuje určitý nástroj participácie. Výsledky ukazujú, že v malých mestách sa viac používa nástroj priamej komunikácie s poslancami, zatiaľ čo vo veľkých mestách prevažujú internetové nástroje (napr. webová stránka). Na druhej strane, niektoré formy riadenej participácie (napr. komunitné stretnutia, diskusie v skupinách, prieskumy potrieb, či občianske komisie) sú v menších mestách a obciach relatívne málo využívané. Navyše, vysoké percento odpovedí „neviem“ poukazuje na nedostatok informovanosti o tom, aké možnosti participácie verejná správa ponúka. Pre efektívnu participáciu nestačí, aby boli vytvorené participatívne mechanizmy; občania musia byť oboznámení s tým, že takéto možnosti existujú. Je preto veľmi dôležité, aby samosprávy nielen vytvárali, ale aj aktívne komunikovali o možnostiach zapojenia občanov do správy vecí verejných.

Graf č. 8 – Ponuka riadenej participácie zo strany samospráv (veľkosť sídla do 100 tisíc obyvateľov)

Graf č. 9 – Ponuka riadenej participácie zo strany samospráv (veľkosť sídla nad 100 tisíc obyvateľov – Bratislava, Košice)

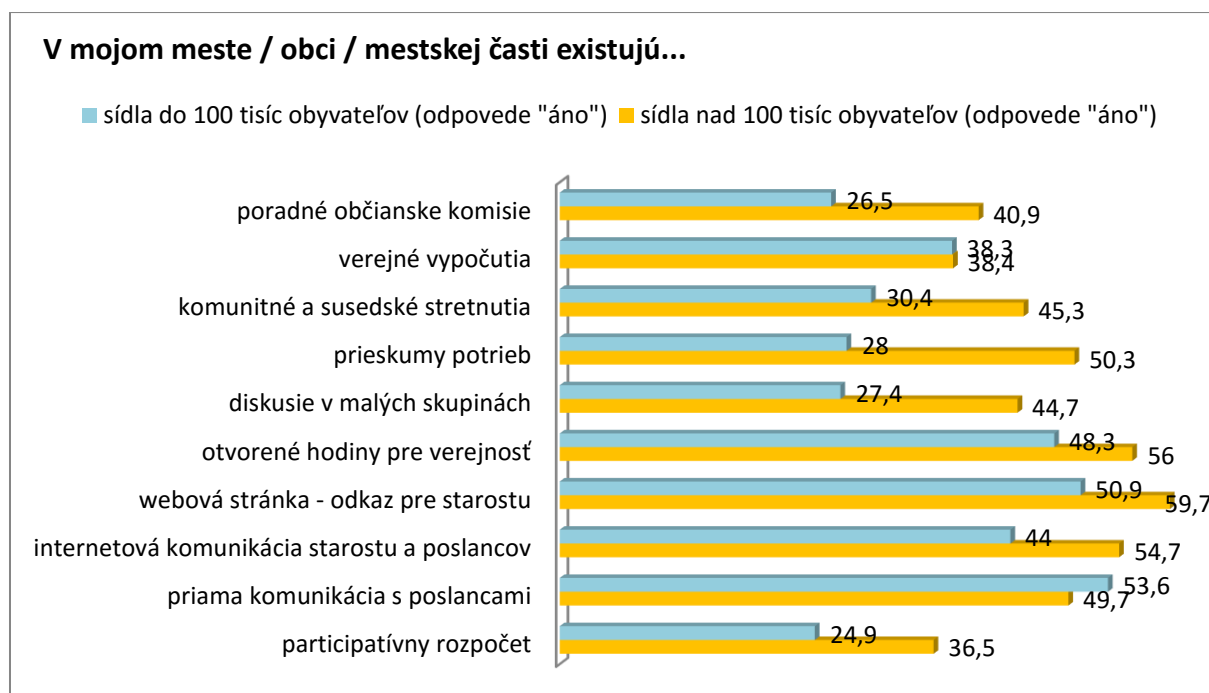

3.1.9 Porovnanie povedomia občanov o možnostiach riadenej participácie (sídla pod a nad 100 tisíc obyvateľov)

Následne sme porovnali mieru využívania participatívnych mechanizmov v sídlach do a nad 100 tisíc obyvateľov (t.j. mieru odpovedí „áno“ z predošlých dvoch grafov). **Graf č. 10** poukazuje na to, že verejná správa v sídlach do a nad 100 obyvateľov sa najviac líši v miere, v akej využíva prieskumy potrieb – tie sú o 22 percentuálnych bodov (PB) viac využívané v mestských častiach miest nad 100 obyvateľov. Mestské časti viac využívajú aj diskusie v malých skupinách (o 17 PB), komunitné a susedské stretnutia (15 PB), občianske komisie (15 PB), participatívne rozpočty (12PB) a internetovú komunikáciu (11 PB). Menší rozdiel existuje v miere využívania webovej stránky – odkaz pre starostu (9PB), otvorených hodín pre verejnosť (8PB) a priamej komunikácie s poslancami a starostami (4PB). Naopak, žiadny rozdiel sme nezaznamenali vo využívaní nástroja verejných vypočutí. Za zmienku stojí nástroj participácie „Odkaz pre starostu“, za ktorým stojí mimovládna organizácia Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. Jedná sa o portál, ktorý slúži na komunikáciu medzi občanmi a samosprávou. Občania môžu prostredníctvom neho podať podnet, ktorým samosprávu upozornia na nedostatky vo verejnom priestore⁸. Ako vidno z grafov 8 a 9, ide o najviac využívaný nástroj v rámci mestských častí a druhý najvyužívanejší v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov.

⁸ https://www.governance.sk/gov_project/odkazprestarostu-sk/

Graf č. 10 – Porovnanie povedomia občanov o možnostiach riadenej participácie (sídla pod a nad 100 tisíc obyvateľov)

Z odpovedí respondentov na Ponuku participácie zo strany samospráv sme skonštruovali indexy, v ktorom sme brali do úvahy súhlasné odpovede „áno“. Index teda vypovedá o miere zapájania občanov do mechanizmov riadenej participácie zo strany samospráv. Index nadobúda hodnotu od 0 do 10, pričom vyššie skóre indikuje, že samosprávy poskytujú občanom viac možností participovať. Priemerná dosiahnuté skóre predstavovalo 4,2 pre samosprávy do 100tisíc obyvateľov a 5,8 pre samosprávy nad 100 tisíc obyvateľov, čo znamená, že väčšie samosprávy využívajú približne 6 a menšie približne 4 nástroje riadenej participácie. Väčšie samosprávy teda zapájajú občanov vo vyššej miere. Oba indexy sa vyznačovali vysokou reliabilitou (spoľahlivosťou merania), ktorú je potrebné overiť pred tým, než sa z položiek vytvorí sumárny index. Cronbachova alfa, ktorá vyjadruje internú konzistenciu škály dosiahla pre obe otázky uspokojivé hodnoty⁹.

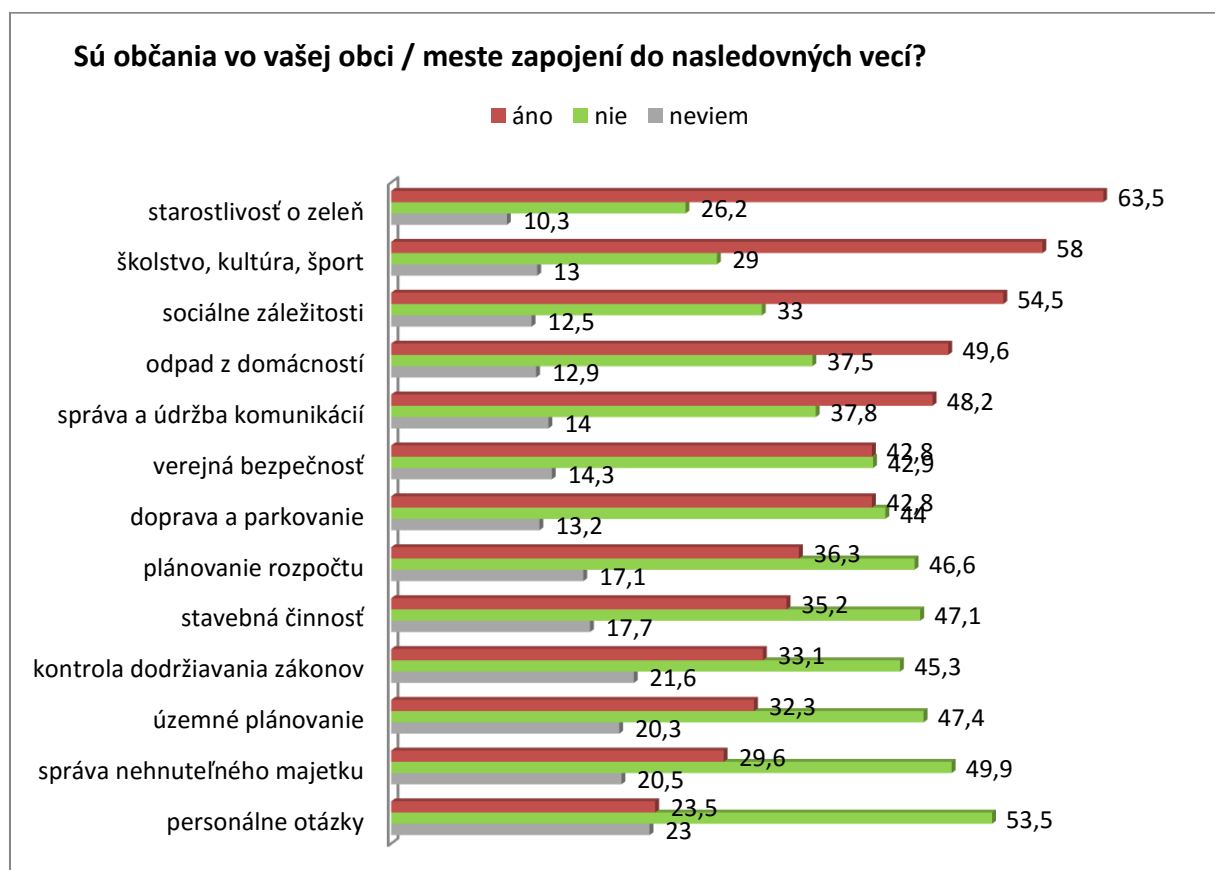
3.1.10 Oblasti, do ktorých samosprávy pozývajú občanov participovať (o16)

Prehľad oblastí, v ktorých samosprávy ponúkajú občanom možnosť participovať (**graf č. 11**) ukazuje, že občania sú najviac pozývaní participovať v oblasti služieb, ako sú napríklad starostlivosť o zeleň, školstve, kultúre a športe, sociálnych záležitostiach, nakladaní s odpadmi, doprave a verejnej bezpečnosti. Zapájanie občanov primárne v týchto oblastiach je pochopiteľné, keďže oni sami sú prijímateľmi a konzumentmi týchto služieb. Naopak, najmenej sú pozývaní participovať v oblasti

⁹ Samosprávy do 100 tisíc - Cronbachova $\alpha = 0,87$; samosprávy nad 100 tisíc $\alpha = 0,89$; za uspokojivú hodnotu sa považujú hodnoty nad 0,7.

personálnych a manažérskych rozhodnutí, napríklad v rozhodovaní o personálnych otázkach, správe majetku, či v územnom plánovaní. Pomerne nízke percento využívania participácie v týchto oblastiach môže poukazovať napríklad na to, že verejná správa si práve tu rada ponecháva autoritu v rozhodovaní alebo že jej predstavitelia nie sú presvedčení o tom, že by daná agenda verejnosť zaujímala alebo že by disponovala kompetenciou o nej rozhodovať. Časté konflikty napríklad v oblasti územného plánovania medzi predstaviteľmi verejnej správy, súkromnej sféry a obyvateľmi, ktoré nezriedka v minulosti vyústili do rôznych protestov a petícií (pozri napr. Miková, Pauliniová, 2001¹⁰; Šuška, 2014¹¹) však svedčia o tom, že občania by mali byť prizývaní do rozhodovania aj v týchto oblastiach. Vysoká frekvencia odpovedí neviem opäť indikuje, že istá časť občanov ani nie je informovaná o tom, aké možnosti participácie v ich meste či obci existujú. Komunikácia zo strany samosprávy, cielená na zvýšenie informovanosti o možnostiach participácie by mohla viesť k náprave tohto stavu.

Graf č. 11 – Oblasti, do ktorých samosprávy pozývajú občanov participovať

¹⁰ Miková, K., Pauliniová, Z. (2001). *Občianska participácia*. Bratislava: Jaspis.

¹¹ Šuška, P. (2014). Politické a diskurzívne príležitosti lokálneho environmentálneho aktivizmu: prípad premien bratislavského ochranárstva. *Sociológia* 46, 1: 60-87.

Podobne ako v predošlom prípade, aj tu sme skonštruovali index zapájania občanov do rôznych oblastí zo strany samospráv. Opäť, index sa vyznačoval vysokou reliabilitou $\alpha = 0,94$ (pozri komentár k reliabilite pri grafe č. 10). Index bol vytvorený ako suma súhlasných odpovedí. Maximálnu hodnotu 13 získali respondenti, ak kladne odpovedali na všetky položky, 0 ak neodpovedali kladne na žiadnu. Priemerné skóre predstavovalo 5,9, čo znamená, že samosprávy zapájajú občanov v priemere približne v šiestich oblastiach.

Hypotézu, že väčšie samosprávy zapájajú občanov vo väčšej miere a vo viacerých oblastiach, sme následne štatisticky testovali pre skupiny miest a obcí do 50 a nad 50 tisíc. Výsledky potvrdili, že zistený rozdiel v priemeroch je štatisticky významný (t.j. zistený rozdiel nie je výsledkom náhody) – občania miest a obcí nad 50 tisíc majú väčšie možnosti zúčastňovať sa procesov riadenej participácie¹². Podobne sme testovali aj predpoklad, že existuje rozdiel v miere zapájania občanov v rôznych oblastiach v obciach a mestách do 50 tisíc a nad 50 tisíc obyvateľov. Hypotéza, že väčšie samosprávy pozývajú občanov k rozhodovaniu vo viacerých oblastiach verejnej správy, sa tento krát nepotvrdila¹³. Občania obcí a miest do 50 a nad 50 tisíc obyvateľov majú teda približne rovnakú možnosť zapájať sa v rôznych oblastiach správy vecí verejných. Vyššiu mieru zapájania občanov vo väčších mestách, ktorú potvrdil aj zahraničný prieskum amerických miest, možno vysvetliť väčšou potrebou participácie na strane občanov a/alebo väčšími zdrojmi, ktorými disponujú väčšie samosprávy¹⁴. Súhrnom možno konštatovať, že miera zapájania občanov do mechanizmov a oblastí riadenej participácie, ako aj miera povedomia o tom, že takéto možnosti existujú je stále pomerne nízka a poskytuje veľký priestor na zlepšenie.

3.2 Miera účasti na rôznych formách participácie (o17)

Podobný obraz poskytujú dáta, ktoré sa týkajú účasti občanov na rôznych formách participácie – politickej, spoločenskej a riadenej.

3.2.1 Účasť na tradičných formách politickej participácie

Pod politickou participáciou rozumieme tie dobrovoľné aktivity občanov, ktoré vykonávajú za účelom ovplyvniť rozhodovanie politických elít. Patria sem jednak tradičné (napr. voľby, referendum,

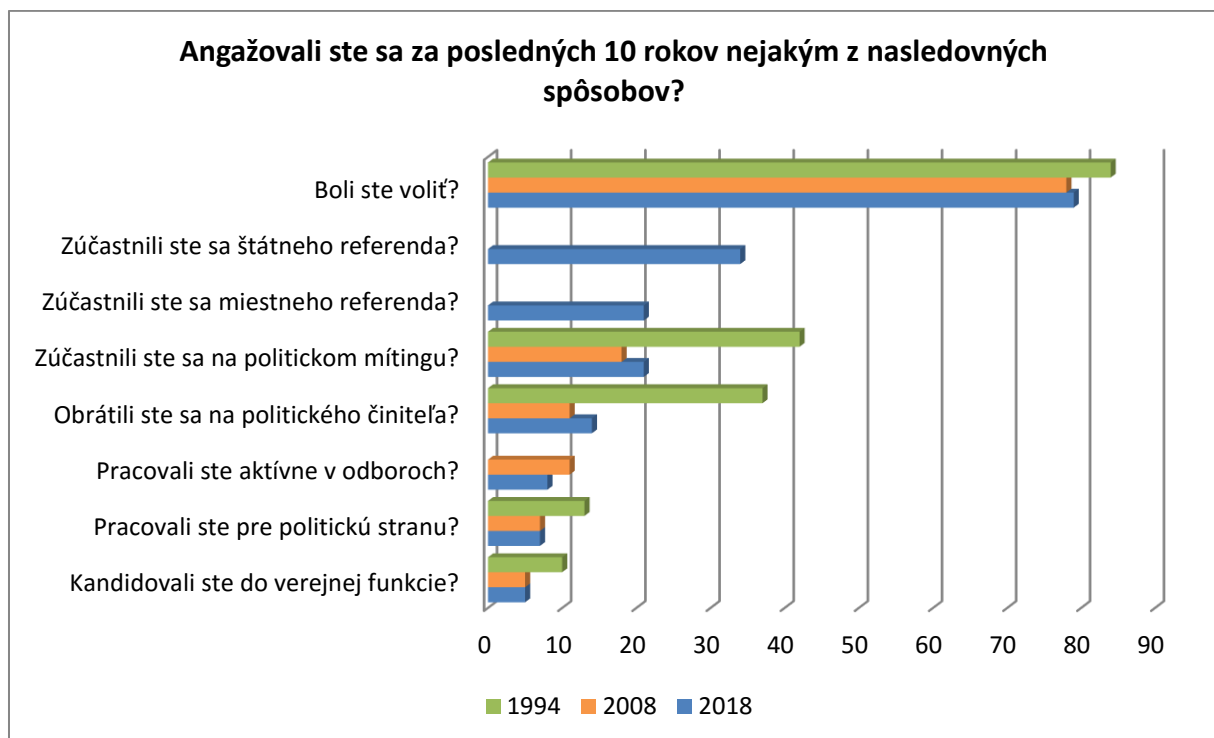
¹² Použili sme rozdielový test Mann-Whitney U ($U = 24249,5$, $Z = -5,34$, $p < 0,001$, $r = 0,218$) a Spearmanovu koreláciu ($\rho(602) = 0,194$, $p < 0,001$).

¹³ Výsledky Mann-Whitney testu ($U = 50961,5$, $Z = -0,864$, $p = 0,388$, $r = 0,031$), Spearmanovej korelácie ($\rho(760) = -0,007$, $p = 0,851$)

¹⁴ Wang, X. (2001). Assessing public participation in U.S. cities. *Public performance and management review* 24, 4: 322-336.

kontaktovanie verejných predstaviteľov, stránickej aktivity a pod.), ale aj tzv. neinštitucionálne formy participácie. Ako ukazuje **graf č. 12**, od roku 1994 došlo k poklesu tradičných foriem participácie. V roku 2018 sa občania najviac zúčastňujú na voľbách, nasledovaná účasťou na referende a politickom mítingu. Ostatné aktivity sú marginálne. Trendy vo vývoji participácie medzi rokmi 1994 a 2018 porovnáваме na základe dát z troch reprezentatívnych prieskumov participácie (resp. priznanej participácie za posledných 10 rokov)¹⁵.

Graf č. 12 – Účasť na tradičných formách politickej participácie

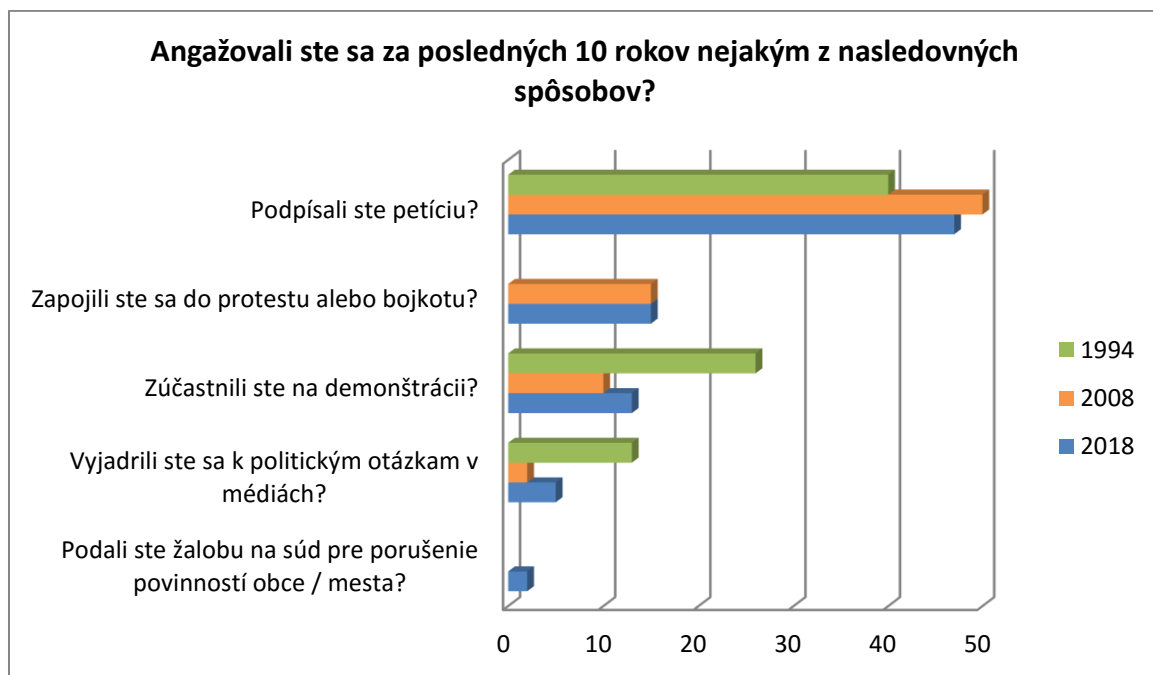

3.2.2 Účasť na formách politickej participácie mimo formálnych politických inštitúcií

¹⁵ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

Pod participáciou mimo politických inštitúcií rozumieme tie formy participácie, ktoré sa dejú mimo politických inštitúcií (napr. demonštrácie, štrajky, bojkot, atď.)¹⁶. S výnimkou petícií, ktoré sa stali zaužívanou formou protestu, došlo medzi rokmi 1994 a 2008 k poklesu neinštitucionálnych foriem participácie (predovšetkým sa to týka demonštrácií) (**graf č. 13**).

Graf č. 13 – Účasť na formách politickej participácie mimo formálnych inštitúcií

3.2.3 Účasť na riadených formách participácie

¹⁶ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

Riadené formy participácie sú tie, ktoré organizuje a vedie verejná správa (štátna správa alebo samospráva). Tá rozhoduje, či je participácia potrebná, ktoré skupiny občanov sú relevantné a akých zástupcov prizve, aby sa zúčastnili na koncipovaní politik a riešení konkrétneho problému¹⁷. S výnimkou dvoch položiek sa miera účasti na týchto aktivitách v predošlých prieskumoch nesledovala. Dáta z roku 2018 ukazujú, že účasť na riadených formách participácie je skôr nízka (**graf č. 14**). Najvyššiu mieru záujmu vyvolávajú verejné rokovania, na ktorých sa za posledných 10 rokov zúčastnilo 16% občanov, čo je však stále nízke percento.

Graf č. 14 – Účasť nariadených formách participácie

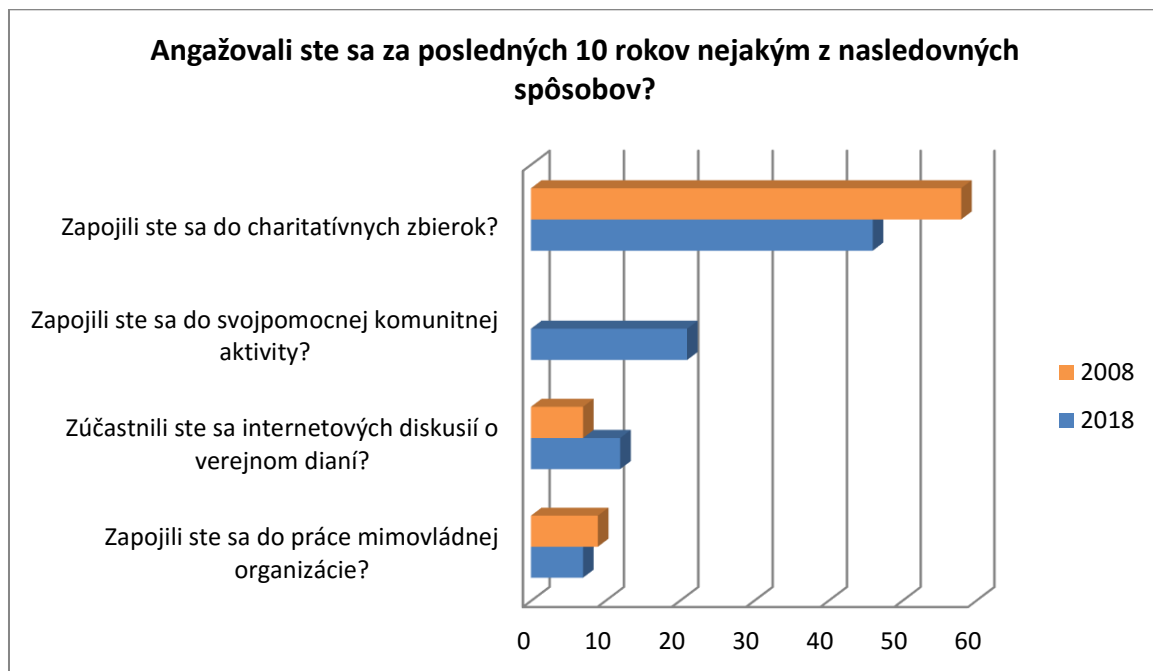

3.2.4 Účasť na spoločenských formách participácie

¹⁷ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

Medzi spoločenské formy participácie zaraďujeme všetky činnosti, ktoré vykonávajú občania v prospech občianskej spoločnosti. Jej účelom je poskytnúť bezplatne nejaké materiálne alebo nemateriálne dobro druhým¹⁸. Najčastejšou formou spoločenskej participácie je zapájanie sa do charitatívnych zbierok, hoci v porovnaní s rokom 2008 došlo k značnému poklesu (o 12%) (**graf č. 15**). Hoci nevieme s istotou povedať, čo je jeho príčinou, tento výsledok môže odrážať pokles spoločenskej solidarity oproti roku 2008. Naopak, s rozvojom digitálnych technológií vzrastá záujem o internetové diskusie o verejnom dianí.

Graf č. 15 – Účast' na spoločenských formách participácie

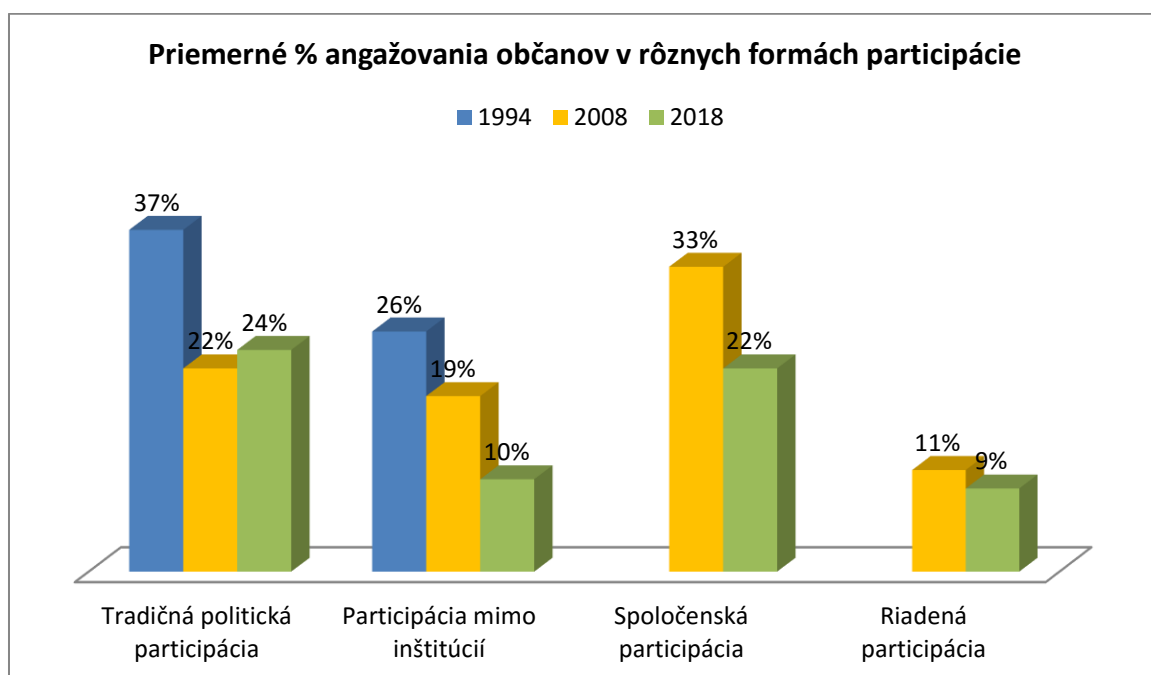

¹⁸ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

3.2.5 Porovnanie účasti na rôznych formách participácie (roky 1994 – 2008 – 2018)

Graf č. 16 porovnáva mieru angažovania v rôznych formách participácie (tradičnej politickej, participácie mimo politických inštitúcií, spoločenskej a riadenej). Od roku 1994 došlo k výraznému poklesu tradičnej politickej participácie (dáta o ostatných formách participácie chýbajú). K poklesu došlo aj medzi rokmi 2008 a 2018, ktorý sa týkal predovšetkým participácie mimo politických inštitúcií a spoločenskej participácie. Mierny pokles zaznamenali aj riadené formy participácie. Možno teda konštatovať, že občania sa angažujú na správe vecí verejných čoraz menej. Neplatí ani téza, že súčasný pokles tradičných foriem participácie nahrádzajú alternatívne, resp. nové formy participácie. Naopak, dáta ukazujú, že na Slovensku sa občania prevažne zúčastňujú tradičných, resp. kolektívnych foriem participácie (napr. účasť vo voľbách, referende, podpis petície, darovanie prostriedkov na charitu a pod.). Naopak, málo sa angažujú v tých formách participácie, ktoré vyžadujú individuálne nasadenie a iniciatívu.

Graf č. 16 – Porovnanie účasti na rôznych formách participácie (roky 1994 – 2008 – 2018)

3.3 Hodnotenie občianskej spoločnosti

3.3.1 Hodnotenie občianskej spoločnosti (o22)

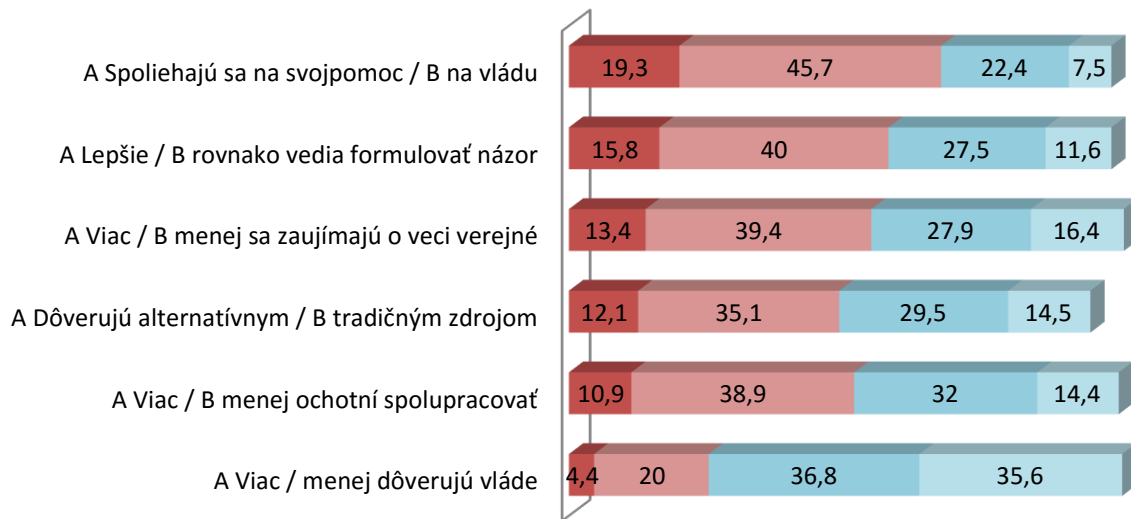
Respondenti hodnotili vývoj občianskej spoločnosti prostredníctvom odpovedí na sériu otázok, ktoré sa týkali zmien za posledných desať rokov (**graf č. 17**). Využili sme pritom tzv. metódu nútenej voľby, v rámci ktorej respondent volí medzi dvoma opačnými výroky A a B¹⁹. Občianska spoločnosť sa za posledných 10 rokov podľa respondentov z viacerých hľadísk zmenila k lepšiemu – väčšina je presvedčená o tom, že ľudia na Slovensku vedľa lepšie formulovať svoj názor (56%), viac sa zaujímajú o veci verejné (53%) a viac sa spoliehajú na vzájomnú pomoc (65%). Na druhej strane, väčšina je tiež presvedčená, že za posledných 10 rokov vzrástla dôvera k alternatívnym médiám (47%), a že klesla dôvera voči vláde (72%). Spoliehanie sa na svojpomoc a občiansku spoluprácu teda môže byť prirodzenou reakciou na nedôveru voči verejným predstaviteľom. Súhrnom možno konštatovať, že hoci sa podľa posúdenia respondentov občianska spoločnosť za posledných 10 rokov na Slovensku zmenila skôr k lepšiemu, tento vývoj je poznamenaný nízkou dôverou voči politickým reprezentantom a klesajúcou dôverou v tradičné médiá.

Graf č. 17 – Hodnotenie občianskej spoločnosti

¹⁹ Pozri komentár k metóde nútenej voľby pri otázke č. 7.

Ako sa zmenili ľudia na Slovensku za posledných 10 rokov?

■ jednoznačne súhlasím s A ■ skôr súhlasím s A ■ skôr súhlasím s B ■ jednoznačne súhlasím s B

Z priestorových dôvodov sú popisy v dotazníku skrátené. Nižšie uvádzame text položiek v plnom znení v poradí, v akom sú zobrazené na grafe (v poradí zhora nadol):

1

A Viac sa spoliehajú na svojpomoc pri riešení problémov

B Viac sa obracajú na starostu / primátora, vládu a poslancov

2

A Lepšie vedia formulovať svoje názory na spoločenské problémy

B Schopnosť formulovať svoj názor na spoločenské problémy sa vo všeobecnosti nezmenila alebo zhoršila

3

A Viac sa zaujímajú o veci verejné

B Menej sa zaujímajú o veci verejné

4

A Viac dôverujú alternatívnym zdrojom informácií ako tým tradičným (hlavným denníkom a verejnej televízii a rozhlasu)

5

A Sú viac ochotní spolupracovať na riešení spoločných problémov

B Sú menej ochotní spolupracovať na riešení spoločných problémov

6

A Viac dôverujú zvoleným reprezentantom a vláde

B Menej dôverujú zvoleným reprezentantom a vláde

3.3.2 Dôvera občanov voči inštitúciám (o2)

Dôvera občanov voči inštitúciám tvorí základ ich legitimacy a udržateľnosti politického systému. Inštitúcie sú posudzované ako dôveryhodné vtedy, keď z pohľadu občanov jednajú vo verejnom záujme²⁰. Pri hodnotení miery dôvery v jednotlivé inštitúcie sme brali do úvahy mieru korelácie (vzťahu) medzi silnou a slabšou dôverou. **Graf č. 18** ukazuje, že, že silná a mierne silná miera dôvery spolu súvisia len do určitej miery. Preto výsledky komentujeme najskôr z hľadiska silnej, a následne agregovanej miery silnej a slabšej dôvery.

Dôvere obyvateľov sa tešia predovšetkým školy a univerzity, ktorým plne dôveruje 21% respondentov, nasleduje armáda (17%), cirkev (16%) a miestna samospráva (13%). O niečo menia časť respondentov plne dôveruje polícii (10%), verejnému ochrancovi práv (9%), prezidentovi SR (9%), EÚ (8%) a odborom (7%). Len veľmi málo obyvateľov úplne dôveruje kľúčovým inštitúciám štátu – súdom, vláde a Národnej rade SR. Prekvapivo nízkou dôverou sa vyznačujú aj mimovládne organizácie, ktorým úplne dôveruje len 5% obyvateľov, k čomu pravdepodobne prispieva účelové spochybňovanie ich kredibility niektorými verejnými predstaviteľmi. Len necelé tri percentá respondentov úplne dôverujú politickým stranám, ktoré predstavujú kľúčové inštitúcie politickej plurality a politického súťaženia elít.

Na základe agregovanej miery dôvery môžeme konštatovať, že najvyššej dôvere sa tešia vzdelávacie inštitúcie (85%), nasledované armádou (72%) a cirkvou (53%). Pomerne vysokej dôvere sa teší aj miestna samospráva (70%). Na spodných priečkach sa opäť ocitli kľúčové štátne inštitúcie – súdy (37%), vláda (33%), Národná rada (32%) a politické strany (23,5%).

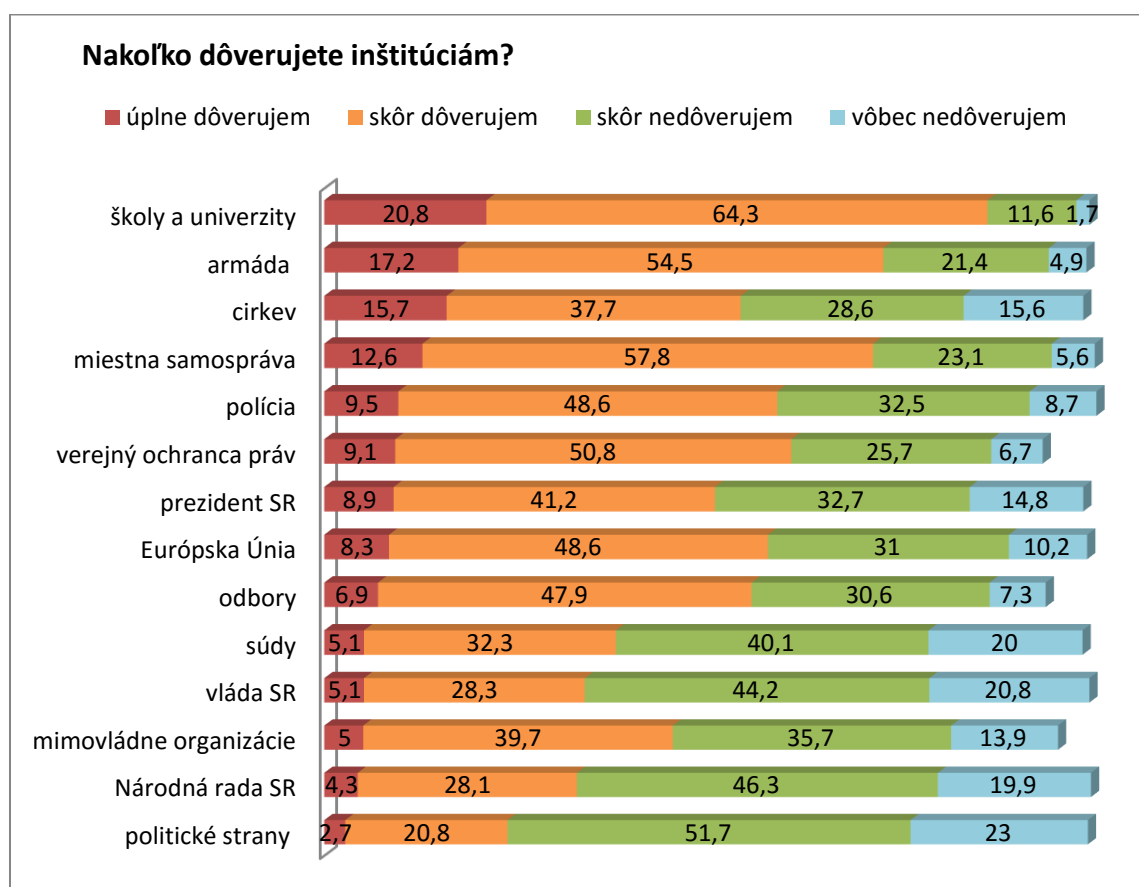
Podobné výsledky priniesol aj prieskum z roku 2008 (Bútorová, Gyárfášová, 2010)²¹, na základe ktorého možno konštatovať, že politické strany sa zo všetkých inštitúcií dlhodobo vyznačujú najnižšou dôverou (pomer dôverujúcich a nedôverujúcich občanov predstavoval 19% : 76%). Miera dôvery v ostatné inštitúcie štátu sa vyznačuje väčšími zmenami v závislosti od ich personálneho obsadenia. Dôvera voči orgánom miestnej samosprávy sa vyznačuje väčšou stabilitou a dlhodobou prevahou dôvery nad nedôverou. Bútorová a Gyárfášová (2010) sa domnievajú, že dôvodom je väčšia blízkosť

²⁰ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

²¹ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

samosprávy k občanom a teda aj lepšie predpoklady na to, aby občania mohli účinne kontrolovať výkon moci starostov, primátorov a miestneho zastupiteľstva a dožadovať sa ich zodpovednosti. Orgány miestnej samosprávy sú navyše vnímané menej stranícky, čo je podmienené faktom, že poskytujú priestor nezávislým kandidátom. V porovnaní so samosprávou sú orgány štátnej správy vnímané výrazne kritickejšie. Dôveru voči nim znižujú predovšetkým praktiky klientelizmu, korupcie a rodinkárstva, ako aj škandály, ktoré svedčia o oligarchických prepojeniach. Nízka dôvera voči inštitúciám výrazne sťažuje implementáciu politik, najmä ak sa týka nepopulárnych, avšak z dlhodobého hľadiska potrebných riešení a reforiem.

Graf č. 18 – Dôvera občanov voči inštitúciám

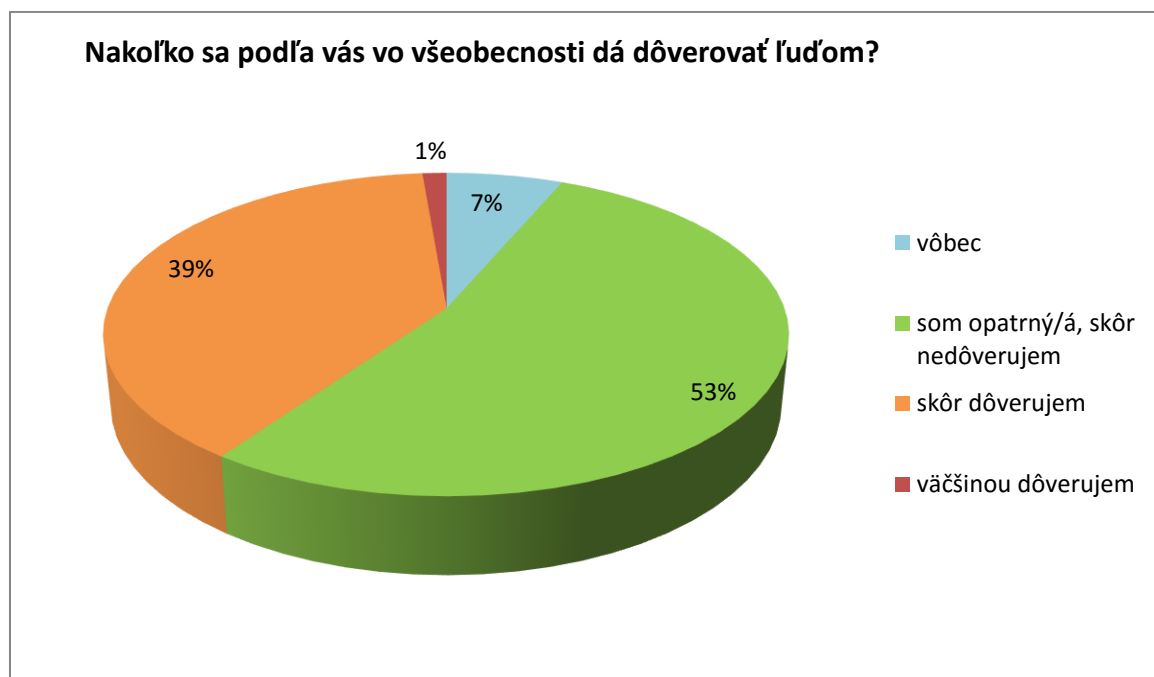
Na základe faktorovej analýzy sa ukázalo, že jednotlivé položky sa zoskupujú do dvoch komponentov na základe vzájomných vzťahov (korelácií) a významu, ktorý im prisudzujú samotní respondenti. Prvý komponent tvorili položky dôvera v Národnú radu SR, vládu SR, súdy, politické strany, armádu, odbory, miestnu samosprávu, cirkev a políciu. Druhý komponent tvoria položky dôvera v prezidenta SR, mimovládne organizácie, verejného ochranca práv, Európsku Úniu, školy a univerzity

a armáda²². Zoskupenie položiek pravdepodobne odráža rozdelenie inštitúcií na tie tradičnejšie vs. tie, ktoré výraznejšie zastávajú progresívne a proeurópske hodnoty. Porovnanie priemerov v hodnotení inštitúcií v rámci spomínaných dvoch komponentov²³ poukazuje na to, že respondenti vo väčšej miere dôverujú inštitúciám v rámci druhého komponentu.

3.3.3 Všeobecná dôvera voči ľuďom (o4)

Tzv. všeobecná, resp. horizontálna dôvera (medzi občanmi navzájom) je podmienkou skupinovej kooperácie a základom sociálnej solidarity. Dôvera a interpersonálne vzťahy predstavujú sociálny kapitál spoločnosti²⁴. Ako ukazujú dáta (graf. č. 19), miera vzájomnej dôvery je na Slovensku skôr nízka – len 1% občanov úplne dôveruje iným ľuďom. Väčšina (60%) skôr alebo vôbec nedôveruje iným spoluobčanom.

Graf č. 19 – Všeobecná dôvera voči ľuďom

3.3.4 Dôvera voči jednotlivým skupinám ľudí (o5)

²² Armáda teda sýtla obidva komponenty.

²³ 23 pre prvý komponent, 12 pre druhý komponent, nižšie skóre indikuje vyššiu dôveru v danú inštitúciu

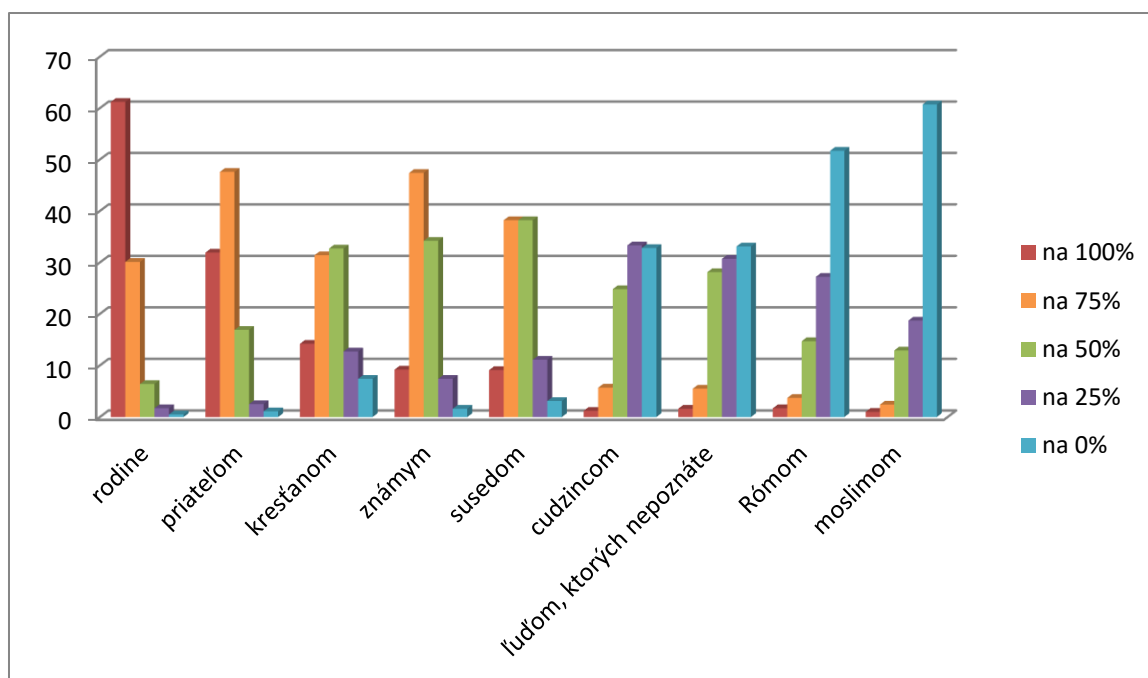
²⁴ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

Podrobnejší obraz o miere dôvery voči jednotlivým sociálnym skupinám poskytuje **graf č. 20**. Príslušnosť voči sociálnej skupine sa utvára na základe zdieľanej histórie, skúseností a identifikácie s danou skupinou²⁵. Členské skupiny (in-group) sú tie, do ktorých jedinec patrí alebo sa s nimi identifikuje. Najsilnejšie sa človek obvykle identifikuje so svojou rodinou, priateľmi, susedmi, kolegami v práci, s členmi cirkevných či záujmových združení a pod. Najmenej sa identifikuje so vzdialenými skupinami, s ktorými nemá žiaden kontakt. Skupiny, ktorých nie je členom alebo sa s nimi neidentifikuje, sa označujú ako nečlenské, vonkajšie skupiny (out-group).

Z obrázka vidno, že existuje výrazný rozdiel v miere dôvery voči tzv. členským a vonkajším skupinám. Najnižšiu mieru dôvery občania prechovávajú voči Rómom a moslimom – moslimom vôbec nedôveruje až 60% občanov Slovenska. Za znepokojujúci považujeme aj fakt, že napriek dlhodobému spolunažívaniu Rómom vôbec nedôveruje až 52% obyvateľov. Dôvera voči nim je dokonca nižšia ako voči cudzincom vo všeobecnosti a voči neznámym ľuďom (obom týmto skupinám vôbec nedôveruje 33% obyvateľov). Ide o dôsledok dlhodobu neadekvátne nastavených politík, ktoré neriešia nerovnosť prístupu k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a pracovným príležitostiam ľudí z rómskych komunít. Ide aj o dôsledok znevažujúcej rétoriky politikov na adresu Rómov, ktorá kopíruje rozšírené stereotypy a predsudky s cieľom získať podporu voličov. Vysoká miera nedôvery voči nečlenským skupinám má za následok nízku mieru solidarity a podpory zo strany väčšinovej spoločnosti a je príčinou udržiavania ich postavenia na okraji spoločnosti, diskriminácie a kriminalizácie. Je aj dôsledkom nedostatku humanitného vzdelávania v pravom slova zmysle.

Graf č. 20 – Dôvera voči jednotlivým skupinám ľudí

²⁵ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

Prítomnosť dvoch odlišných kategórií ľudí, z ktorých jedna zoskupuje členské a druhá vonkajšie skupiny, potvrdila aj faktorová analýza. Komponent, ktorý sme nazvali členské skupiny, tvorili známi, priatelia, susedia, rodina a kresťania. Druhý komponent (nečlenské skupiny) tvorili neznámi ľudia, cudzinci, Rómovia a moslimovia. Rozdiel v dôvere k členským a nečlenským skupinám²⁶ potvrdzuje, že na Slovensku existujú predsudky a strach voči predstaviteľom takzvaných nečlenských skupín, ktoré sa prejavujú opatrnosťou a nedôverou. Tento strach je navyše úmyselne podporovaný a zneužívaný zo strany viacerých politických predstaviteľov (napr. negatívnou rétorikou voči cudzincom a utečencom).

Vzťah medzi skupinovým členstvom a predsudkami voči členom vonkajších skupín výskumne doložili viaceré výskumy. Príznačným javom je priaznivejšie vnímanie členov vlastnej skupiny a stereotypizovanie členov vonkajších skupín²⁷. Členov vonkajšej skupiny „hádzeme do jedného vreca“, zdieľame o nich stereotypné reprezentácie, čím ignorujeme fakt, že v členskej ako aj vo vonkajšej skupine existuje značná variabilita, teda individuálne rozdiely. Inými slovami, ľudí z vonkajšej skupiny vnímame ako navzájom si podobnejších ako ľudí vlastnej skupiny. Navyše, členom vonkajších skupín prisudzujeme automaticky negatívne vlastnosti a úmysly, nižšiu inteligenciu a nižšie morálne kvality. Ich prípadný úspech pripisujeme náhode, šťastiu, ich neúspech vysvetľujeme nedostatkom schopností a úsilia. Po viaceré roky sa tieto tendencie potvrdzujú, či už experimentálne, alebo prostredníctvom

²⁶ Priemerné skóre dôvery pre komponent členských skupín predstavovalo 11,2 a 16,5 pre komponent nečlenských skupín (nižšie skóre indikuje vyššiu dôveru).

²⁷ Bližšie pozri pod heslom „Sociálna identita a členstvo v sociálnych skupinách - medziskupinové správanie a predsudky“ v Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

výskumov verejnej mienky na Slovensku a v rámci Eurobarometra. Napriek tomu zodpovedné inštitúcie nekonajú a pozitívnym príkladom nejdú ani samotní politici.

Možností ako znížiť predsudky medzi skupinami je niekoľko, pričom najznámejší spôsob, ktorý podporuje väčšina výskumov a skúseností z terénu, je vytvoriť príležitosti pre ich vzájomný kontakt. Samotný kontakt však predsudky a stereotypy neznižuje, pokiaľ nie sú vytvorené vhodné podmienky, a to 1. rovnosť medzi príslušníkmi členskej a vonkajšej skupiny, 2. nastolenie spolupráce, a nie súťaže a 3. podpora zo strany autorít. Najväčšou výzvou je vytvoriť podmienku rovnosti, pretože súčasťou predsudkov je práve prisudzovanie menejcennosti vonkajším skupinám. Psychológovia si však poradili aj s touto výzvou. Podmienku rovnosti medzi bielymi deťmi a deťmi inej farby pleti napríklad nastolili tak, že druhú skupinu detí naučili niečo, čo sa ukázalo ako veľmi užitočné pri riešení úlohy, vyžadujúcej spoluprácu v jednom tíme. Keď bieli školáci opakovane získali skúsenosti, že deti z druhej skupiny nie sú hlúpejšie, ale naopak sú prínosom, ich postoj k nim sa zmenil. Keby však psychológovia tímovými projektmi nezmenili na školách obvyklú dominanciu individuálnej súťaživosti o najlepšie hodnotenie a túžbu vyniknúť nad ostatnými, neuspeli by. Podporu zo strany autorít dosiahli psychológovia tak, že sa stretli s učiteľmi a miestnymi osobnosťami, ktorým vysvetlili, ako chcú vytvoriť zo školy bezpečné a pokojné miesto pre všetkých, kde budú prosperovať všetky deti bez ohľadu na farbu ich pleti.

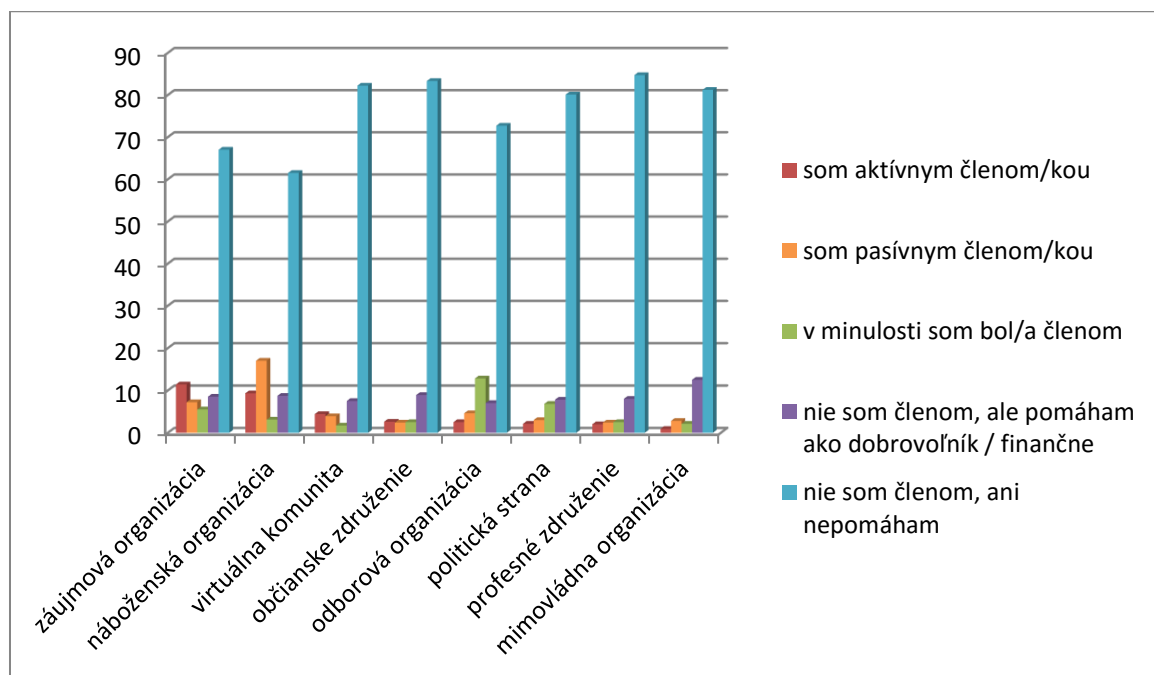
Prezentované dáta sú teda dôsledkom toho, že sa dosiaľ nevytvorili reálne podmienky preto, aby pod vplyvom priamych osobných skúseností mohla nastať korekcia predsudkov alebo ich zmiernenie. Mnohé školy a rodičia sa bránia kontaktu s inými a segregáciu vo vzdelávaní detí z rómskych komunit považujú za správnu. Podobne sa správajú mnohí podnikatelia, ba dokonca aj niektorí starostovia. Fakt, že väčšina slovenskej populácie má predsudky voči moslimom a cudzincom, hoci s nimi ani neprišla do kontaktu, potvrdzuje hypotézu, ktorá predpokladá, že predsudky sa menia pod vplyvom reálnych a priamych skúseností. K tým nedochádza, keďže niektoré vonkajšie skupiny sú prítomné len v rétorike politikov a iné zas žijú od nás oddelene, v segregácii. Prvým krokom k odstráneniu predsudkov slovenskej populácie je teda politika desegregácie, a to tak v oblasti bývania, vzdelávania a zamestnanosti. A to nielen podľa zákonov, ale aj v reálnom živote.

3.3.5 Členstvo v organizáciách (o26)

Dôležitou charakteristikou občianskej spoločnosti je združovanie občanov do spoločenských a politických organizácií. Ako ukazuje **graf č. 21**, miera združovania na Slovensku je v súčasnosti nízka. Najčastejšia forma organizovanosti má podobu náboženských spolkov, ktorých je aktívnym alebo pasívnym členom 26% obyvateľov. Ak by sme brali do úvahy len aktívne členstvo, najvyšší počet majú záujmové organizácie (11%). Na druhom mieste sú cirkvi s 9 percentami. Približne 4% respondentov patrí medzi aktívnych členov virtuálnych komunit. Odborové organizácie, občianske združenia, politické strany a profesijné združenia sa všetky pohybujú v rozmedzí 2 až 3% aktívnych členov. Najmenej aktívnych členov majú mimovládne organizácie (necele 1%).

Keďže predošlé výskumy poukazujú na to, že členovia spoločenských, resp. občianskych organizácií sa od nečlenov odlišujú vyššou citlivosťou na spoločenské problémy a vyššou mierou participácie na verejnom dianí²⁸, nízku organizovanosť občianskej spoločnosti na Slovensku možno vnímať kriticky. Navyše, spoločenské organizácie, ktoré tvoria sociálny kapitál, sú nielen základnou podmienkou kooperácie a kolektívnej akcie, ale aj stavebným kameňom demokracie.

Graf č. 21 – Členstvo v organizáciách

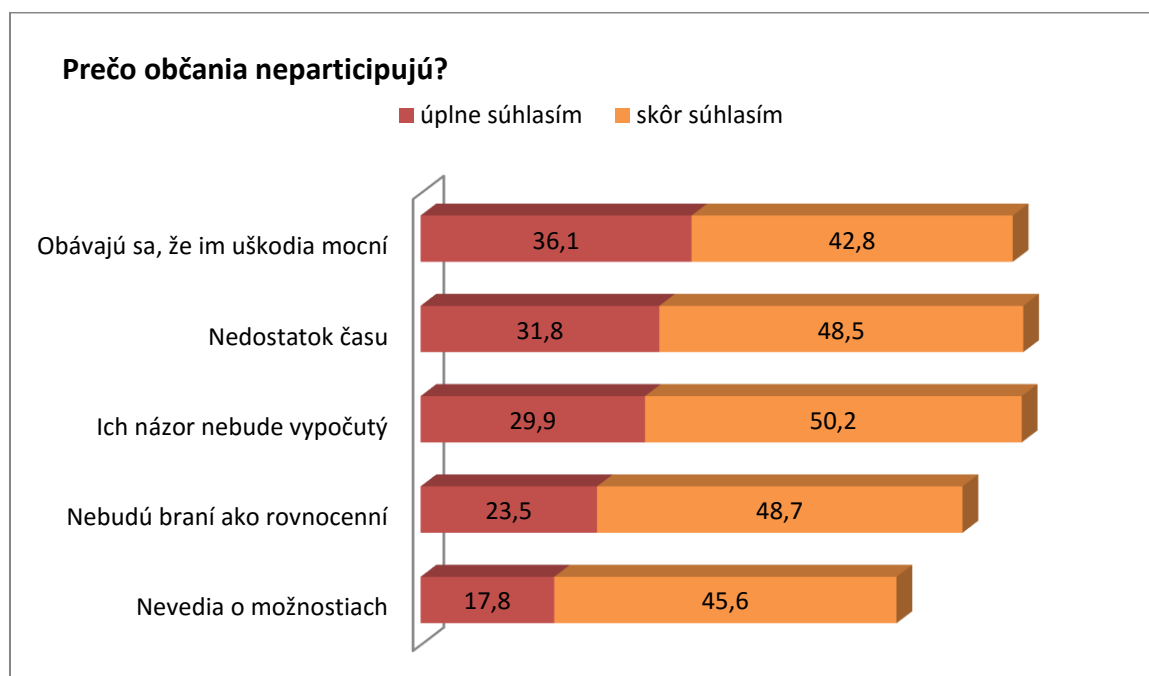

²⁸ Macháček, L. (1996). Asociatívnosť a občianska participácia. *Sociológia*, 28(1), 55-62.

3.3.6 Dôvody neparticipácie (o23)

Keď sme sa opýtali respondentov na dôvody, prečo si myslia, že sa ľudia viac nezapájajú do správy vecí verejných, súhlasili s viacerými možnými dôvodmi. **Graf č. 22** ukazuje, že podľa ich mienky najviac odrádza ľudí obava z reakcie tých, ktorí majú moc (79%), nedostatok času (80%) a viery, že ich názor bude vypočutý (80%). Vysoký súhlas sa však ukázal aj pri ďalších možnostiach – obave, že nebudú braní ako rovnocenní (72%) a nedostatku povedomia o možnostiach participovať (63%). Respondenti mali možnosť doplniť aj ďalšie dôvody, ktorú sú uvedené pod grafom č. 17. Odpovede sme zaznamenávali na škále od 1 po 4, pričom najčastejšia odpoveď mala hodnotu 3 (čím vyššia hodnota, tým silnejší súhlas). Respondenti teda mali tendenciu skôr súhlasiť s väčšinou uvedených dôvodov.

Graf č. 22 – Dôvody neparticipácie

Majú iné dôvody: nezúčujem o veci verejné, ľahostajnosť, aj tak nemôžu veľa ovplyvniť, je to zbytočné, nedôvera, že sa niečo zmení, strach – boja sa posmechu, zvyk, málo sebavedomia, chýba motivácia...

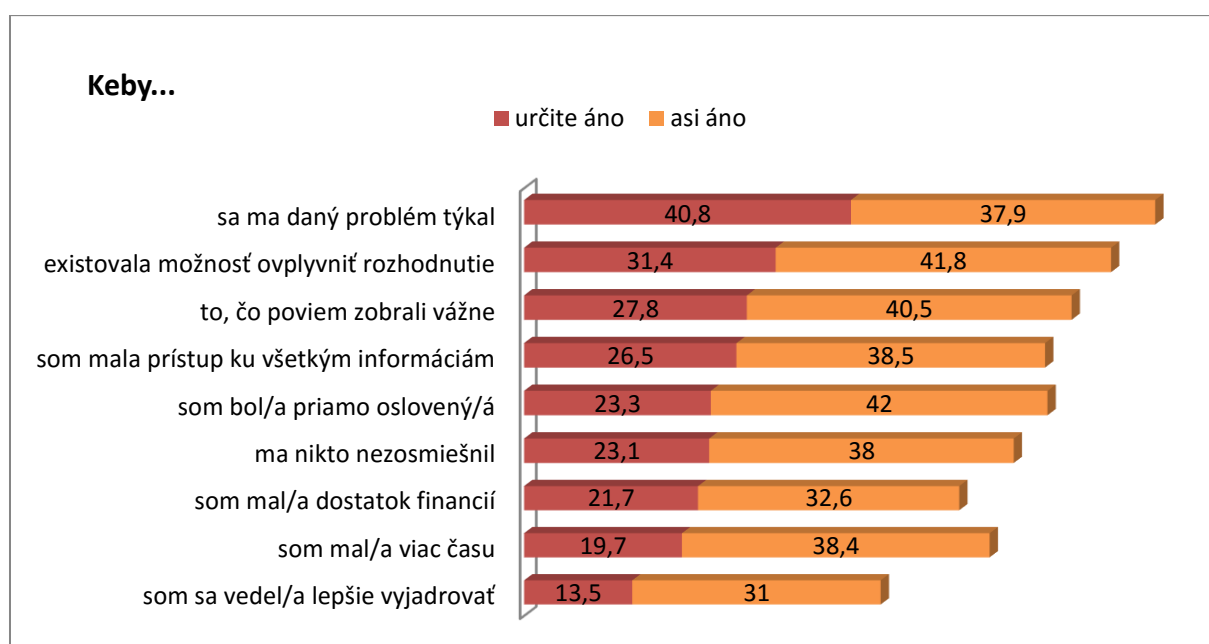
3.3.7 Podmienky participácie (o24)

Z **grafu č. 23** je zrejmé, že najčastejšie uvádzanou podmienkou participácie je osobná relevantnosť riešeného problému (79%). Ďalšou dôležitou podmienkou je aj viera, že ich účasť ovplyvní rozhodnutie (73%), a že budú verejnými autoritami bratí vážne (68%). Participáciu občanov by podporilo aj to, keby mali viac informácií (65%), boli priamo oslovení (65%) a keby sa nemuseli obávať zosmiešnenia (61%). Z osobných dôvodov respondenti uvádzali predovšetkým nedostatok financií

(54%), času (58%) a vyjadrovacích schopností (44%). Aj v tomto prípade mali respondenti možnosť uvádzať ďalšie dôvody v rámci doplňujúcej odpovede.

Oba výsledky o prekážkach participácie jasne poukazujú na to, že v prospech zapájania občanov a občianok sa toho urobilo stále málo. Týka sa to tak informácií o možnostiach ako aj o autoritatívnom spôsobe komunikácie, o nepartnerskej kultúre, ktorá dominuje vo vzťahu verejná správa - občania.

Graf č. 23 – Za akých okolností by sa občania zapojili

Iné: keby išlo o dobrú vec, kvôli zlepšeniu kvality života ľudí, ak by tam neboli schopní ľudia, ak by som bola mladšia, ak by sa neuvádzalo moje meno, ak by som nebol na to sám, ak by som vyriešil nejaký problém, ak by to bolo dobre zaplatené...

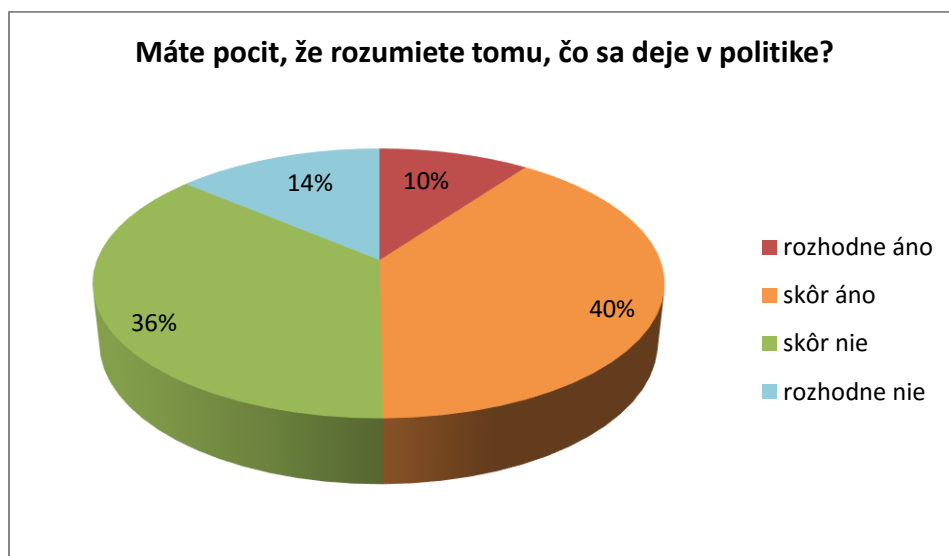
3.3.8 Politická gramotnosť (o8)

Účasť na verejnom dianí predpokladá porozumenie a záujem o politiku – napríklad v prieskume z roku 2008 sa ukázalo, že tí respondenti, ktorí sa hodnotili ako nezorientovaní v oblasti politického diania pozostávali prevažne z občanov, ktorí sa o politické dianie nezaujímali a sledovali ho málo alebo vôbec. Tí občania, ktorí sa aktívne angažujú vo verejnej sfére, vynakladajú väčšie úsilie na to, aby získali potrebné vedomosti a porozumenie, čím zvyšujú svoj participačný potenciál²⁹. Na druhej strane, nadpolovičná väčšina (52,5%) respondentov v roku 2008 bola presvedčená o tom, že ostatní obyvatelia SR sú o politike lepšie informovaní ako oni sami.

²⁹ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

Za účelom porovnania percenta respondentov, ktorí sa považujú za politicky gramotných, respektíve negramotných³⁰ sme zráтали percentá slabého a silného súhlasu a nesúhlasu. Ako ukazujú súčasné dáta (**graf č. 24**), percento ľudí presvedčených o tom, že rozumejú politike je rovnaké ako percento ľudí, ktorí jej nerozumejú (treba však mať na pamäti, že percento tých, ktorí sa hodnotia ako plne politicky gramotní je až 4-násobne menšie ako percento tých, ktorí sa považujú len za čiastočne gramotných). Priemer na škále od 1 po 4, kde vyššie hodnoty indikujú vyššiu politickú gramotnosť predstavoval 2,5 pre celú vzorku.

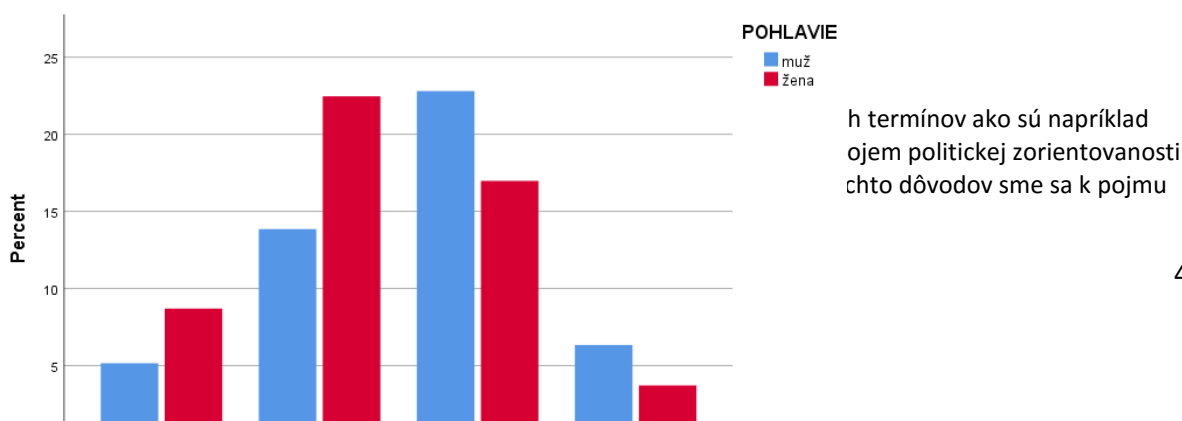
Graf č. 24 – Politická gramotnosť

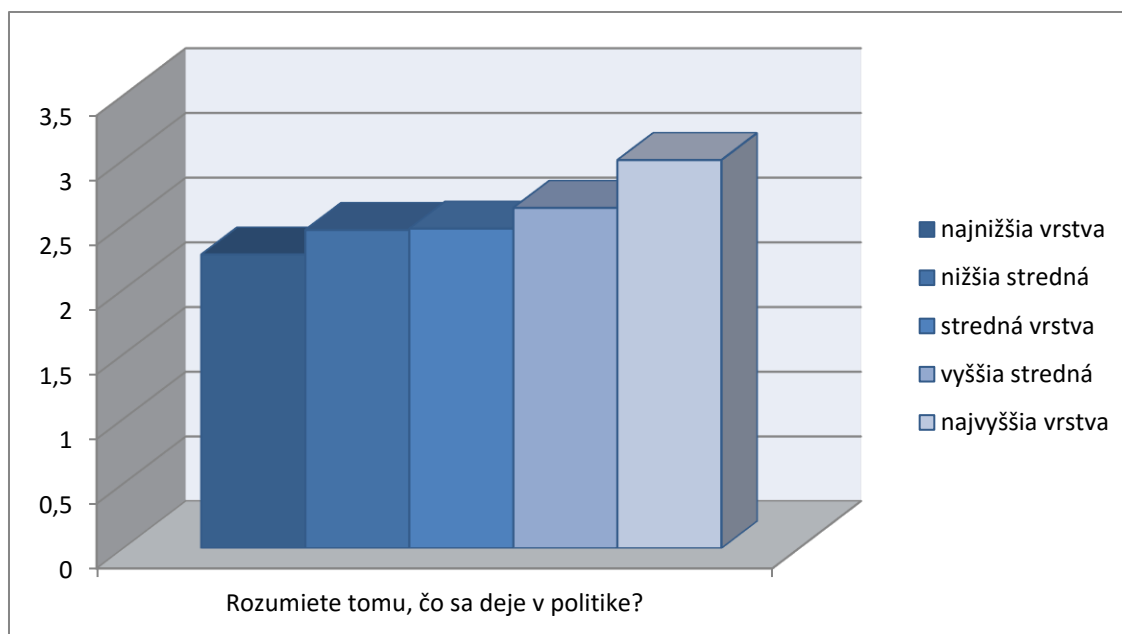
3.3.9 Porovnanie politickej gramotnosti v závislosti od pohlavia, veku a spoločenskej vrstvy

Grafy č. 25 - 27 zobrazujú rozdiely v politickej gramotnosti v závislosti od pohlavia, veku a spoločenskej vrstvy. Ako vidno na grafe, politická gramotnosť je vyššia u mužov ako u žien a závisí od spoločenskej vrstvy (vyššie vrstvy sa vyznačujú vyššou politickou gramotnosťou). Čo sa týka veku, má tvar obráteného U, pričom najvyššia je v strednom veku.

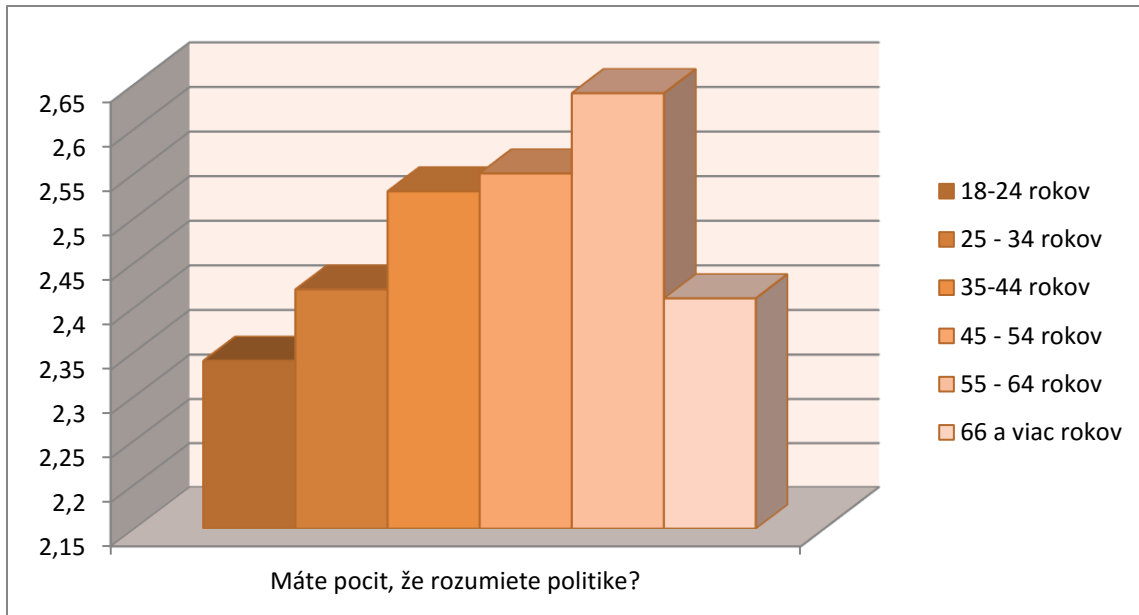
Graf č. 25 – Politická gramotnosť v závislosti od pohlavia

Graf č. 26 – Politická gramotnosť v závislosti od spoločenskej vrstvy (porovnanie priemerov)

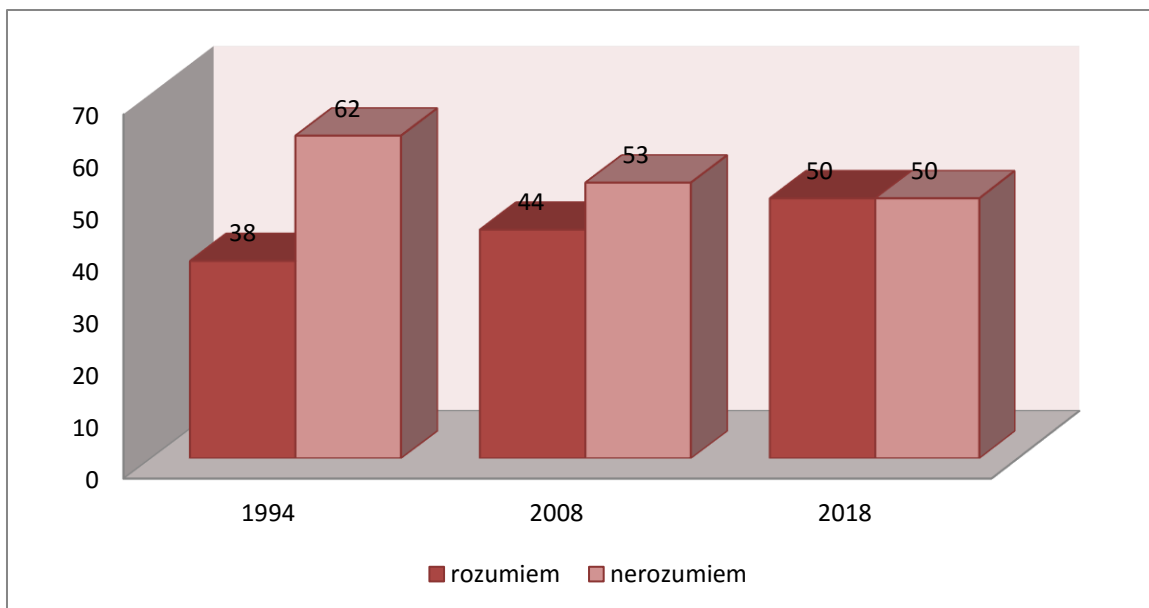
Graf č. 27 – Politická gramotnosť v závislosti od veku (porovnanie priemerov)

3.3.10 Porovnanie politickej gramotnosti v rokoch 1994 – 2008 – 2018

Trend od roku 1994 (**graf č. 28**) ukazuje, že miera subjektívneho porozumenia sa kontinuálne zvyšuje. Je zaujímavé, že hoci miera politickej gramotnosti sa dlhodobo zvyšuje, účasť občanov na viacerých formách participácie skôr klesá (pozri grafy č. 12-16). Zvyšovanie politickej gramotnosti však nevedie automaticky k vyššej participácii. Bútorová a Gyárfášová (2010) uvažujú o tom, že sledovanie politického diania môže v skutočnosti pôsobiť aj demobilizujúco, najmä keď sa po prevalení rozličných káuz voči zodpovedných aktérov nevyvodí príslušné dôsledky.

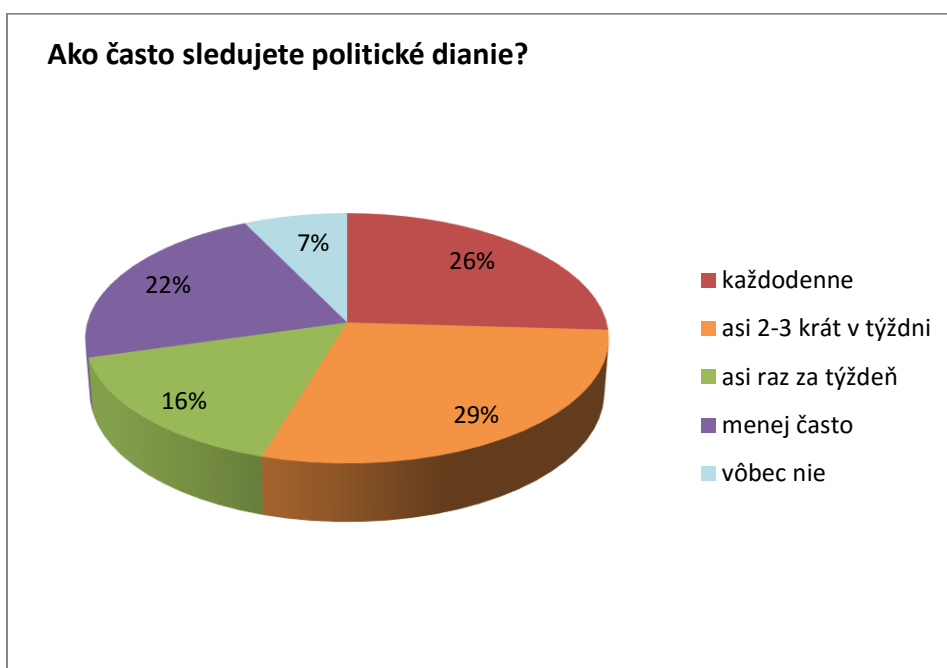
Graf č. 28 – Politická gramotnosť (porovnanie roky 1994 – 2008 – 2018)

3.3.11 Záujem o politické dianie (o9)

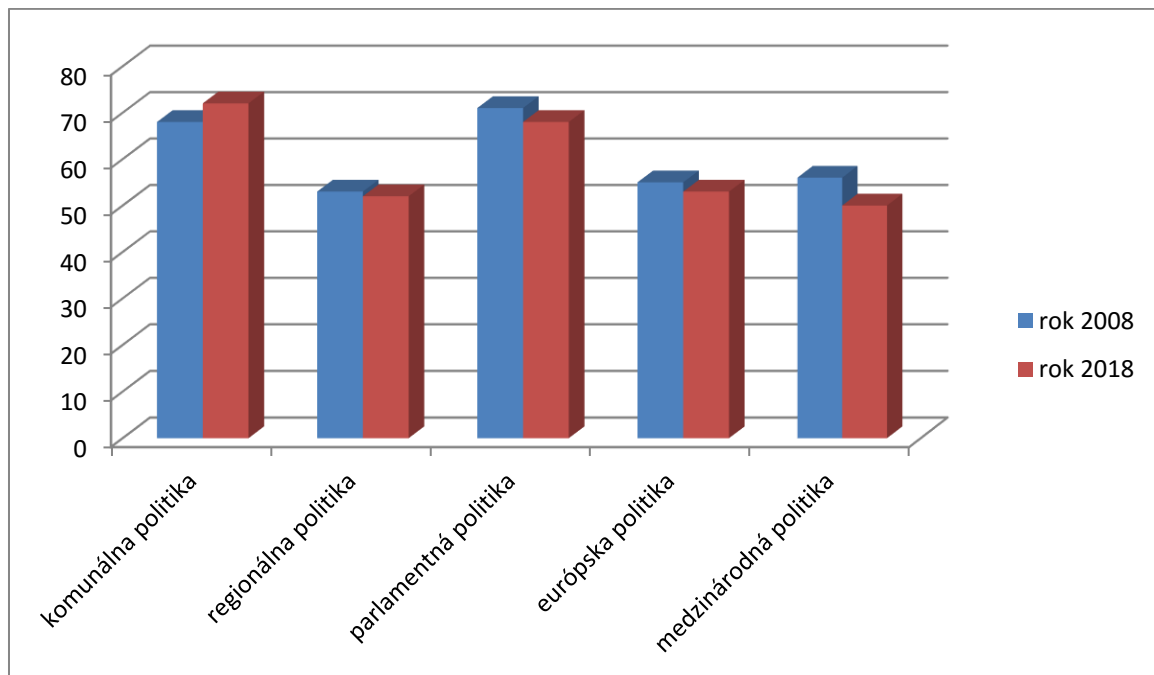
V porovnaní s dátami s roku 2008, záujem o politické dianie zostáva približne konštantný. 26% občanov sleduje politiku denne (rovnako 26% v roku 2008) a 29% 2-3 krát v týždni (28% - 2008). Naopak, počet ľudí, ktorí politiku nesledujú vôbec, klesol z 13 na 7% v roku 2018. Najväčší záujem vyvoláva už tradične komunálna (72%) a parlamentná politika (68%) (pozri **graf č. 30**).

Graf č. 29 – Záujem o politické dianie

3.3.12 Záujem o rôzne úrovne politiky (o10)

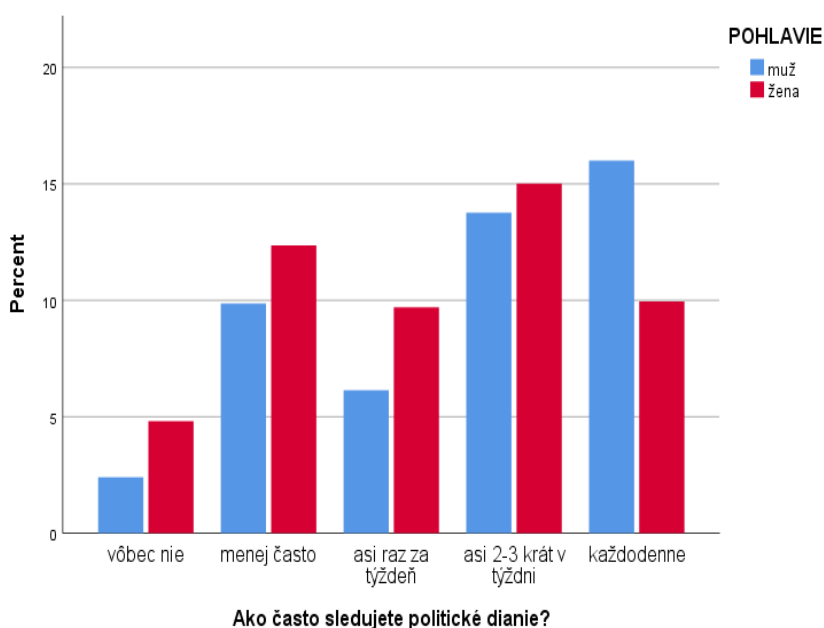
Graf č. 30 – Záujem o rôzne úrovne politiky

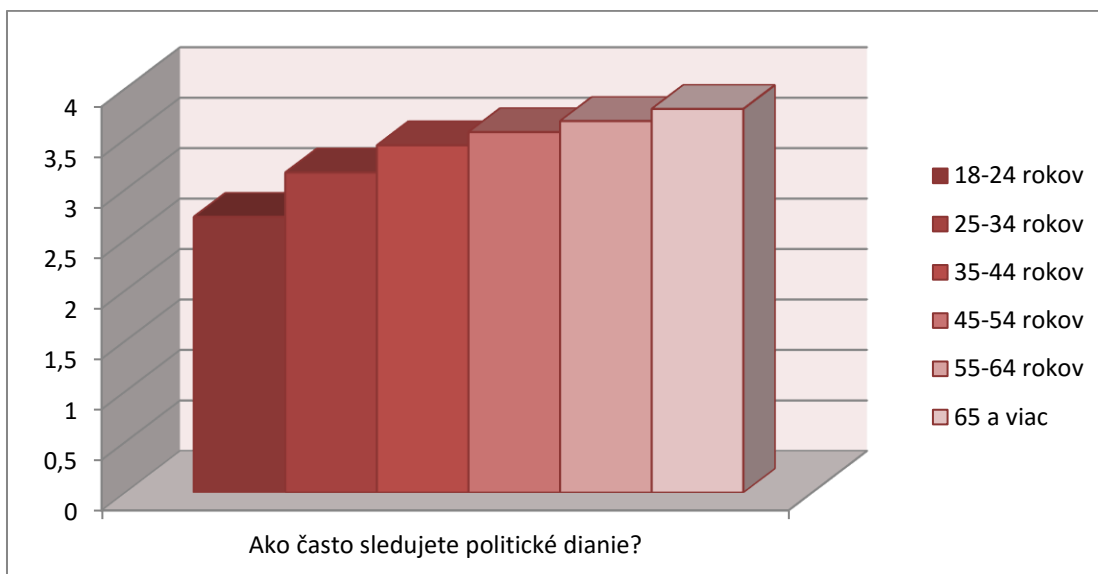
3.3.13 Sledovanie politiky v závislosti od pohlavia, veku a spoločenskej vrstvy

Keď sa pozrieme na sledovanie politiky v závislosti od pohlavia, veku a spoločenskej vrstvy, **grafy 31- 33** poukazujú na to, že muži a vyššie vekové kategórie sledujú politické dianie častejšie. Na existenciu priamoúmerného vzťahu poukazuje graf aj v prípade spoločenskej vrstvy.

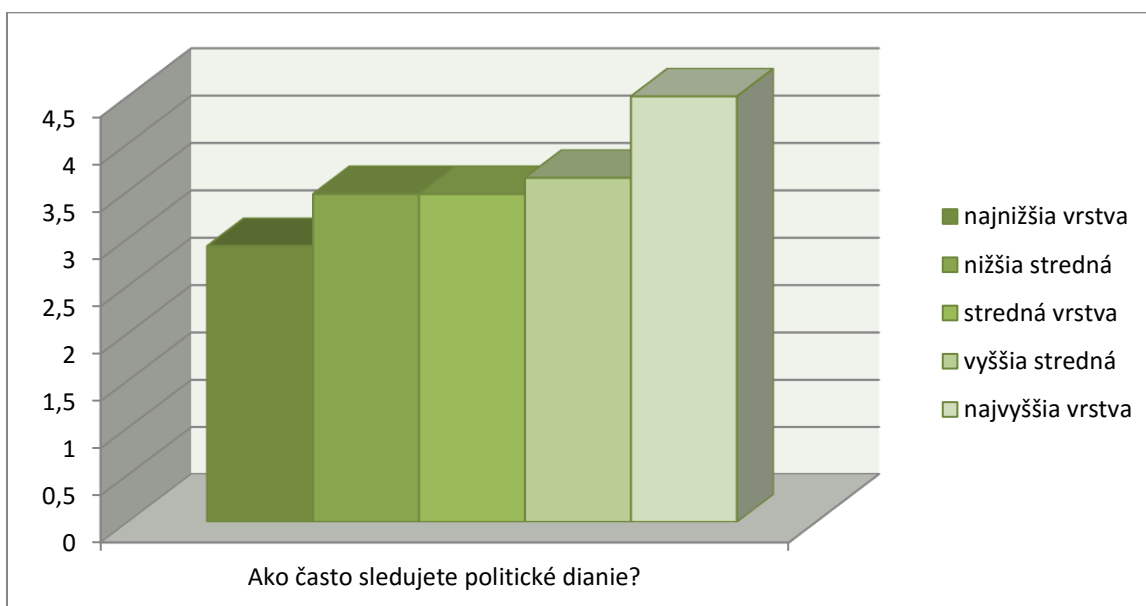
Graf č. 31 – Záujem o politiku (muži – ženy)

JV

Graf č. 33 – Záujem o politiku (podľa spoločenskej vrstvy) – porovnanie priemerov

Uvedené výsledky hovoria v prospech kritiky, že samotná participácia nevyrieši problém reprezentatívnosti všetkých vrstiev občanov, keďže vyššie socioekonomické vrstvy majú na politiku a prijaté politiky väčší vplyv ako nižšie vrstvy. Dôsledkom toho je, že prijímané politiky nevyrovnávajú rozdiely medzi občanmi, ale ich zväčšujú, alebo aspoň udržiavajú.

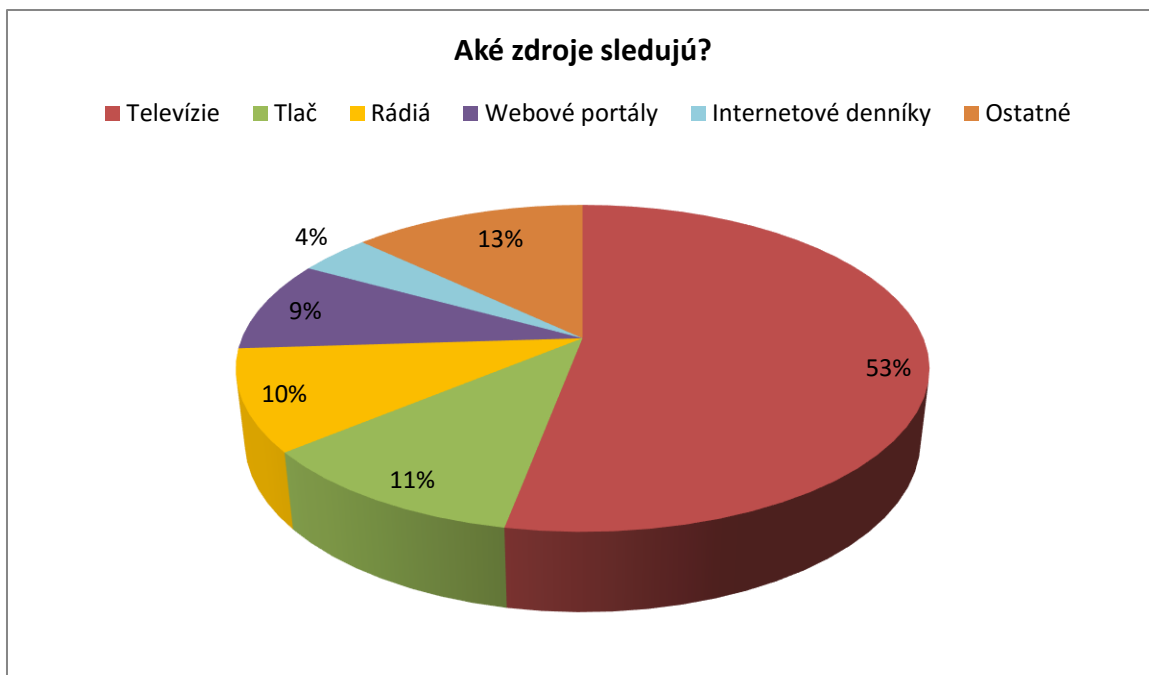
3.3.14 Typ a počet sledovaných zdrojov (o3)

Dôležitou informáciou je aj počet a typ sledovaných zdrojov. Ako ukazujú výsledky (**graf č. 34**), takmer tretina občanov nesleduje viac ako dva zdroje. Najviac občanov pravidelne sleduje 3-5 zdrojov (38%). Alarmujúce je zistenie, že 13% občanov nesleduje žiadne zdroje. Z hľadiska typu sledovaných zdrojov jednoznačne vedú televízie (53%). Prekvapivo nízke percento občanov sleduje tlač (len 11%). Internetové zdroje boli takisto v menšine (13% občanov sleduje webové portály a internetovú tlač) (**graf č. 35**).

Graf č. 34 – Zdroje informácií

Graf č. 35 – Typ sledovaných zdrojov

Ostatné: sociálne siete, známi, všeobecné zmienky o zdrojoch vrátane Wikipédie a Googlu

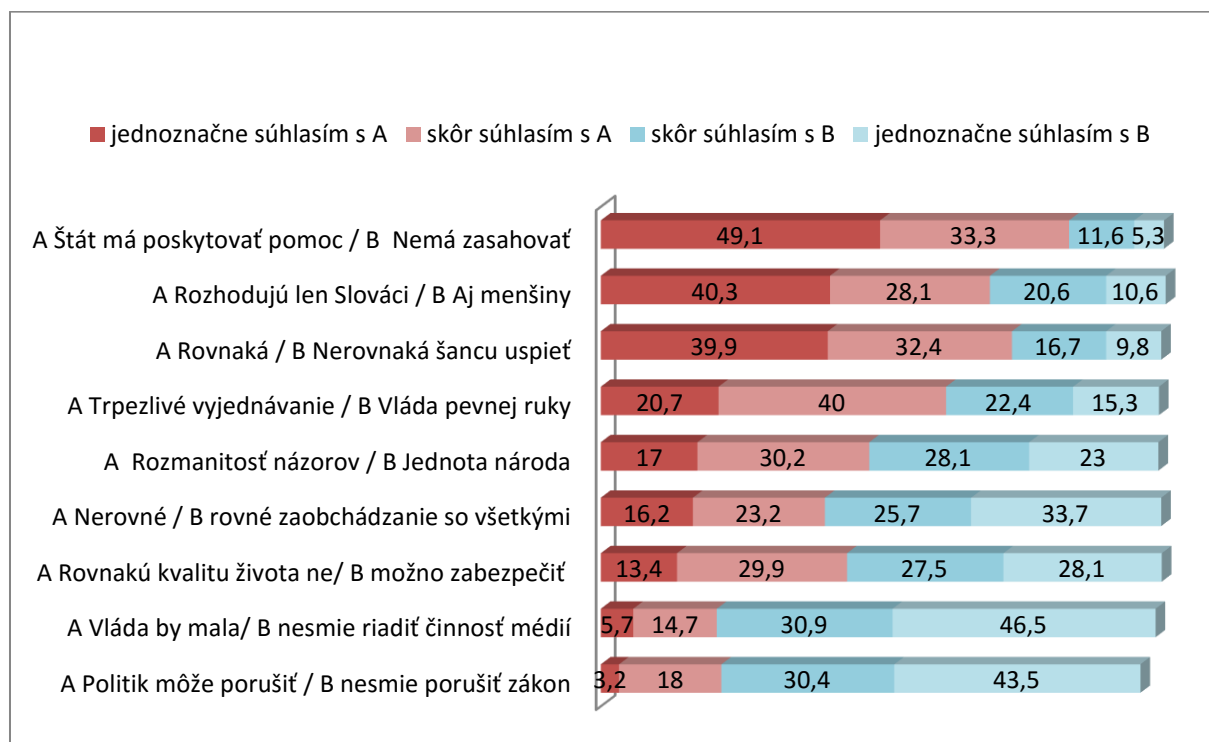
3.4 Charakteristiky občianskej spoločnosti

3.4.1 Princípy demokratického štátu (o1)

Graf č. 36 vypovedá o tom, aké predstavy majú občania o ideálnom fungovaní demokratického štátu a spoločnosti. Opäť sme využili metódu nútenej voľby (pozri komentár ku grafu č. 7). Až 82% respondentov súhlasí s tvrdením, že štát by mal poskytovať maximálnu ochranu a pomoc svojim občanom. Na Slovensku teda výrazná väčšina občanov preferuje skôr koncepciu starostlivého na úkor minimálneho (nezasahujúceho) štátu, čo potvrdzuje aj 72% súhlas s tvrdením, že je úlohou štátu poskytovať občanom rovnaké možnosti uspieť. Vysoký súhlas bol aj s položkou, že v SR by mali mať rozhodujúce slovo pri rozhodovaní Slováci, nie menšiny (68%). Tento výsledok potvrdzujú aj ďalšie zistenia z prieskumu, ktoré poukazujú na nízku mieru inklúzie a otvorenosti voči menšinám a zraniteľným skupinám. Nedostatok otvorenosti sa vzťahuje nielen na vládu a verejné inštitúcie, ale aj na občiansku spoločnosť. A hoci je väčšina občanov (61%) presvedčených o tom, že demokracia si vyžaduje skôr trpezlivé vyjednávanie ako autoritársku vládu „pevnej ruky“, jednotu národa preferujú na úkor demokracie a rozmanitosti názorov (51% voči 47%). Keďže práve toleranciu rozmanitosti názorov a pluralitu doktrín možno pokladať za základnú črtu demokratickej spoločnosti, tento výsledok je nutné pokladať za znepokojujúci. 20% dokonca súhlasí s tým, aby vláda kontrolovala činnosť médií a 21% s porušovaním zákona zo strany politikov.

Graf č. 36 –Princípy demokratického štátu

Akými zásadami by sa mal riadiť štát a spoločnosť?

Z priestorových dôvodov sú popisy v dotazníku skrátené. Nižšie uvádzame text položiek v plnom znení v poradí, v akom sú zobrazené na grafe (v poradí zhora nadol).

1.

A Štát by mal poskytovať maximálnu ochranu a pomoc svojim občanom.

B Štát by mal minimálne zasahovať do života občanov a nechať riešenie problémov čo najviac na nich.

2.

A V SR by mali mať rozhodujúce slovo Slováci.

B V SR by mali mať právo rozhodovať aj menšiny.

3

A Všetky skupiny obyvateľstva by mali mať rovnakú šancu uspieť, presadiť sa.

B Úlohou štátu nie je poskytovať rovnaké príležitosti všetkým skupinám občanov. Je to na nich, či sa presadia.

4

A V politike je dôležité trpezlivé vyjednávanie.

B V politike je dôležitá rozhodnosť a pevná ruka silnej osobnosti.

5

A Najdôležitejšia je rozmanitosť názorov a demokracia.

B Najdôležitejšie je jednota a zomknutosť národa.

6

A Niektoré skupiny obyvateľov SR sú jednoducho na nižšej úrovni ako iné skupiny.

B Bez ohľadu na úroveň danej skupiny obyvateľstva, každá si zaslúži rovnaké zaobchádzanie.

7

A Rovnakú kvalitu života nemožno zaručiť pre každú skupinu obyvateľstva.

B Každá skupina obyvateľstva si zaslúži rovnakú kvalitu života.

8

A Vláda by mala riadiť činnosť televízie, rozhlasu a tlače.

B Vláda nesmie riadiť činnosť televízie, rozhlasu a tlače.

9

A Politik, ktorá chce občanom dobre, môže kvôli tomu občas porušiť zákon.

B Je neprípustné, aby politik porušoval zákon – ani v prípade, ak chce občanom dobre³¹.

3.4.2 Dôležitosť prisudzovaná občianskej spoločnosti (o18)

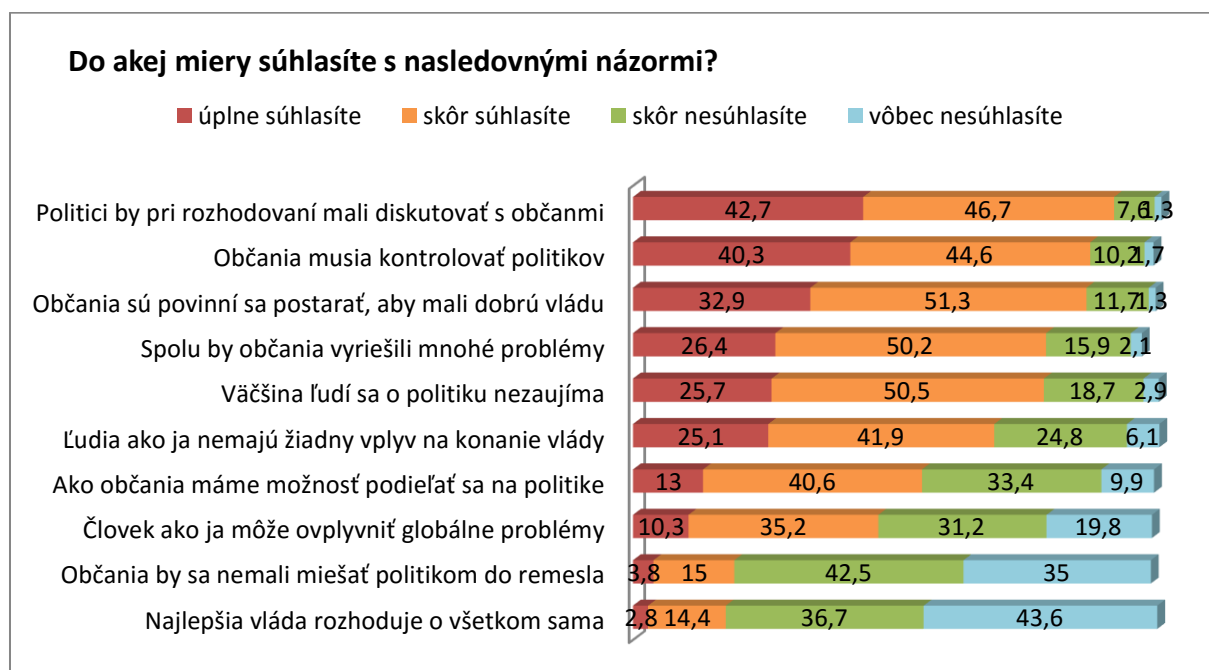
Dôležitosť prisudzovanú občianskej spoločnosti, resp. participácii občanov na správe vecí verejných zobrazuje **graf č. 37**. Podobne ako v reprezentatívnom prieskume z roku 2008³², z ktorého je časť položiek prevzatá, prevažuje princíp spoluzodpovednosti a dôvery vo význam participácie. Vyše 89% všetkých respondentov súhlasilo, že politici by mali pri rozhodovaní diskutovať s občanmi a takmer 85% bolo presvedčených o tom, že občania musia kontrolovať politikov. Väčšina (84%) občanov si tiež myslí, že občania sa musia postarať, aby mali dobrú vládu, a že spojenými silami by dokázali vyriešiť väčšinu problémov (77%). Na druhej strane, väčšina bola presvedčená o tom, že ľudia sa o politiku nezaujímajú (76,2%), že nemajú žiadny vplyv na konanie vlády (67%). Nízke presvedčenie o politickej

³¹ Výsledky faktorovej analýzy v tomto prípade neuvádzame, keďže vnútorná konzistencia identifikovaných komponentov bola nedostatočná.

³² Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

účinnosti občanov pri ovplyvňovaní politických rozhodnutí indikuje podľa Bútorovej a Gyárfásovej (2010) pocit občianskej bezmocnosti, pod ktorý sa okrem iného podpisuje aj kolektívna skúsenosť s participáciou. Len menšina respondentov však zastáva názor, že by sa z pozície občana nemali miešať politikom do remesla.

Graf č. 37 – Dôležitosť prisudzovaná občianskej spoločnosti

Z priestorových dôvodov sú popisy v dotazníku skrátené. Nižšie uvádzame text položiek v plnom znení v poradí, v akom sú zobrazené na grafe (v poradí zhora nadol):

1. *Politici by mali pri prijímaní rozhodnutí diskutovať s občanmi, ktorých sa tieto rozhodnutia týkajú*
2. *Ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my, občania, viac kontrolovať.*
3. *Ako občania sme povinní postarať sa o to, aby sme mali dobrú vládu*
4. *Keby sme ako občania spojili svoje sily, vedeli by sme vyriešiť mnohé problémy, ktoré politici dlhodobo ignorujú.*
5. *Väčšina ľudí sa o politiku nezaujíma*
6. *Ľudia ako ja nemajú žiadny vplyv na konanie vlády*
7. *Ako občania máme reálnu možnosť podieľať sa na tvorbe politiky*
8. *Človek ako ja môže ovplyvniť globálne problémy sveta, ako je napríklad klimatická zmena.*
9. *My – ako občania – by sme sa nemali miešať politikom do remesla*
10. *Najlepšia vláda je tá, ktorá o všetkom rozhoduje sama*

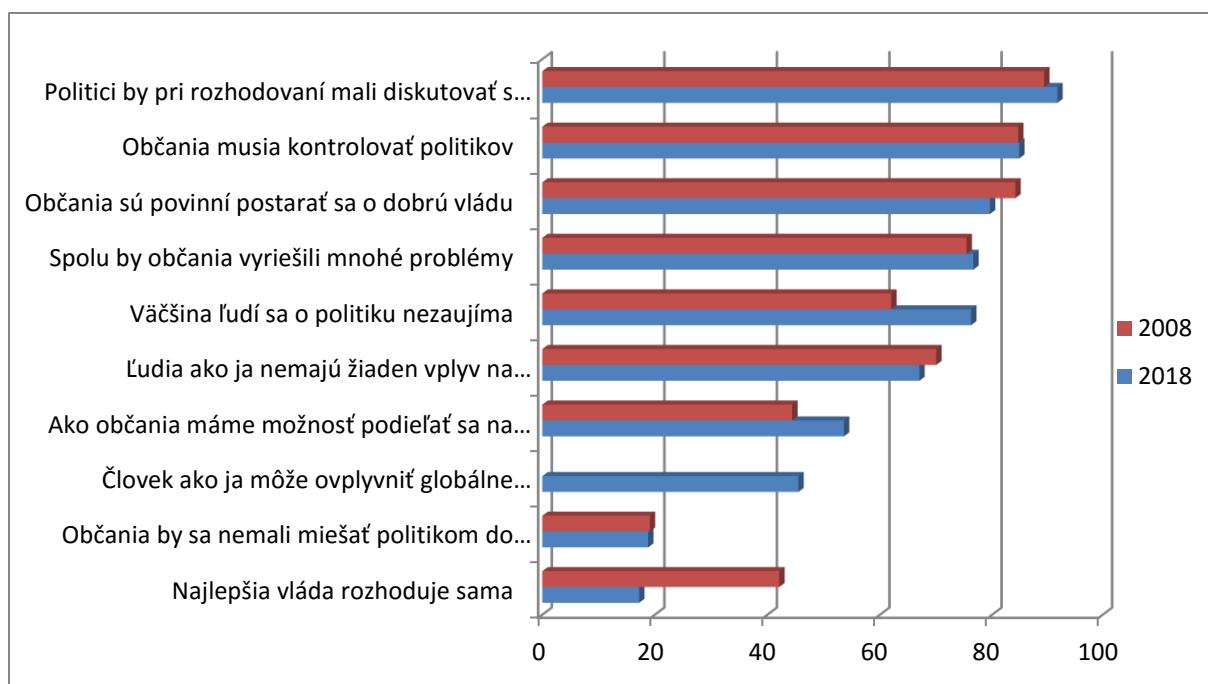
3.4.3 Dôležitosť občianskej spoločnosti - porovnanie 2008 a 2018

Graf č. 38 zobrazuje porovnanie s výsledkami prieskumu z roku 2008³³ ³⁴ (kumulované percento silného a slabého súhlasu). Hoci sa vo väčšine položiek odpovede respondentov výrazne nezmenili, výsledky poukazujú na trend priaznivý pre participáciu. Respondenti v roku 2018 boli oproti roku 2008 viac presvedčení o tom, že politici by mali diskutovať s občanmi (nárast o 3%), že občania sa musia postarať o dobrú vládu (nárast o 4%), a že majú reálnu možnosť podieľať sa na tvorbe politiky (nárast o 9%). Najdramatickejšiu zmenu sme zaznamenali v položke „najlepšia vláda rozhoduje sama“, s ktorou v roku 2008 súhlasilo 42% respondentov, zatiaľ čo v roku 2019 už len 17% (pokles o 25%). Táto zmena poukazuje na nesúhlas občanov s autoritatívnym spôsobom vládnutia. Pokles o tri percentá sme zaznamenali aj v položke „ľudia ako ja nemajú vplyv na konanie vlády“, respondenti v roku 2018 boli teda viac presvedčení o tom, že dokážu svojím konaním ovplyvniť politické rozhodovanie na úrovni vlády. Za negatívny trend možno považovať zmenu v položke „väčšina ľudí sa o politiku nezaujíma“, s ktorou respondenti viac súhlasili v roku 2018 (nárast súhlasu o 14%). Výsledky tak poukazujú na zaujímavý paradox – na jednej strane sú respondenti presvedčení o povinnosti verejných inštitúcií prizývať občanov do procesu rozhodovania, na druhej strane sa však domnievajú, že občania sa o politiku príliš nezaujímajú. Tento výsledok však môže poukazovať aj na presvedčenie respondentov, že teraz sú na rade politici, aby si získali späť dôveru občanov a nadviazali s nimi partnerský dialóg a obnovili dôveru v právny štát.

Graf č. 38 – Dôležitosť občianskej spoločnosti (porovnanie roky 2008 – 2018)

³³ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

³⁴ Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

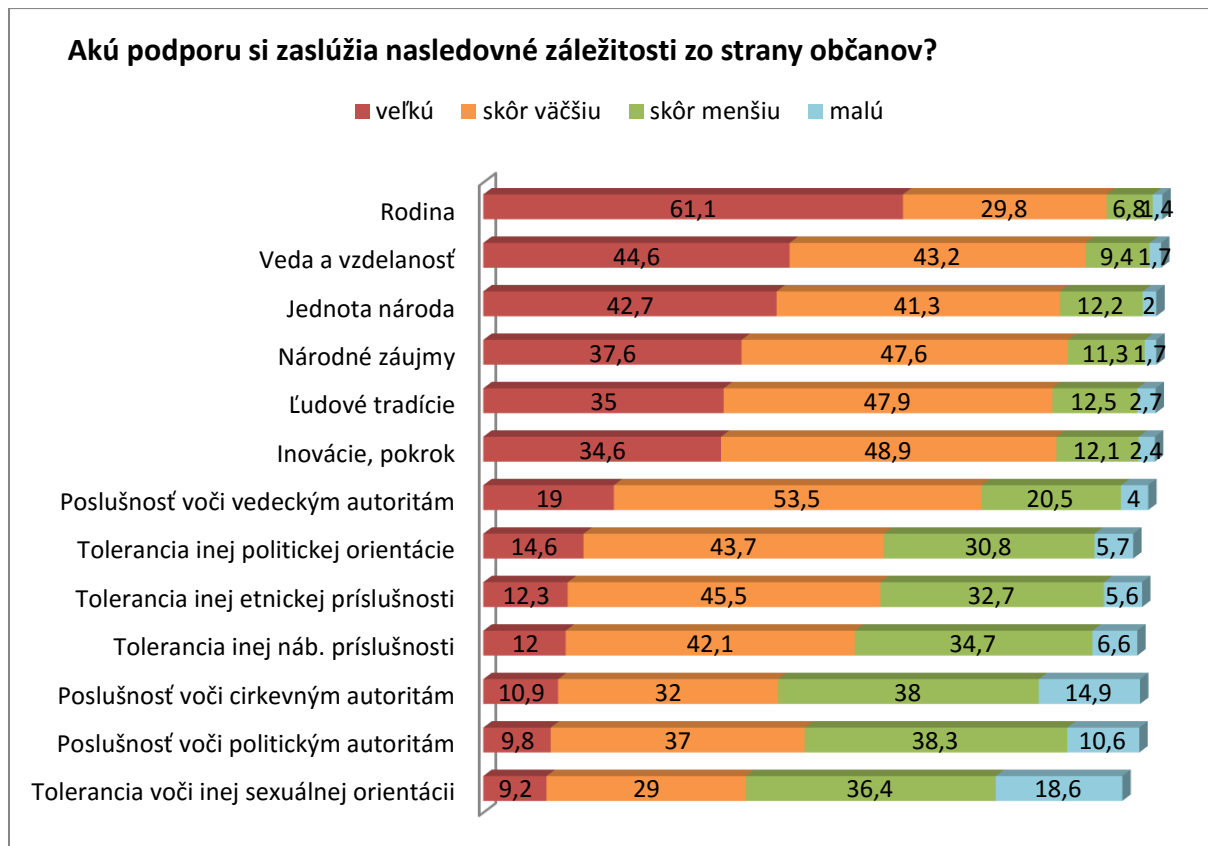
3.4.4 Hodnoty preferované občianskou spoločnosťou (o21)

Z grafu č. 39 vyplýva, že najviac preferovanou hodnotou je rodina. O význame jej podpory je presvedčených až 91% respondentov. Vysoko sa umiestnila aj podpora vedy a vzdelanosti (88%) a položky súvisiace s jednotou národa a národnými záujmami (84% a 85%). Viac ako inovácie (84%) si respondenti cenia tradičné hodnoty (86%). Na spodných priečkach sa ocitli poslušnosť voči cirkevným (43%) a politickým autoritám (47%). Najmenší význam respondenti prisúdili tolerancii inej sexuálnej orientácie (38%). Tolerancia politickej (58%), etnickej (58%) a náboženskej príslušnosti (54%) dopadli v hodnotení o niečo lepšie.

Celkovo možno konštatovať, že na Slovensku stále dominuje etnický nacionalizmus, charakteristický konzervatívnymi hodnotami, viazanými na pokrvne a tradíciami späté členské skupiny - rodinu, národ, ľud. Moderný princíp občianstva, založený na príslušnosti k otvorenej politickej spoločnosti, na rešpektovaní plurality tak politickej ako aj hodnotovej, stojí v úzadí. Viniť za to len samotných občanov však nemožno. V žiadnej krajine neprebehla transformácia z etnického národa na národ politický bez problémov a rýchlo. A aj v tých, v ktorých sa to relatívne podarilo, dochádza k regresu. Moderné poňatie občianstva potrebujeme ako adaptáciu na zmeny, ktoré nastali v dôsledku globalizácie ekonomiky a rastúcej populácie. Žiaden národ nezostane etnicky homogénny, pokiaľ hermeneuticky neuzavrie svoje hranice a neodstrihne sa od svetového obchodu, čo je ťažko predstaviteľné. V súčasnosti sa úlohy transformovať etnický nacionalizmus na občiansky zhostili niektoré mimovládne organizácie a umelecké telesá. To je však z dlhodobého hľadiska neudržateľná situácia. Pridať sa musia aj verejné a štátne inštitúcie (vrátane školstva a kultúry) a samotní politici

a cirkevné authority. Každý štát, ktorý sa hlási k demokracii, humanizmu, vláde zákona, spravodlivosti a rovností šancí naplno realizovať svoj potenciál, musí takúto transformáciu systematicky podporovať.

Graf č. 39 – Hodnoty preferované občianskou spoločnosťou

Zaujímavý obraz poskytl faktorová analýza, ktorá identifikovala 4 odlišné hodnotové komponenty:

- (1) hodnoty, ktoré súvisia s inováciami a pokrokom, s vedou a vzdelanosťou, s ľudovými tradíciami a rodinou,
- (2) hodnoty, ktoré súvisia s toleranciou voči odlišnej politickej, etnickej, náboženskej a sexuálnej orientácii,
- (3) hodnoty, ktoré podporujú poslušnosť voči cirkevným, vedeckým a politickým autoritám,
- (4) hodnoty, ktoré podporujú jednotu národa a národné záujmy.

Paradoxné je, že položka „poslušnosť voči vedeckým autoritám“ sýti nielen 3. komponent poslušnosti, ale aj 2. komponent tolerancie voči inakosti. Je zrejme, že túto položku si interpretovali respondenti odlišne. Jedna časť respondentov ju chápala ako poslušnosť voči všetkým autoritám, čo indikuje autoritársku podriadenosť. Druhá časť respondentov si ju vykladala zrejme v kontexte diskusií o odlišných sexuálnych a etnických identitách, v ktorých zohrali významnú úlohu vedecké authority.

Následne nás zaujímalo, aký je pomer respondentov podporujúcich hodnoty, ktoré sú v prospech otvorenej spoločnosti a progresu v porovnaní s tými, ktorí podporujú uzavretú, tradičnú spoločnosť. Do prvej kategórie patria položky ako je podpora inovácií, vzdelanosti a tolerancie voči rozličným skupinám. Do kategórie tradičnej uzavretej spoločnosti patria položky ako jednota národa a poslušnosť voči politickým a cirkevným autoritám. Porovnanie priemerov (2,8 pre otvorenosť a 2,7 pre uzavretosť) ukazuje, že oba hodnotové tábory sú takmer vyrovnané.

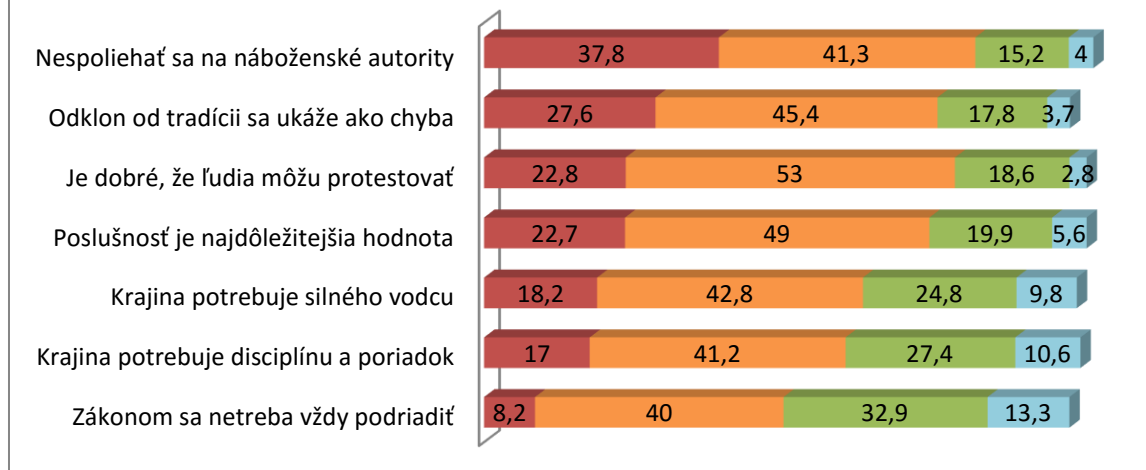
3.4.5 Zásady, na ktorých by mala fungovať spoločnosť (o7)

Na **grafe č. 40** vidíme rozloženie podpory zásadám, na ktorých by podľa občanov mala fungovať spoločnosť. Podobne ako predošlý graf, odpovede indikujú, že väčšina respondentov (79%) je presvedčená o tom, že sa netreba spoliehať na náboženské authority a že je dobré, ak ľudia môžu protestovať proti veciam, ktoré sa im nepáčia (76%). Na druhej strane, väčšina je taktiež presvedčená o tom, že poslušnosť a úcta k autorite je najdôležitejšou hodnotou (72%). Potvrdil sa aj vysoký význam prisudzovaný tradíciám (73%). Varovným signálom je nadpolovičný súhlas s položkami, že krajina potrebuje silného vodcu (súhlasí 61% z celkového počtu respondentov) a potreba disciplíny a poriadku (58%). Je však potrebné brať do úvahy, že tieto vysoké hodnoty predstavujú súčet silného a slabého súhlasu; ak by sme brali do úvahy len silný súhlas, s potrebou silného vodcu súhlasilo 18% a s potrebou disciplíny a poriadku 17% respondentov. Je paradoxom, že hoci si väčšina respondentov cení slobodu a autonómiu v myslení (napr. sa odmietajú spoliehať na náboženské authority) a možnosť protestovať, zároveň sa silne prikláňajú k tradičným hodnotám a výchove detí v duchu úcty a poslušnosti k autoritám. Zdá sa, že slovenská spoločnosť sa nachádza na križovatke, a nie je ešte rozhodnuté, ktorou cestou sa vyberie.

Graf č. 40 – Zásady, na ktorých by mala fungovať spoločnosť

Do akej miery súhlasíte s tým, aby spoločnosť fungovala na nasledovných zásadách?

■ úplne súhlasím ■ skôr súhlasím ■ skôr nesúhlasím ■ vôbec nesúhlasím

Z priestorových dôvodov sú popisy v dotazníku skrátené. Nižšie uvádzame text položiek v plnom znení v poradí, v akom sú zobrazené na grafe (v poradí zhora nadol):

1. *Ľudia by sami mali rozlišovať, čo je dobré a zlé a menej sa spoliehať na náboženské autority*
2. *Náš odklon od tradícií sa jedného dňa ukáže ako osudová chyba*
3. *Je dobré, že v súčasnosti majú ľudia väčšiu slobodu vytvárať si vlastné pravidlá a protestovať proti veciam, ktoré sa im nepáčia*
4. *Poslušnosť a úcta k autorite sú najdôležitejšími hodnotami, ktoré si deti majú osvojiť*
5. *Naša krajina potrebuje predovšetkým silného, rozhodného vodcu, ktorý zatočí so zlom a vráti nás na správnu cestu*
6. *Namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok*
7. *Zákonom sa netreba vždy poriaďiť. Občan má právo na neposlušnosť, pokiaľ vie zdôvodniť svoje výhrady*

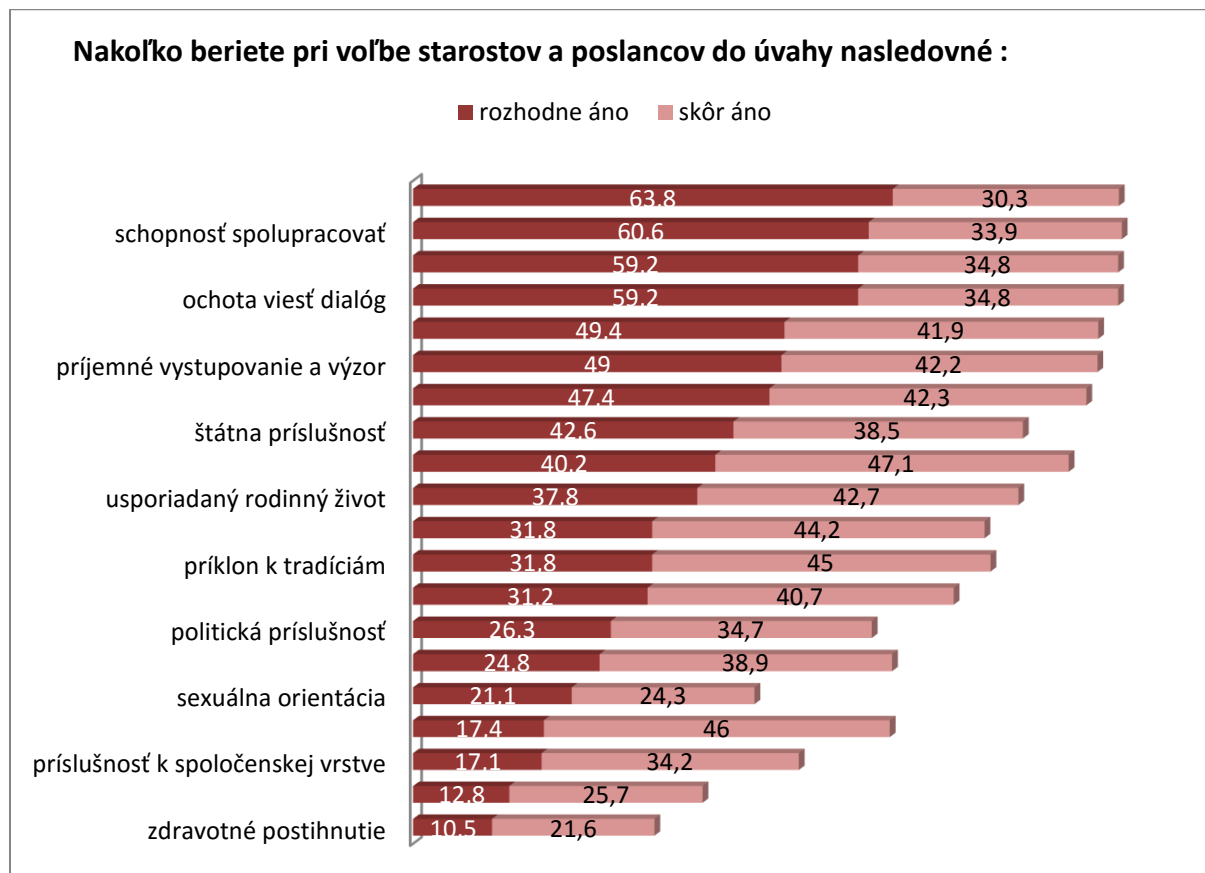
Pre zaujímavosť uvádzame, že položky v tejto otázke sú prevzaté z tzv. Škály pravicového autoritárstva (RWA; *Right-wing authoritarianism scale*), ktorú v originály tvoria tri komponenty: autoritárska submisivita (nekritické postoje voči idealizovaným autoritám vlastnej skupiny), autoritárska agresivita (agresivita a odmietanie ľudí, ktorí sa odchyľujú od zavedených noriem) a konvenčnosť (rigidné zotrvávanie na konvenčných hodnotách a presvedčenie, že by tak mali konať všetci členovia spoločnosti). Inak povedané, ľudia s vysokou mierou pravicového autoritárstva majú sklon k poslušnosti a dodržiavaniu noriem a konvencií. Viaceré výskumy poukázali na súvis medzi skóre

v RWA a morálnym absolutizmom, netoleranciou, rasovými a etnickými predsudkami a agresivitou voči príslušníkom nevzťažných (vonkajších) skupín³⁵.

3.4.6 Preferované vlastnosti pri voľbe politických predstaviteľov (o14)

Graf č. 41 zobrazuje mieru dôležitosti, akú občania prisudzujú rôznym charakteristikám pri voľbe verejných predstaviteľov. Ako vidno, charakteristiky potrebné pre kvalitný výkon vo sfére štátnej a verejnej správy vrátane predpokladov otvorenosti voči participácii verejnosti (napríklad schopnosť spolupracovať, ochota k dialógu, otvorenosť voči novým veciam a odbornosť) sa umiestnili na vrchných priečkach, kým charakteristiky sociálnej identity (napr. socioekonomické postavenie, vek, náboženská príslušnosť, sexuálna orientácia) na spodných priečkach dôležitosti. Jedinú výnimku tvorí pohlavie kandidátov, čo však nevieme jednoznačne interpretovať. Tento výsledok nemusí jednoznačne poukazovať na preferenciu mužov, keďže štatistiky ukazujú na rastúci počet starostiek. Viacerí respondenti uvádzali spontánne odpovede, ktoré sú uvedené pod grafom č. 23.

Graf č. 41 – Preferované vlastnosti pri voľbe primátorov, starostov a poslancov

³⁵ Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). *Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie*.

Niečo iné: program, jeho aktivity, pomoc ľuďom, empatia k ľuďom, osobnosť, charakter kandidáta, znalosti, záujem o dianie v obci už pred kandidatúrou, dodržiavanie sľubov, osobné sympatie..

Následne sme porovnávali, ktorým faktorom pri voľbe politických predstaviteľov prikladajú respondenti väčší význam – či tým, ktoré sú vhodné pre participáciu (ochota kandidáta viesť dialóg, otvorenosť voči novým veciam, schopnosť spolupracovať a povest' dôveryhodného a čestného človeka) alebo tým ostatným, ktoré sa vzťahujú skôr k sociálnej identite kandidátov. Porovnanie priemernej odpovede³⁶ poukazuje na to, že respondenti prikladali väčší význam charakteristikám, ktoré sú relevantné a priaznivé voči participácii.

³⁶ Priemerná odpoveď na škále od 1-4 predstavovala 1,5 pre charakteristiky vhodné pre participáciu a 2,7 pre charakteristiky vzťahujúce sa k identite; nižšie skóre indikovalo vyšší význam prikladaný danej charakteristike.

4 Zhrnutie základných zistení a odporúčania

4.1 Zhrnutie základných zistení

V roku 2011 sa Slovensko prihlásilo k medzinárodnej Iniciatíve pre otvorené vládnutie. V rámci nej sa zaviazalo, že bude dôsledne uplatňovať princípy otvoreného vládnutia, čím sa rozšíri priestor pre občiansku kontrolu a naopak zúži priestor pre praktiky korupcie a klientelizmu. V záujme vytvárania priestoru pre participáciu občanov na tvorbe verejnej politiky a zvyšovania transparentnosti procesov rozhodovania verejnej správy sa Slovensko zaviazalo aj k tomu, že vytvorí nástroje a platformy, ktoré zvýšia zapojenie verejnosti a občianskej spoločnosti do tvorby verejných politík³⁷. Dobré, resp. kvalitné vládnutie chápeme ako otvorené, zodpovedné a dôveryhodné vládnutie, ktoré dosahuje vopred stanovené ciele (napr. rieši spoločenské problémy, poskytuje kvalitné verejné služby a pod.).

Výsledky z realizovaného prieskumu ukazujú, že z pohľadu občanov sa vláde v roku 2018 darilo naplňať tieto ciele len čiastočne. Výskum dokumentuje, že realita videná očami občanov zaostáva za deklarovaným cieľmi otvoreného a partnerského vládnutia. Vláda dostatočne neodpovedala na potreby občanov, nedostatočne informovala a zdôvodňovala svoje rozhodnutia, nevytvorila také podmienky, ktoré by umožnili všetkým vrstvám spoločnosti ovplyvňovať politické rozhodovanie, čo poukazuje na to, že politickí reprezentanti si zatiaľ dostatočne neosvojili a nezvnútorňovali princípy a hodnoty partnerského vládnutia.

Charakteristikou dobrého vládnutia je aj ochota vlády viesť vyvážený dialóg s predstaviteľmi rôznych skupín a reprezentovanie rozmanitých záujmov, čo sa v reprezentatívnom výskume nepotvrdilo. Práve naopak, dáta poukazujú na zásadné porušovanie demokratického princípu rovnosti, keďže slabšie skupiny - najmä etnické, náboženské, sexuálne menšiny a cudzinci majú výrazne sťažený prístup k politickému rozhodovaniu. Tieto výsledky potvrdzuje aj hodnotenie dodržiavania demokratických princíпов zo strany vlády, kde sa záujmy menších a zraniteľných skupín taktiež ocitajú na tých najspodnejších priečkach. Výrazné deficity v zapájaní zraniteľných skupín dokladajú aj početné skúsenosti z implementačnej praxe na Slovensku (pozri napr. prípadové štúdie zapájania zraniteľných skupín³⁸). Ďalšou oblasťou, v ktorej podľa respondentov existujú zásadné deficity je systém spravodlivosti, ktorý v prieskume reprezentuje hodnotenie kvality zákonov. Drvivá väčšina občanov je

³⁷ <https://www.otvorenavlada.gov.sk/>

³⁸ http://www.policiasr.eu/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/12%20pripravovych%20studii%20participacie%20zranitelnych%20skupin_CVEK.pdf

presvedčená o tom, že zákony na Slovensku umožňujú korupciu, zneužívanie moci, vyhýbanie sa zodpovednosti a diskrimináciu, resp. nerovnosť občanov pred zákonom.

Hoci hodnotenie činnosti samospráv vyznieva v porovnaní s hodnotením štátnej správy o čosi priaznivejšie, aj tu existujú oblasti, v ktorých je čo zlepšovať. Podobne ako štátna správa, aj kvalita vládnutia na úrovni samospráv je najslabšie hodnotená predovšetkým z hľadiska vplyvu na rozhodovanie. Tieto zistenia poukazujú na to, že participácia na Slovensku je prinajlepšom konzultatívna. Na úrovni samospráv môžeme hovoriť aj o slabom využívaní deliberatívnych foriem, keďže malé aj veľké samosprávy takmer nevyužívajú poradné občianske komisie alebo skupinové diskusie. Veľké samosprávy sa opierajú prevažne o prieskumy verejnej mienky a internet, zatiaľ čo v tých menších sa občania najviac spoliehajú na osobný kontakt s poslancami, čo však môže znížovať transparentnosť rozhodovania. Samosprávy by sa nemali báť experimentovať aj s deliberatívnymi zmocnenými formami participácie, s ktorými existujú v zahraničí veľmi dobré skúsenosti práve na lokálnej úrovni verejnej správy (pozri napr. Fung, 2004; Fung, Wright, 2001)³⁹. Taktiež môžu využiť efektívnejšie nástroje pri informovaní občanov o existujúcich možnostiach participácie a zapájať ich do širšieho spektra oblastí verejnej správy.

Bariéry voči participácii však existujú nielen na strane verejnej správy, ale aj na strane občianskej spoločnosti. Význam občianskej spoločnosti pre demokratizáciu potvrdzujú skúsenosti viacerých štátov, na základe ktorých sa ukazuje, že celkový sociálno-ekonomický rozvoj je úspešnejší v tých krajinách, v ktorých existuje rozvinutá občianska spoločnosť, vyššia miera sociálneho kapitálu, hlbšia zakorenenosť občianskej kultúry a občianskeho aktivizmu a bezprostrednejšie zapojenie obyvateľov do rozhodovania o veciach verejných. Absencia alebo nedostatok elementov rozvinutej občianskej spoločnosti naopak priebeh demokratizácie brzdí⁴⁰. V súčasnosti možno vo viacerých krajinách EÚ vrátane krajín strednej Európy pozorovať prejavy neliberálnych tendencií a regresu k autoritatívnym spôsobom vládnutia. Práve z tohto hľadiska je úloha občianskej spoločnosti nezastupiteľná, keďže predstavuje dôležitú neinštitucionálnu prekážku proti mocenským deformáciám a neliberálnym tendenciám.

Výsledky hodnotenia občianskej spoločnosti na prvý pohľad poukazujú na pomerne priaznivý trend – občania na Slovensku sa hodnotia ako samostatnejší, schopnejší vyjadriť svoj názor a s väčším záujmom o veci verejné než pred 10 rokmi. Priaznivo vyznievajú aj zmeny v subjektívnom hodnotení vlastnej politickej gramotnosti, ktorá od 90tych rokov vykazuje vzostupný trend. Tieto pozitívne zmeny

³⁹ Fung, A., 2004: *Empowered participation. Reinventing urban democracy*. Princeton: Princeton University Press.

Fung, A., Wright, E. (2001). Deepening democracy: innovations in empowered participatory governance. *Politics and Society* 29: 5-41.

⁴⁰ Inštitút pre verejné otázky (2016). *Stav, trendy, potreby a možnosti rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava.

však treba posudzovať v súvislosti s nárastom sledovania alternatívnych médií, s klesajúcou dôverou v tradičné médiá, v politické authority a inštitúcie. Klesajúca dôvera občanov v kľúčové inštitúcie reprezentatívnej demokracie je dlhodobo predmetom záujmu viacerých významných svetových autorov (pozri napr. Pharr, Putnam, 2000⁴¹). Náš prieskum potvrdil, že kriticky nízku dôveru prechovávajú občania predovšetkým voči základným inštitúciám štátu – vláde, parlamentu, súdom a voči politickým stranám. Kriticky nízka dôvera voči demokratickým inštitúciám a strata dôvery v štát je odrazom nespokojnosti občanom so spôsobom vládnutia na Slovensku a vyvracia tézu, že účasť na rôznych formách participácie klesá z dôvodu spokojnosti občanov. Naopak, pokles participácie a „odchod z politiky“ môže byť vnímaný ako vyjadrenie nespokojnosti a protestu. Celková nespokojnosť a nedôvera k inštitúciám vedie skôr k apatii a cynizmu než k tomu, aby sa občania väčšmi aktivizovali pri správe vecí verejných.

O kvalite občianskej spoločnosti vypovedá aj dôvera medzi občanmi navzájom. Ako ukazujú výsledky prieskumu, slovenská občianska spoločnosť sa vyznačuje nízkou toleranciou voči inakosti a nízkou dôverou voči predstaviteľom menšinových skupín, či už ide o cudzincov, Rómov, predstaviteľov iných náboženstiev, atď. Vysoká miera nedôvery voči moslimom a Rómom dokonca poukazuje na to, že respondenti nediferencujú medzi nečlenskými skupinami na základe toho, či s nimi majú alebo nemajú skúsenosť. Menšiny na Slovensku sú vylučované nielen z politického rozhodovania, ale musia čeliť predsudkom a sociálnemu dištancu aj zo strany majoritného obyvateľstva. O deficite dôvery môžeme hovoriť nielen vo vzťahu medzi občianskou spoločnosťou a vládou, ale aj medzi občanmi navzájom.

Miera participácie poukazuje na to, že občania na Slovensku sa prevažne angažujú v tradičných, kolektívnych a dlhodobo etablovaných formách participácie ako sú voľby, účasť na referende, podpis petície, či darovanie prostriedkov na charitu. Celkový trend poukazuje skôr na pokles participácie, hoci to neplatí pre všetky sledované formy. Napriek nižšej miere účasti občanov na nevolebných formách participácie ich efekt nemožno podceňovať – práve v roku 2018 sa ukázal význam a sila občianskej spoločnosti, ktorá pomocou nenásilných občianskych protestov dosiahla odstúpenie viacerých predstaviteľov kľúčových štátnych inštitúcií a vytvorila dostatočný tlak na vládu, aby zabezpečila dôveryhodné vyšetrenie vraždy novinára a jeho snúbenice. Čo sa týka miery združovania, ukazuje sa, že slovenská spoločnosť je pomerne málo organizovaná. Najväčšou základňou organizovanosti je cirkev, ktorá disponuje dostatkom možností a prostriedkov, aby spolkovú činnosť svojich členov podporovala. Fakt nízkej organizovanosti nie je pre participáciu priaznivý, keďže najmä

⁴¹ Pharr, S., Putnam, R. (eds.). (2000). *Disaffected democracies? What's troubling the trilateral countries?* Princeton: Princeton University Press.

občianske spolky, či už sa jedná o mimovládne organizácie, záujmové združenia či občianske iniciatívy tvoria vhodnejšie podhubie pre občiansky aktivizmus.

Výskum podhalil aj niektoré z dôvodov, pre ktoré sa občania odmietajú angažovať. Okrem osobných dôvodov, ako sú nedostatok času, prostriedkov, či dôvery vo vlastné schopnosti sa viacerí občania obávajú, že by mohli na verejné angažovanie doplatiť, že riskujú zosmiešnenie či osobné napadnutie. Respondentov odrádza aj presvedčenie, že ich participácia nebude účinná, či už preto, že ich predstavitelia verejnej moci nebudú považovať za rovnocenných, že ich nevypočujú a že nedostanú priestor ovplyvniť rozhodnutie. Pri krížovej kontrole s ostatnými výsledkami môžeme konštatovať, že tieto obavy nie sú úplne neodôvodnené. Bariérou participácie je aj nedostatok informácií o tom, že takéto možnosti vôbec existujú, čo sa takisto ukázalo vo vysokej frekvencii odpovedí „neviem“ v otázke o používaní nástrojov riadenej participácie.

K zvýšeniu participácie občanov by najviac pomohlo, keby verejné inštitúcie aktívne oslovovali dotknutých občanov, informovali širokú verejnosť o tom, aké možnosti participácie v ich meste či obci existujú a vytvorili také podmienky, v ktorých sa žiaden účastník nebude cítiť vystavený riziku fyzických, či verbálnych útokov alebo zastrašovania zo strany ďalších účastníkov. Veľmi dôležité je aj to, aby účastníci mali pocit a následne aj reálnu skúsenosť, že môžu ovplyvniť výsledné rozhodnutie a že výsledky participatívneho procesu budú spravodlivé ku všetkým a patrične zohľadnené. Keďže oba výskumy z rokov 2008 aj 2018 ukázali, že v slovenskej spoločnosti je silne zakorenené presvedčenie o neúčinnosti participácie občanov, je potrebné toto presvedčenie meniť šírením príkladov dobrej praxe a pozitívnou osobnou skúsenosťou s participáciou. Špecifická je situácia menšín a zraniteľných skupín, ktoré – najmä ak zohľadníme celkové výsledky vrátane nepriateľského postoja zo strany väčšinovej spoločnosti – budú potrebovať špeciálnu asistenciu a podporu zo strany verejných inštitúcií, ak majú byť rovnocenne a efektívne zapojené do verejného rozhodovania.

Výsledky prieskumu tiež poukazujú na vysokú mieru nacionalizmu a uzavretosti slovenskej spoločnosti, ktorá si udržiava vysoký sociálny dištanc od „tých iných“. Znepokojujúci je aj príklon k tradičným hodnotám, poslušnosti k autoritám, disciplíne a poriadku a potrebe „silného vodcu“. Ak k tejto hodnotovej orientácii prirátame neriešenie závažných spoločenských problémov, celkový pesimizmus, vzájomnú nedôveru a prevládajúce obavy v spoločnosti, rozmach alternatívnych webov, nízku spokojnosť s kvalitou vládnutia a verejných služieb, nepriaznivé socioekonomické podmienky veľkej časti obyvateľov, sociálne zneistenie a sporadicky sa vyskytujúce krízy na medzinárodnej úrovni (napr. ekonomická kríza, migračná kríza a pod.), nie je prekvapujúce, že dochádza k nárastu podpory neštandardných strán a extrémistických hnutí. Na druhej strane, výsledky ukazujú aj to, že občianska spoločnosť na Slovensku je pripravená vyjadrovať svoj názor, spolupracovať s ostatnými občanmi na riešení problémov, zaujíma sa o veci verejné a je kompetentnejšia v oblasti politickej gramotnosti ako

kedykoľvek predtým. Svoju silu a účinnosť potvrdila v roku 2018 v protestoch Za slušné Slovensko, kde sa preukázala jej nezastupiteľná úloha pri kontrole činnosti politikov a ochrane demokracie.

4.2 Odporúčania

Na základe výsledkov prieskumu navrhujeme nasledovné odporúčania pre ďalšiu činnosť Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti:

- Vzdelávať a viesť verejné inštitúcie k tomu, aby efektívne a zrozumiteľne informovali verejnosť o možnostiach participácie (napr. prostredníctvom lokálnych médií, internetu, stretávaní sa s občanmi, propagovaním činnosti samospráv s využitím princípov komerčného marketingu, a pod.).
- Povzbudzovať samosprávy, aby občanov zapájali v širšej škále oblastí verejnej správy – napr. v oblasti riadenia (napr. pri výbere nových zamestnancov, plánovaní rozpočtu), nielen v oblasti služieb.
- Presadzovať prijatie takých opatrení, ktoré by znížili možnosti politických elít prijímať nekvalitné zákony bez verejnej diskusie a oponentúry.
- Vzdelávať verejnosť o význame a hodnotách spätých s demokraciou - chápať demokraciu nielen vo význame osobných slobôd, politických práv alebo ekonomického rozvoja, ale aj rovnosti občanov, rozširovania inklúzie v prospech ľudí s nižším socioekonomickým statusom, práva každého občana podieľať sa na politickom rozhodovaní, hodnôt tolerancie, pluralizmu a diskusie.
- V rámci vzdelávacích inštitúcií podporovať programy orientované na kultiváciu hodnôt občianskej spoločnosti – spolupatričnosť, spoluprácu, zdieľanú zodpovednosť, toleranciu, solidaritu so slabšími, empatiu, vzájomný rešpekt a férovosť, atď.
- Cieliť diskusiu o význame demokracie predovšetkým na skupiny ľudí sympatizujúcich s extrémistickými a populistickými stranami a osobitne na mladých.
- Podporovať diverzitu a pozitívny kontakt medzi členmi majoritného obyvateľstva a menších, resp. znevýhodnených skupín (napr. v rámci podujatí, participatívnych procesov).

- Podporovať programy a projekty zamerané na sociálnu integráciu. Predstaviť inakosť ako možnú pozitívnu spoločenskú hodnotu.
- Vysvetľovať význam odstraňovania štrukturálnych prekážok participácie (ako je napr. nedostatok času, materiálnych prostriedkov) u občanov z nižších vrstiev.
- Podporovať experimenty s novými nástrojmi zapájania verejnosti, s ktorými existujú pozitívne skúsenosti v zahraničí (napr. deliberatívne prieskumy, deliberatívne konferencie a fóra, občianske poradné komisie, elektronické platformy pre diskusiu a konzultácie, crowdsourcing a mnohé ďalšie).
- Šíriť príklady dobrej praxe, podporovať transfer poznatkov a vzájomné učenie inštitúcií (zdieľanie skúseností a inovácií), prepájanie aktérov z rôznych sektorov (VS, MVO, súkromnej sféry).
- Vzhľadom k výraznej nedôvere respondentov voči mimovládny organizáciám vysvetľovať ich význam, činnosť a úlohu.
- Reagovať na šírenie nepravdivých informácií alebo útokov voči MVO zo strany niektorých politikov alebo politických strán, protestovať proti pokusom obmedziť činnosť MVO a proti zužovaniu priestoru pre občiansku spoločnosť.
- Povzbudzovať mimovládne organizácie, aby z prostriedkov, ktoré majú k dispozícii viac propagovali vlastnú činnosť a pozývali ľudí, aby sa aktívne zapojili.
- Zviditeľňovať aj činnosť menších dobrovoľníckych iniciatív, nielen etablovaných (profesionálnych) mimovládnych organizácií.
- Posilňovať a budovať kapacity MVO tak, aby sa stali dôstojnými partnermi pri spolupráci so samosprávou a štátnou správou.
- Spolupracovať s inštitúciami, ktoré v spoločnosti požívajú vysokú mieru dôvery občanov (predovšetkým sú to vzdelávacie inštitúcie) a s mienkotvornými osobnosťami a odborníkmi.

- Komunikovať a rozvíjať spoluprácu s tými politickými predstaviteľmi a zástupcami verejnej správy, ktorí sú naklonení princípom a hodnotám demokratickej participácie.
- Vnášať do verejného diskurzu hodnoty humanizmu a solidarity, ktoré sa z neho z mnohých dôvodov vrátane nezodpovednej rétoriky politických elít dlhodobo vytrácajú.
- Upozorňovať na riziká vzrastajúceho nacionalizmu, netolerancie a tzv. necivilizovaných hnutí (nedemokratického združovania a participácie).
- Podporovať zapájanie verejnosti predovšetkým na lokálnej úrovni, na ktorej existujú širšie možnosti participácie, menšie legislatívne obmedzenia a väčší priestor pre kreatívne, resp. nové spôsoby zapájania občanov.
- Podporovať predovšetkým deliberatívne a zmocnené formy participácie (resp. formy participácie s väčšou mierou vplyvu účastníkov procesu na rozhodnutie).
- Vysvetľovať, že vzhľadom k rozšírenému presvedčeniu o neúčinnosti participácie (tzv. pocitu občianskej bezmocnosti) nemožno očakávať jej zvýšenie bez poskytnutia reálnej možnosti ovplyvniť rozhodnutie.
- Podporovať projekty a iniciatívy zamerané predovšetkým na potieranie korupcie a klientelizmu, zlepšovanie verejných služieb a demokratické riešenie spoločenských problémov (napr. kvalita zdravotníctva a školstva, regionálne rozdiely, príjmové nerovnosti, spolužitie medzi majoritou a rómskym obyvateľstvom, fungovanie súdov a rovnosť pred zákonom), inak nemožno očakávať pokles odcudzenia občanov od politiky, či pokles podpory extrémistických, populistických a nacionalistických hnutí.
- Podporovať multidisciplinárny výskum participatívnych procesov, ktorý by prostredníctvom komplexnej metodológie (kombinácie viacerých metód) skúmal účinky rôznych faktorov v participatívnych procesoch. Takýto výskum by poskytol odpovede na otázky, ktoré nástroje zapájania sú účinné v akom kontexte, ktoré podmienky prispievajú k priaznivým efektom participácie a pod. Skúmanie efektov participácie by zároveň mohlo poskytnúť nové argumenty v prospech významu zapájania verejnosti založené na empirickej evidencii.

Súhrnom, Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti by sa mal stať inštitúciou, ktorá:

- podporuje praktické vzdelávanie štátnej a verejnej správy v oblasti otvoreného vládnutia a vedenia participatívnych procesov
- realizuje empirický výskum, s cieľom sledovať, dokumentovať, analyzovať a archivovať prípadové štúdie o inštitucionálnych zmenách v prospech prehlbovania a rozširovania demokracie a otvorenosti občianskej spoločnosti
- vytvára platformu pre diskusie medzi laickou verejnosťou, odborníkmi z relevantných spoločenských a humanitných disciplín, predstaviteľmi MVO a aktivistami, s cieľom nadviazať spoluprácu, sieťovanie a koordináciu aktivít
- propaguje dosiahnuté výsledky a príklady dobrej praxe vrátane oceňovania prínosu v oblasti poznania a realizácie inštitucionálnych zmien v prospech rozširovania a prehlbovania demokracie.

Prílohy – základné výsledky

Všetky údaje uvedené v tabuľkách sú v percentách

Zber údajov: 30.11. – 11.11. 2018

Počet respondentov: 1 212

R1. POHLAVIE

1	muž	48,2
2	žena	51,8

R2. VEK: Koľko máte rokov?

1	18-24 rokov	10,1
2	25-34 rokov	18,8
3	35-44 rokov	20,0
4	45-54 rokov	16,5
5	55-64 rokov	16,3
6	65+ rokov	18,3

R4. VZDELANIE: Aké máte najvyššie ukončené vzdelanie?

1	neukončená základná škola (neukončená ľudová škola, špeciálna škola alebo meštianka)	0,3
2	ukončená základná škola (8 tried ľudovej školy alebo ukončená meštianka)	7,3
3	základné vzdelanie + zaučenie, odborná príprava, kurz (bez výučného listu)	5,6
4	vyučení/á s výučným listom alebo osvedčenie (bez maturity)	22,3
5	odborná škola alebo hospodárska škola (bez maturity)	5,1
6	vyučení/á s maturitou	9,2
7	úplné stredoškolské odborné s maturitou (napr. priemyslovka, ekonomická škola, odborná akadémia, stredná zdravotná škola)	23,9
8	úplné stredoškolské všeobecné (gymnázium, SVŠ)	4,5
9	nadstavbové pomaturitné štúdium	0,4
10	vysoká škola – bakalárske štúdium	4,5
11	vysoká škola – ukončené magisterské, inžinierske štúdium (alebo jeho ekvivalent) vrátane titulov PhDr., MUDr., JUDr. a podobne	16,2
12	postgraduálne štúdium (tituly CSc., PhD., Doc., atď.)	0,6

R5. NÁRODNOSŤ: K akej národnosti sa hlásite?

1	slovenská	86,9
2	maďarská	9,4
3	rómska	1,2

4	česká	0,8
5	nemecká	0,0
6	rusínska	0,5
7	ukrajinská	0,8
8	poľská	0,2
9	iná (arabská, ruská)	0,2

R12. VELKOSŤ SÍDLA: Koľko obyvateľov má obec/ mesto, kde žijete?

1	menej ako 1 tisíc obyv.	15,3
2	1-2 tisíc obyvateľov	15,0
3	2-5 tisíc obyvateľov	15,3
4	5-20 tisíc obyvateľov	15,8
5	20-50 tisíc obyv.	15,8
6	50-100 tisíc obyv.	10,4
7	Bratislava, Košice	12,5

R13. KRAJ: V ktorom kraji žijete?

1	Bratislavský	11,8
2	Trnavský	10,5
3	Trenčiansky	11,1
4	Nitriansky	12,9
5	Žilinský	12,7
6	Banskobystrický	12,1
7	Prešovský	14,5
8	Košický	14,4

o1. Zamyslite nad zásadami, ktorými by sa mala riadiť naša spoločnosť. Prečítam Vám postupne dvojice výrokov. Pri každej z dvojice výrokov vyberte ten, ktorý väčšmi vystihuje Váš názor a potom povedzte, do akej miery s ním súhlasíte - jednoznačne alebo skôr?

1= jednoznačne súhlasíte s výrokom A

2= skôr súhlasíte s výrokom A

3= skôr súhlasíte s výrokom B

4= jednoznačne súhlasíte s výrokom B

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1=jedno- značne A	2=skôr A	3=skôr B	4=jedno- značne B	9=nevie
O1_1	A. V politike je dôležité trpezlivé vyjednávanie. B. V politike je dôležitá rozhodnosť a pevná ruka silnej osobnosti.	20,7	40,0	22,4	15,3	1,6
O1_2	A. Najdôležitejšia je rozmanitosť názorov a demokracia.	17,0	30,2	28,1	23,0	1,7

	B. Najdôležitejšia je jednota a zomknutosť národa.					
O1_3	A. Politik, ktorý chce občanom dobre, môže kvôli tomu občas porušiť zákon. B. Je nepripustné, aby politik porušoval zákon – ani v prípade, ak chce občanom dobre.	3,2	18,0	30,4	43,5	4,9
O1_4	A. Rovnakú kvalitu života nemožno zaručiť pre každú skupinu obyvateľstva. B. Každá skupina obyvateľstva si zaslúži rovnakú kvalitu života.	13,4	29,9	27,5	28,1	1,2
O1_5	A. Vláda by mala riadiť činnosť televízie, rozhlasu a tlače. B. Vláda nesmie riadiť činnosť televízie, rozhlasu a tlače.	5,7	14,7	30,9	46,5	2,3
O1_6	A. V Slovenskej republike by mali mať rozhodujúce slovo Slováci. B. V Slovenskej republike by mali mať právo rozhodovať aj menšiny.	40,3	28,1	20,6	10,6	0,4
O1_7	A. Štát by mal poskytovať maximálnu ochranu a pomoc svojim občanom. B. Štát by mal minimálne zasahovať do života občanov a nechať riešenie problémov čo najviac na nich.	49,1	33,3	11,6	5,3	0,8
O1_8	A. Niektoré skupiny obyvateľov SR sú jednoducho na nižšej úrovni ako iné skupiny. B. Bez ohľadu na úroveň danej skupiny obyvateľstva, každá si zaslúži rovnaké zaobchádzanie.	16,2	23,2	25,7	33,7	1,2
O1_9	A. Všetky skupiny obyvateľstva by mali mať rovnakú šancu uspieť, presadiť sa. B. Úlohou štátu nie je poskytovať rovnaké príležitosti všetkým skupinám občanov. Je to na nich, či sa presadia.	39,9	32,4	16,7	9,8	1,2

o2. Povedzte, prosím, do akej miery dôverujete alebo nedôverujete nasledujúcim inštitúciám?

1=úplne dôverujete

2=skôr dôverujete

3=skôr nedôverujete

4=vôbec nedôverujete

9=nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	prezident SR	8,9	41,2	32,7	14,8	2,5
B	Národná rada SR – parlament	4,3	28,1	46,3	19,9	1,4
C	vláda SR	5,1	28,3	44,2	20,8	1,6
D	súdy na Slovensku	5,1	32,3	40,1	20,0	2,5
E	politické strany	2,7	20,8	51,7	23,0	1,7
F	armáda/ Ozbrojené sily SR	17,2	54,5	21,4	4,9	2,0
G	odbory	6,9	47,9	30,6	7,3	7,2
H	mimovládne organizácie	5,0	39,7	35,7	13,9	5,6
I	miestna samospráva vo vašej obci/ meste	12,6	57,8	23,1	5,6	0,9
J	cirkev	15,7	37,7	28,6	15,6	2,4

K	verejný ochranca práv (ombudsman)	9,1	50,8	25,7	6,7	7,7
L	polícia	9,5	48,6	32,5	8,7	0,7
M	Európska únia	8,3	48,6	31,0	10,2	1,9
N	školy a univerzity	20,8	64,3	11,6	1,7	1,7

o3. Odkiaľ čerpáte informácie o spoločenskom a politickom dianí doma a vo svete? Povedzte, prosím, názov konkrétneho média/ médií, odkiaľ tieto informácie čítate? Spontánne odpovede – možnosť viacerých odpovedí.

1	TV Markíza	49,4
7	STV (RTVS1, RTVS2)	42,4
4	TV JOJ	39,7
8	TA3	27,2
22	Rádio Slovensko	16,1
47	Nový čas	14,9
40	SME (+ regionálne verzie)	14,8
62	Aktuality.sk	14,6
42	Pravda	11,9
26	Rádio Expres	10,4
61	Topky.sk	10,1
111	Sociálne siete (Facebook, Twitter, Youtube,...)	5,8
48	Plus jeden deň (Pluska)	5,5
9	ČT (Č1, ČT2, ČT24)	4,3
44	Hospodárske noviny	4,0
23	Rádio Regina	3,9
25	Fun rádio	3,7
49	Plus 7 dní	3,1
41	Denník N	2,5
27	Rádio Vlna	2,2
65	Zoznam.sk	2,1
28	Rádio Európa 2	1,9
2	Doma	1,8
46	Korzár (SME)	1,7
18	MTV - Magyar Televízió / M1, M2 (HU)	1,4
29	Jemné melódie	1,2
5	JOJ Plus	1,0
43	Trend	1,0
14	RTL Klub (HU)	0,9
51	Život	0,9
58	Uj szó	0,9
63	Hlavnespravy.sk	0,9
10	TV Prima	0,7
19	Duna TV (HU)	0,7
70	Centrum.sk	0,7
45	.Týždeň	0,6
52	Slovenka	0,6
17	TV 2 (HU)	0,5
24	Rádio Devín	0,5

32	Slobodný vysielateľ	0,5
79	Azet.sk	0,5
82	Žilinský večerník	0,5
31	Rádio Lumen	0,4
66	Parameter.sk	0,4
81	TV LUX	0,4
100	TV Nova	0,4
30	Rádio Košice	0,3
39	Rádio Rock	0,3
56	Zem a Vek	0,3
72	Rádio Pátria	0,3
3	Dajto	0,2
6	WAU	0,2
11	TV Barrandov	0,2
13	CNN	0,2
15	RTL+ (HU)	0,2
33	Frontinus	0,2
35	Petofi rádio	0,2
36	Šláger radio	0,2
37	Kosúthradio	0,2
55	Extra Plus	0,2
59	Vasámap	0,2
60	Csallókoz	0,2
64	Refresher.sk	0,2
67	Felvidek.ma	0,2
68	Index.hu	0,2
69	Parlamentnelisty.sk	0,2
73	Webnoviny.sk	0,2
74	TV ECHO	0,2
75	Szabath Ujság	0,2
77	Blesk.cz	0,2
78	Bratislavské noviny	0,2
84	Nemšovský spravodaj	0,2
112	ČRo (Český rozhlas)	0,2
114	Rádio FM	0,2
116	iDnes.cz	0,2
12	BBC	0,1
16	TV Koment	0,1
20	Duna World (HU)	0,1
21	Al-Jazeera TV	0,1
38	Retro rádio	0,1
50	Obzor	0,1
53	The Economist	0,1
54	Guardian	0,1
57	Šarm	0,1
71	Jemenské rádio	0,1
76	Naseslovensko.net	0,1
80	Rádio Győr	0,1
83	Katolícke noviny	0,1

86	TV Komárno	0,1
87	Žena a život	0,1
88	AC24.cz	0,1
89	Teraz.sk (TASR)	0,1
90	Eurotelevízia	0,1
92	Lidové noviny	0,1
93	Hír TV	0,1
94	Aktualne.cz	0,1
95	Priekopnik.sk	0,1
96	Bystricko (Regionpress)	0,1
97	Koment (časopis)	0,1
98	Konzervatívny denník	0,1
99	Protiprudu.org	0,1
101	Rádio Viva	0,1
102	Topspravy.sk	0,1
113	Slanome.sk	0,1
115	Svobodné rádio	0,1
117	Divamagazín.sk	0,1
118	Radio Z	0,1
119	Ginn.sk	0,1
120	24hodin.sk	0,1
121	Zive.sk	0,1
122	Webky.sk	0,1
123	Huste.sk (TV JOJ)	0,1
124	Refresher.sk	0,1
125	RTV1	0,1
126	Kosicednes.sk	0,1
333	Televízie - všeobecne	5,1
444	Rádia - všeobecne	2,3
555	Denná tlač, časopisy, magazíny - všeobecne	3,1
666	Internet - všeobecne	4,5
777	Iné odpovede (známi, rodina, kamaráti, kolegovia,...)	3,2
888	Žiadne - nesleduje	2,5
999	Nevie, neuviedli	1,0

o4. Nakoľko sa podľa Vás dá vo všeobecnosti dôverovať ľuďom?

1	vôbec	5,8
2	som opatrný/á, skôr nedôverujem	48,3
3	skôr dôverujem	35,2
4	väčšinou dôverujem	10,0
9	nevie (nečítaná možnosť)	0,7

O5. V akej miere dôverujete jednotlivým skupinám ľudí? Na odpovedanie využite stupnicu v percentách:

1= na 100% (úplne dôverujete)

2= na 75 %

3= na 50%

4= na 25%

5= na 0% (vôbec nedôverujete)

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	5	9
A	ľuďom, ktorých osobne nepoznáte	1,6	5,5	28,1	30,7	33,1	1,1
B	známym	9,2	47,4	34,3	7,4	1,6	0,1
C	priateľom	31,9	47,6	16,9	2,5	1,1	0,0
D	susedom	9,1	38,2	38,2	11,1	3,1	0,2
E	rodine	61,2	30,1	6,4	1,7	0,5	0,1
F	cudzincom	1,2	5,7	24,8	33,3	32,8	2,2
G	Rómom	1,7	3,7	14,7	27,2	51,7	1,0
H	moslimom	1,0	2,4	12,9	18,7	60,7	4,3
I	kresťanom	14,2	31,4	32,7	12,7	7,4	1,7

o6. Skúste si teraz predstaviť vo všeobecnej rovine zákony a predpisy, ktoré platia v našej spoločnosti. Prečítam Vám postupne dvojice výrokov. Pri každej dvojici výrokov vyberte jeden, ktorý väčšmi vystihuje Váš názor a potom povedzte, do akej miery s nim súhlasíte - jednoznačne alebo skôr.

1= jednoznačne súhlasíte s výrokom A

2= skôr súhlasíte s výrokom A

3= skôr súhlasíte s výrokom B

4= jednoznačne súhlasíte s výrokom B

9= nevie (nečítaná možnosť)

Zákony a predpisy, ktoré v súčasnosti u nás platia ... :

		1=jedno- značne A	2=skôr A	3=skôr B	4=jedno- značne B	9=nievie
O6_1	A. ...vytvárajú rovnaké podmienky a šance pre všetkých občanov B. ...diskriminujú niektoré skupiny občanov a prinášajú výhody iným skupinám	8,1	26,7	38,3	23,6	3,3
O6_2	A. ...vytvárajú dostatočné zábrany proti korupcii B. ...umožňujú korupciu	3,1	23,3	36,3	34,1	3,2
O6_3	A. ...vytvárajú dostatočné poistky proti zneužívaniu moci B. ...umožňujú zneužívanie moci	5,2	21,7	39,8	30,0	3,3
O6_4	A. ...slúžia najmä tým, čo sú pri moci B. ...slúžia všetkým občanom rovnako	30,9	41,0	19,1	7,4	1,6

O6_5	A. ...uľahčujú občanom a občiankam kontrolovať spôsob vládnutia B. ...umožňujú politikom vyhnúť sa zodpovednosti	5,0	22,4	35,4	33,9	3,2

o7. Zamyslite sa, prosím, nad nasledujúcimi výroky, ktoré sa vzťahujú k tomu, ako by mala fungovať naša spoločnosť. Pri každom výroku, mi prosím, povedzte, či s ním súhlasíte alebo nie.

1=úplne súhlasíte

2=skôr súhlasíte

3=skôr nesúhlasíte

4=vôbec nesúhlasíte

9=nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	Namiesto všetkých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok.	17,0	41,2	27,4	10,6	3,9
B	Náš odklon od tradícií sa jedného dňa ukáže ako osudová chyba.	27,6	45,4	17,8	3,7	5,4
C	Je dobré, že v súčasnosti majú ľudia väčšiu slobodu vytvárať si vlastné pravidlá a protestovať proti veciam, ktoré sa im nepáčia.	22,8	53,0	18,6	2,8	2,8
D	Zákonom sa netreba vždy podriaďovať. Občan má právo na neposlušnosť, pokiaľ vie zdôvodniť svoje výhrady	8,2	40,0	32,9	13,3	5,6
E	Naša krajina potrebuje predovšetkým silného, rozhodného vodcu, ktorý zatočí so zlom a vráti nás na správnu cestu	18,2	42,8	24,8	9,8	4,5
F	Poslušnosť a úcta k autorite sú najdôležitejšími hodnotami, ktoré si deti majú osvojiť.	22,7	49,0	19,9	5,6	2,8
G	Ľudia by mali sami rozlišovať čo je dobré a zlé a menej sa spoliehať na náboženské authority.	37,8	41,3	15,2	4,0	1,8
H	Zákonom sa treba vždy podriaďovať, aj keď má občan dobre zdôvodnené výhrady.	14,3	46,4	29,6	5,6	4,1

o8. Mnohí ľudia majú pocit, že politika je dosť zložitá. Ako je to s Vami? Máte pocit, že rozumiete tomu, čo sa deje v politike?

1	rozhodne áno	9,8
2	skôr áno	38,9
3	skôr nie	35,5
4	rozhodne nie	13,5
9	nevie (nečítaná možnosť)	2,3

o9. Ako často sledujete politické dianie?

1	každodenne	25,8
2	asi 2-3 krát v týždni	28,6
3	asi raz za týždeň	15,8

4	menej často	22,1
5	vôbec nie	7,2
9	nevie (nečítaná možnosť)	0,5

o10. Nakoľko Vás zaujíma každá z nasledujúcich úrovní politiky?

1= rozhodne ma zaujíma

2= skôr ma zaujíma

3= skôr ma nezaujíma

4= rozhodne ma nezaujíma

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	komunálna politika	25,8	46,6	21,0	6,2	0,3
B	regionálna politika	10,3	41,4	34,7	12,9	0,7
C	politika na celoštátnej úrovni	19,5	48,9	22,5	8,2	0,9
D	európska politika	10,6	42,4	33,4	12,6	1,0
E	medzinárodná politika	10,1	40,1	35,0	13,9	1,0

o11. Nakoľko súhlasíte s nasledovnými výroky, ktoré sa týkajú súčasnej vlády?

1= úplne súhlasíte

2= skôr súhlasíte

3= skôr nesúhlasíte

4= vôbec nesúhlasíte

9= nevie (nečítaná možnosť)

Súčasná vláda...

		1	2	3	4	9
A	... vecne a dostatočne informuje občanov o svojich rozhodnutiach.	4,4	28,8	45,0	19,0	2,8
B	... neposkytuje také informácie, ktoré sú pre bežného občana zrozumiteľné.	20,4	47,4	25,7	3,8	2,6
C	... poskytuje občanom dostatok možností ako ovplyvňovať rozhodovanie.	3,6	21,8	44,5	26,4	3,7
D	... sa nezaujíma o život bežných ľudí.	28,9	37,3	26,2	6,1	1,5
E	... náležite reaguje na potreby obyčajných ľudí.	4,8	21,0	43,5	28,0	2,7
F	... nezaobchádza so všetkými skupinami občanov s rovnakým rešpektom.	22,5	45,4	22,9	5,9	3,3
G	... nedostatočne vysvetľuje a zdôvodňuje svoje rozhodnutia.	25,3	45,4	22,7	4,0	2,6
H	... efektívne rieši spoločenské problémy.	5,0	22,9	44,3	24,8	3,0

O12. A nakoľko súhlasíte s nasledovnými výrokmí, ktoré sa týkajú Vášho starostu/ primátora?

1= úplne súhlasíte

2= skôr súhlasíte

3= skôr nesúhlasíte

4= vôbec nesúhlasíte

9= nevie (nečítaná možnosť)

Náš starosta/primátor ...

		1	2	3	4	9
A	... vecne a dostatočne informuje občanov o svojich rozhodnutiach.	8,7	41,1	32,8	12,9	4,5
B	... neposkytuje také informácie, ktoré sú pre bežného občana zrozumiteľné.	11,3	32,8	39,7	12,0	4,2
C	... poskytuje občanom dostatok možnosti ako ovplyvňovať rozhodovanie.	7,1	36,6	36,7	13,9	5,7
D	... sa nezaujíma o život bežných ľudí.	12,9	29,8	38,1	15,4	3,8
E	... náležite reaguje na potreby obyčajných ľudí.	11,5	39,0	33,3	12,0	4,2
F	... nezaobchádza so všetkými skupinami občanov s rovnakým rešpektom.	12,2	31,9	37,5	13,4	5,0
G	... nedostatočne vysvetľuje a zdôvodňuje svoje rozhodnutia.	13,1	34,5	36,3	11,8	4,3
H	... efektívne rieši spoločenské problémy.	10,6	41,8	30,3	12,0	5,2

O13. A nakoľko súhlasíte s nasledovnými výrokmí, ktoré sa týkajú úradníkov a úradníčok na obecnom/ mestskom úrade?

1= úplne súhlasíte

2= skôr súhlasíte

3= skôr nesúhlasíte

4= vôbec nesúhlasíte

9= nevie (nečítaná možnosť)

Úradníci/ úradníčky na obecnom/ mestskom úrade ...

		1	2	3	4	9
A	... poskytujú ochotne všetky informácie, ktoré občania potrebujú.	17,0	46,5	27,9	5,2	3,4
B	... nie sú ochotní zrozumiteľne vysvetliť, čo od občanov žiadajú.	7,6	28,9	42,7	17,6	3,3
C	... nezaobchádzajú so všetkými občanmi s rovnakým rešpektom.	10,0	34,4	35,6	14,2	5,9
D	... rozumejú svojej práci, sú na dobrej profesionálnej úrovni.	17,3	50,3	23,3	4,9	4,2

E	... pracujú efektívne a zodpovedne.	14,1	47,3	25,3	5,5	7,8
F	... dodržiavajú úradné hodiny.	25,8	49,0	15,9	4,3	5,0
G	... sú nepríjemní, chovajú sa nadradene.	10,3	26,2	40,6	20,0	2,9

o14. Zamyslite sa nad tým, nakoľko pri voľbe starostov, primátorov či poslancov mestského/obecného zastupiteľstva beriete do úvahy nasledovné veci.

1= rozhodne áno

2= skôr áno

3= skôr nie

4= rozhodne nie

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	ochota kandidáta počúvať iných a viesť dialóg	59,2	34,8	3,6	1,2	1,2
B	pohlavie	59,2	34,8	3,6	1,2	1,2
C	skúsenosť s politikou	31,8	44,2	18,2	4,1	1,7
D	vek	17,4	46,0	26,8	8,7	1,1
E	vzdelanie	40,2	47,1	9,7	2,2	0,7
F	usporiadaný rodinný život	37,8	42,7	13,9	3,4	2,2
G	príklon k tradíciám	31,8	45,0	16,4	5,0	1,8
H	sexuálna orientácia	21,1	24,3	30,5	20,4	3,7
I	politická príslušnosť	26,3	34,7	26,0	11,4	1,6
J	povolanie, odbornosť	47,4	42,3	7,5	1,8	0,9
K	otvorenosť k novým veciam	49,4	41,9	5,0	2,2	1,5
L	náboženská príslušnosť	12,8	25,7	38,0	21,9	1,7
M	schopnosť spolupracovať	60,6	33,9	3,4	1,1	1,0
N	národnosť/etnická príslušnosť	31,2	40,7	20,5	6,6	1,0
O	to, či jeho/jej rodina má v mieste, kde kandiduje korene	24,8	38,9	25,8	9,4	1,1
P	príjemné vystupovanie a výzor	49,0	42,2	5,9	2,1	0,8
R	spoločenská vrstva z akej pochádza	17,1	34,2	34,9	12,9	1,0
S	štátna príslušnosť	42,6	38,5	11,9	5,7	1,3
T	zdravotné postihnutie	10,5	21,6	38,9	26,7	2,4
U	povešť dôveryhodného, čestného a spravodlivého človeka	63,8	30,3	3,2	1,7	1,1
X	niečo iné (program, jeho aktivity, pomoc ľuďom, empatia k ľuďom, osobnosť kandidáta, charakter kandidáta, znalosť kandidáta, záujem o dianie v obci už pred kandidatúrou, dodržiavanie sľubov, osobné sympatie,...)					

o15. Mesto / obec vytvára rôzne príležitosti ako zapojiť občanov do rozhodovania. Ako je to u vás?

Uvedte, či existujú alebo neexistujú vo Vašej obci/meste nasledujúce príležitosti.

A. Pre mestá a obce (ak veľkosť sídla do 100 tisíc obyvateľov, N=1053 respondentov)

V mojom meste/obci existujú....

		1=áno	2=nie	9=nevie*
O15a_1	poradné občianske komisie	26,5	48,1	25,4

O15a_2	verejné vypočutia občanov a občianok	38,3	44,1	17,7
O15a_3	komunitné a susedské stretnutia	30,4	51,8	17,9
O15a_4	prieskumy potrieb občanov a ich spokojnosti s poskytovanými službami	28,0	56,3	15,7
O15a_5	diskusie o konkrétnych problémoch v malých skupinách	27,4	55,4	17,3
O15a_6	otvorené hodiny starostu pre verejnosť	48,3	35,3	16,3
O15a_7	webová stránka – odkaz pre starostu	50,9	28,3	20,8
O15a_8	internetová komunikácia starostu a poslancov s občanmi prostredníctvom internetu	44,0	32,1	23,9
O15a_9	priama komunikácia s poslancami	53,6	31,2	15,2
O15a_10	participatívny rozpočet	24,9	36,8	38,4

*nečítaná možnosť

B. Pre mestské časti (ak veľkosť sídla nad 100 tisíc obyvateľov – Bratislava, Košice, N=151 respondentov)

V mojej mestskej časti existujú....

		1=áno	2=nie	9=nevie*
O15b_1	poradné občianske komisie	40,9	35,2	23,9
O15b_2	verejné vypočutia občanov a občianok	38,4	37,1	24,5
O15b_3	komunitné a susedské stretnutia	45,3	30,8	23,9
O15b_4	prieskumy potrieb občanov a ich spokojnosti s poskytovanými službami	50,3	25,8	23,9
O15b_5	diskusie o konkrétnych problémoch v malých skupinách	44,7	34,6	20,8
O15b_6	otvorené hodiny starostu pre verejnosť	56,0	25,2	18,9
O15b_7	webová stránka – odkaz pre starostu	59,7	23,3	17,0
O15b_8	internetová komunikácia starostu a poslancov s občanmi prostredníctvom internetu	54,7	25,2	20,1
O15b_9	priama komunikácia s poslancami	49,7	32,7	17,6
O15b_10	participatívny rozpočet	36,5	26,4	37,1

*nečítaná možnosť

o16. Je vo Vašom meste/obci / mestskej časti bežné, že občania a občianski aktivisti sú zapojení do nasledujúcich vecí, alebo nie?

		1=áno	2=nie	9=nevie*
A	územné plánovanie	32,3	47,4	20,3
B	starostlivosť o zeleň	63,5	26,2	10,3
C	verejná bezpečnosť a jej sledovanie	42,8	42,9	14,3
D	kontrola dodržiavania vyhlášok a zákonov	33,1	45,3	21,6
E	správa a údržba komunikácií	48,2	37,8	14,0
F	doprava a parkovanie	42,8	44,0	13,2
G	školsťvo, kultúra a šport	58,0	29,0	13,0
H	sociálne záležitosti	54,5	33,0	12,5
I	stavebná činnosť	35,2	47,1	17,7
J	správa nehnuteľného majetku	29,6	49,9	20,5
K	pevný odpad a odpad z domácností	49,6	37,5	12,9
L	plánovanie rozpočtu mesta/obce	36,3	46,6	17,1
M	personálne otázky	23,5	53,5	23,0

*nečítaná možnosť

o17. Existujú rozličné spôsoby, ako sa občan môže angažovať. Pri každom z nasledujúcich spôsobov povedzte, prosím, či ste ho za posledných desať rokov využili alebo nie.

		1=áno	2=nie	9=nevie*
A	Kandidovali ste do verejnej funkcie?	5,3	93,5	1,2
B	Vyjadрили ste sa k politickým otázkam v médiách?	5,5	93,2	1,2
C	Pracovali ste aktívne v odboroch?	8,2	90,8	1,0
D	Pracovali ste pre nejakú politickú stranu?	7,1	91,8	1,1
E	Zúčastnili ste sa na demonštrácii?	12,7	86,2	1,1
F	Zapojili ste sa do práce mimovládnej organizácie?	7,1	91,4	1,5
G	Obrátili ste sa na politického činiteľa?	14,1	84,7	1,2
H	Zúčastnili ste sa na politickom mítingu?	21,4	77,2	1,4
I	Podpísali ste petíciu?	47,1	51,2	1,7
J	Boli ste voliť?	79,5	19,8	0,7
K	Zúčastnili ste sa internetových diskusií o verejnom dianí ?	12,3	86,5	1,2
L	Zúčastnili ste sa na verejných rokovaniach, diskusiách a vyjednávaniach?	15,9	82,8	1,3
M	Zapojili ste sa do symbolického protestu alebo bojkotu?	15,3	82,7	2,0
N	Zapojili ste sa do charitatívnych zbierok?	46,5	52,3	1,2
O	Zapojili ste sa do svojpomocnej susedskej alebo komunitnej aktivity?	21,0	77,9	1,2
P	Zapojili ste sa do pripomienkovania zákona?	9,2	89,4	1,3
R	Podali ste pripomienky k všeobecne záväznému nariadeniu obce / mesta?	7,3	91,4	1,2
S	Zúčastnili ste sa miestneho referenda?	20,9	77,1	2,1
T	Zúčastnili ste sa štátneho referenda?	33,8	63,9	2,2
U	Podali ste pripomienky k dôležitému dokumentu obce?	8,7	90,0	1,3
V	Podali ste pripomienky ku konaniu, ktoré mohlo zasiahnuť do Vášho života?	8,0	90,3	1,7
X	Zúčastnili ste sa na tvorbe komunitného plánu sociálnych služieb v obci/meste?	5,8	92,7	1,5
Y	Zúčastnili ste sa na tvorbe Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Vašej obce/mesta?	7,1	91,2	1,7
Z	Podali ste žalobu na súd pre porušenie povinností obce/mesta?	2,3	96,4	1,3

*nečítaná možnosť

o18. Existujú rozličné názory na politiku. Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výrokmí?

1= úplne súhlasíte

2= skôr súhlasíte

3= skôr nesúhlasíte

4= vôbec nesúhlasíte

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	Najlepšia vláda je tá, ktorá o všetkom rozhoduje sama.	2,8	14,4	36,7	43,6	2,6
B	Väčšina ľudí sa o politiku nezaujima.	25,7	50,5	18,7	2,9	2,1

C	My - ako občania - by sme sa nemali miešať politikom do remesla.	3,8	15,0	42,5	35,0	3,7
D	Ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my, občania, viac kontrolovať.	40,3	44,6	10,2	1,7	3,1
E	Keby sme ako občania spojili svoje sily, vedeli by sme vyriešiť mnohé problémy, ktoré politici dlhodobo ignorujú.	26,4	50,2	15,9	2,1	5,4
F	Politici by mali pri prijímaní rozhodnutí diskutovať s občanmi, ktorých sa tieto rozhodnutia týkajú.	42,7	46,7	7,6	1,3	1,7
G	Ľudia ako ja nemajú žiadny vplyv na konanie vlády.	25,1	41,9	24,8	6,1	2,1
H	Ako občania máme reálnu možnosť podieľať sa na tvorbe politiky	13,0	40,6	33,4	9,9	3,1
I	Ako občania sme povinní postarať sa o to, aby sme mali dobrú vládu.	32,9	51,3	11,7	1,3	2,7
J	Človek ako ja môže ovplyvniť globálne problémy sveta ako je napr. klimatická zmena.	10,3	35,2	31,2	19,8	3,5

o19. Podľa Vás, do akej miery má súčasná vláda SR skutočný záujem o dialóg s nasledujúcimi skupinami spoločnosti?

1= rozhodne má záujem

2= skôr má záujem

3= skôr nemá záujem

4= rozhodne nemá záujem

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	s odborními	12,6	51,3	25,5	6,2	4,4
B	s podnikateľmi	16,6	46,7	26,0	6,4	4,3
C	s mimovládnyimi organizáciami	7,8	42,7	32,9	9,7	6,9
D	s miestnou samosprávou	12,8	49,0	26,9	6,2	5,1
E	s novinármi	9,8	39,9	31,8	14,1	4,3
F	s predstaviteľmi profesijných združení	13,5	47,9	27,7	7,0	3,8
G	so zástupcami rómskej menšiny	9,7	40,6	33,1	10,9	5,7
H	so zástupcami maďarskej menšiny	10,5	45,6	30,1	7,5	6,3
I	so zástupcami sexuálnych menšín	3,5	23,2	43,4	18,4	11,5
J	s predstaviteľmi menšinových náboženských skupín	7,0	34,6	39,4	11,3	7,8
K	so zástupcami ľudí so zdravotným postihnutím	8,1	38,3	37,5	10,2	5,9
L	so zástupcami cudzincov	7,0	36,6	36,1	10,8	9,5
M	so zástupcami seniorov	10,1	37,4	36,2	10,7	5,6

o20. Zhodnoťte, prosím, nakoľko percent súčasná vláda SR sama rešpektuje nasledovné zásady.

1= na 100% (úplne dôverujete)

2= na 75 %

3=na 50%

4= na 25%

5= na 0% (vôbec nedôverujete)

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	5	9
A	slobodu prejavu	18,4	29,9	28,6	15,5	5,8	1,8
B	rovnosť pred zákonom	8,7	21,7	36,1	21,7	10,1	1,7
C	spravodlivosť	7,5	20,5	35,3	24,8	10,9	1,1
D	menšinový názor	5,9	20,4	37,1	25,5	8,1	3,0
E	ľudské práva	12,9	31,5	32,0	16,4	5,6	1,6
F	záujmy zraniteľných skupín	7,8	20,0	37,0	22,8	8,4	4,0
G	nezávislosť médií	8,3	22,4	35,4	22,4	9,4	2,1
H	ľudskú dôstojnosť	9,7	23,2	36,1	20,4	8,8	1,8
I	politické práva	10,6	22,5	38,4	18,4	6,4	3,5

o21. Akú podporu si podľa Vás zaslúžia nasledujúce záležitosti zo strany nás občanov?

1= veľkú

2= skôr väčšiu

3= skôr menšiu

4= malú

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	národné záujmy	37,6	47,6	11,3	1,7	1,8
B	jednota národa	42,7	41,3	12,2	2,0	1,9
C	tolerancia voči tým, ktorí majú odlišnú politickú orientáciu	14,6	43,7	30,8	5,7	5,2
D	tolerancia voči tým, ktorí majú odlišnú etnickú, národnú príslušnosť	12,3	45,5	32,7	5,6	4,0
E	tolerancia voči tým, ktorí majú odlišnú náboženskú príslušnosť	12,0	42,1	34,7	6,6	4,7
F	tolerancia voči tým, ktorí majú odlišnú sexuálnu orientáciu	9,2	29,0	36,4	18,6	6,7
G	poslušnosť voči cirkevným autoritám	10,9	32,0	38,0	14,9	4,2
H	poslušnosť voči vedeckým autoritám	19,0	53,5	20,5	4,0	3,1
I	poslušnosť voči politickým autoritám	9,8	37	38,3	10,6	4,2
J	inovácie, pokrok	34,6	48,9	12,1	2,4	2,0
K	ľudové tradície	35,0	47,9	12,5	2,7	1,9
L	veda a vzdelanosť	44,6	43,2	9,4	1,7	1,2

M	rodina	61,1	29,8	6,8	1,4	0,9

o22. V poslednom desaťročí sa v slovenskej spoločnosti udiali viaceré zmeny. Ako sa, podľa vás, zmenili samotní ľudia na Slovensku. Prečítam Vám postupne dvojice výrokov. Pri každej z dvojice výrokov vyberte ten, ktorý väčšmi vystihuje Váš názor a potom povedzte, do akej miery s nim súhlasíte - jednoznačne alebo skôr.

1= jednoznačne súhlasíte s výrokom A

2= skôr súhlasíte s výrokom A

3= skôr súhlasíte s výrokom B

4= jednoznačne súhlasíte s výrokom B

9= nevie (nečítaná možnosť)

		1=jedno- značne A	2=skôr A	3=skôr B	4=jedno- značne B	9=nevie
O22_1	A. viac sa zaujímajú o veci verejné B. menej sa zaujímajú o veci verejné	13,4	39,4	27,9	16,4	2,8
O22_2	A. vedieť lepšie formulovať svoje názory na spoločenské problémy B. schopnosť formulovať svoj názor na spoločenské problémy sa vo všeobecnosti nezmenila alebo zhoršila	15,8	40,0	27,5	11,6	5,1
O22_3	A. sú viac ochotní spolupracovať na riešení spoločných problémov B. sú menej ochotní spolupracovať na riešení spoločných problémov	10,9	38,9	32,0	14,4	3,8
O22_4	A. viac dôverujú zvoleným reprezentantom a vláde B. menej dôverujú zvoleným reprezentantom a vláde	4,4	20,0	36,8	35,6	3,2
O22_5	A. viac dôverujú alternatívnym zdrojom informácií ako tým tradičným (hlavným denníkom a verejnej televízii a rozhlasu) B. viac dôverujú tradičným zdrojom informácií (hlavným denníkom) ako tým alternatívnym	12,1	35,1	29,5	14,5	8,8
O22_6	A. viac sa spoliehajú na svojpomoc pri riešení problémov B. viac sa obracajú na starostu/primátora, vládu a poslancov	19,3	45,7	22,4	7,5	5,1

o23. Dôvody, prečo sa ľudia nezapájajú do verejného života môžu byť rôzne. Podľa Vašich skúseností, ktoré z nasledujúcich dôvodov vnímate ako reálne? Použite stupnicu na vyjadrenie miery súhlasu a nesúhlasu s konkrétne uvádzanými dôvodmi:

1 = úplne súhlasím

2 = skôr súhlasím

3 = skôr nesúhlasím

4 = vôbec nesúhlasím

9 = nevie

		1	2	3	4	9
A	nevedia, že takéto možnosti existujú	17,8	45,6	24,8	8,3	3,5
B	sú presvedčení, že ich názor nebude vypočutý	29,9	50,2	14,0	3,2	2,6
C	obávajú sa, že im uškodia tí, ktorí majú moc	36,1	42,8	15,1	3,7	2,3
D	nemajú dostatok času, resp. majú iné povinnosti	31,8	48,5	14,1	3,8	1,8
E	obávajú sa, že ich ostatní nebudú brať ako rovnocenných	23,5	48,7	19,1	5,0	3,7
F	majú iné dôvody (<i>nezáujem o veci verejné/lahostajnosť, „aj tak nemôžu veľa ovplyvniť“, je to zbytočné – nedôvera, že sa niečo zmení, strach - boja sa posmechu, zvyk, málo sebavedomia, chýba motivácia, ...</i>)					

o24. Za akých okolností by ste sa zapojili do riešenia verejného problému? Vyjadrite sa, prosím, ku každej možnosti samostatne.

1= určite áno

2= asi áno

3= asi nie

4= určite nie

9 = nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	9
A	keby sa ma daný problém priamo týkal	40,8	37,9	10,2	9,2	1,9
B	keby som mal/a dostatok finančných prostriedkov a nemusel/a sa naháňať	21,7	32,6	23,4	17,6	4,7
C	keby som mal/a viac času a menej iných starostí	19,7	38,4	22,7	15,4	3,8
D	keby som mal/a istotu, že to, čo poviem, zoberú ostatní vážne	27,8	40,5	16,6	12,2	2,9
E	keby som vedel/a, že existuje možnosť ovplyvniť konečné rozhodnutie	31,4	41,8	14,1	10,9	1,8
F	keby som mal/a istotu, že ma nikto za to, čo poviem, nenapadne, nezosmiešni	23,1	38,0	20,0	15,6	3,2
G	keby som mal/a prístup ku všetkým informáciám	26,5	38,5	19,4	12,9	2,7
H	keby som sa vedel/a lepšie vyjadrovať	13,5	31,0	27,9	22,7	4,9
I	keby som bol/a priamo oslovený/á	23,3	42,0	19,3	12,3	3,1
J	iné (<i>ak by šlo o dobrú vec, kvôli zlepšeniu kvality života ľudí, ak by tam neboli schopní ľudia, ak by som bola mladšia, ak by sa neuvádzalo moje meno, ak by som nebol na to sám, ak by som vyriešil nejaký problém – tak by som sa zapojil, ak by to bolo dobre zaplatené, ...</i>)					

O25. Zaradte sa, prosím, do jednej z nasledujúcich kategórií podľa Vášho hlavného zamestnania, t.j. podľa pracovnej činnosti, z ktorej máte rozhodujúci príjem peňazí.

1	nekvalifikovaný alebo pomocný (manuálny) pracovník v poľnohospodárstve, priemysle, v službách	4,1

2	kvalifikovaný manuálny pracovník (remeselník, opravár, obsluha strojov a zariadení, pestovateľ/chovateľ...)	12,2
3	prevádzkový alebo obsluhujúci pracovník v službách a obchode (predavač, kaderník, vodič, kuchár, opatrovateľ, SBS...)	13,0
4	nižší administratívny pracovník, úradník (sekretárka, účtovník, prepážkový pracovník – na pošte, v banke...)	8,7
5	výkonný odborný pracovník (zdravotník/zdravotná sestra, vychovávateľ, technik, odborný referent, colník...)	9,4
6	tvorivý (vysokoškolsky vzdelaný) odborný pracovník (lekár, pedagóg, právnik, vedec, analytik, informatik, umelec...)	9,2
7	riaditeľ firmy/podniku, námestník, vysoký štátny úradník, politik, armádny veliteľ	0,6
8	samostatne ekonomicky činný (podnikateľ, živnostník) bez zamestnancov	5,3
9	samostatne ekonomicky činný (podnikateľ, živnostník) so zamestnancami	1,5
10	dôchodca	24,7
11	študent	5,3
12	v domácnosti alebo na materskej/rodičovskej dovolenke	2,4
13	nezamestnaný	3,5

o26. Prečítam Vám zoznam niekoľkých organizácií. Pri každej z nich, prosím, povedzte, či ste jej členom/členkou alebo sa nejakým spôsobom podieľate na jej aktivitách

1=som aktívnym členom, členkou

2=som pasívnym členom, členkou

3=v minulosti som bol/a členom, členkou, ale už nie som

4=nie som členom/ kou, ale pomáham ako dobrovoľník/čka alebo finančne

5=nie som členom/kou, ani sa nijako nezúčastňujem/ nepomáham

9=nevie (nečítaná možnosť)

		1	2	3	4	5	9
A	politická strana	2,1	3,0	6,8	7,8	80,1	0,3
B	odborová organizácia	2,5	4,6	12,8	7,0	72,7	0,4
C	cirkev alebo iná náboženská organizácia či skupina	9,3	17,0	3,1	8,7	61,5	0,4

D	záujmová organizácia	11,4	7,2	5,5	8,5	67,0	0,4
E	profesijné alebo stavovské združenie, komora	2,0	2,4	2,5	8,0	84,7	0,5
F	mimovládna organizácia	0,9	2,8	2,1	12,5	81,2	0,6
G	občianske združenie	2,6	2,4	2,5	8,9	83,3	0,3
H	virtuálna komunita	4,4	3,9	1,7	7,5	82,2	0,4
I	Iné (<i>angažujem sa vždy a všade – politika ma zaujíma; hlavne pomoc humanitárna – ktorá je veľmi potrebná</i>)						

o27. V ktorých z nasledujúcich jazykov čítate aspoň občas správy, ktoré sa týkajú spoločenského a politického diania?

		1=áno	2=nie
A	angličtina	22,5	77,5
B	nemčina	12,7	87,3
C	francúzština	1,3	98,7
D	maďarčina	12,5	87,5
E	poľština	4,0	96,0
F	ruština	12,4	87,6
G	čeština	61,9	38,1

o28. Povedzte, prosím, aké máte skúsenosti s internetom?

1	nemám k nemu prístup.	16,4
2	v minulosti som internet využíval/a, ale v súčasnosti nemám k nemu prístup.	3,1
3	mám prístup k internetu, ale nevyužívam ho.	5,6
4	využívam internet, ale nie každodenne	25,3
5	využívam internet každodenne	49,6

o29. Hlásite sa k niektorej cirkvi alebo náboženstvu? Ak áno, ku ktorej? Len jedna odpoveď.

1	Rímskokatolícka cirkev	62,3
2	Evanjelická cirkev a.v.	7,0
3	Gréckokatolícka cirkev	6,1
4	Reformovaná kresťanská cirkev	1,1
5	Pravoslávna cirkev	1,3
6	Jehovovi svedkovia	0,1
7	Židovské náboženské obce	0,2
8	Iná protestantská	0,1
9	Iná kresťanská vyznanie	0,0
10	Islám	0,1
11	Budhizmus	0,0
12	Hinduizmus	0,1
13	Iná	0,0
88	k žiadnej	21,1
99	nevie, neodpovedal/a (nečítaná možnosť)	0,3

o30. Naša spoločnosť sa skladá z rôznych skupín či spoločenských vrstiev. Do ktorej spoločenskej vrstvy by ste zaradili seba a svoju rodinu?

1	najvyššia	0,3
2	vyššia stredná	11,1
3	stredná	49,6
4	nižšia stredná	30,3
5	najnižšia	7,2
9	nevie, neodpovedal/a (nečítaná možnosť)	1,5

o31. Ešte by sme sa radi spýtali na výšku Vašich OSOBNÝCH príjmov. Povedzte prosím, aký je v súčasnosti váš osobný čistý mesačný príjem, keď do neho zahrniete svoju mzdu, dôchodok, hodnotu stravných lístkov a všetky ostatné príjmy alebo dávky, ktoré dostávate?

0	Nemá príjem	2,5
1	400 eur a menej	18,1
2	401 – 550 eur	17,6
3	551 – 700 eur	19,9
4	701 – 850 eur	15,5
5	851 – 1000 eur	9,9
6	1001 – 1500 eur	7,1
7	1500 – 2000 eur	3,3
8	nad 2000 eur	2,2
9	odmietol/a uviesť (nečítaná možnosť)	4,0